VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | februar 11 | 4,50 EUR

49

Bodi prostovoljec – spreminjaj svet

Uresničevanje vzgojnega načrta

Naš pogovor: dr. Igor Lukšič

V žarišču: Razvijanje etične kulture

VZGOJA 49
februar 2011, leto XIII/1

Ustanovitelja in izdajatelja
Društvo katoliških pedagogov Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije
mag. Milan Bizant
mag. Zorica Blagotinšek
dr. Helena Jeriček Klanšček
dr. Peter Lah
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik
mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor
Erika Ašič
dr. Dejan Hozjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Franci M. Kolenec
Karmen Pečarič Podobnik
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva
Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43-83-983, 031-611-411
revija.vzgoja@rkc.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://dkps.rkc.si

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
24200-9003894173
odprt pri Raiffeisen bank

Prelom
Ikona Rozman d.o.o.

Tisk
Schwarz d.o.o.

Lektoriranje
Berta Golob
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja štirikrat letno. Cena izvoda je 4,50 EUR. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 18,00 EUR (Evropa: 32 EUR, drugod: 43 USD, v ceno niso všteti stroški bančnega nakazila: 15 EUR). DDV in poštnina sta všteta v ceno. Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani. Nenaročenih prispevkov ne honoriramo. Natisnjenih 3000 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport, Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS ter Ministrstvo za kulturo.

Poštenost in resnica

Silvo Šinkovec

Trstenjakovo trditev, da se Slovenci odlikujemo po poštenosti, zagovarja le še malokdo. Poštenosti ne cenimo več ali menimo, da trditev ni (več) resnična? Ali danes poudarjamo druge vrednote? Pred leti sem se udeležil odprtja nove šole. Zanimalo me je, kaj bo ravnateljica povedala ob tej priložnosti. Po čem naj bi bila šola prepoznavna? Prepričljivo je zatrdila, da bo njihova šola prepoznavna po uspešnosti. Ta beseda je med najpogostejšimi na predlogah govornikov. Radi bi bili uspešni. Visoko na lestvicah raznih vrednotenj. Uspešni in slavni. Privlačno za ušesa staršev in učencev. Je to zdrava ambicioznost ali nevrotična ihta?

Čas se spreminja. Vse pogosteje slišim besedo spoštovanje. In še: odgovornost. Pred petnajstimi leti je bila najbolj uporabljena beseda strpnost. Katere vrednote so zapisane v vzgojnih načrtih osnovnih šol? Mika me, da bi jih raziskal. Katere vrednote so učitelji, učenci in starši izbrali za najbolj pomembne? Ugibam, da bodo med izstopajočimi že omenjena strpnost in spoštovanje, potem pa znanje, dobra komunikacija in odgovornost. Ugibam. Kako visoko se bo uvrstila poštenost? Od deklariranih vrednot do življenja je dolga pot. Toda če človek nima cilja, ga nikoli ne more doseči; ne more se mu niti približati. Če pa ima cilj in vanj verjame, se mu bo gotovo vsaj približal, če ga že ne bo povsem dosegel.

Prve strani časopisov preplavljajo novice o nepoštenosti, nasilju in manipulacijah. Prečesali smo deželo in odkrivali nepoštenost. Pojavili so se zaslužki čez noč. Z nič dela. Le kako so taki zaslužki možni? Takšna je poslovna praksa, tako se pač dela. Bi sodelovali v taki igri? Mikavno je obogateti z nič dela. Res mikavno. Strast po imetju. Pravi mamon. Zasvojenost. In prišla je učna ura. Kakor so veliki zaslužki prišli, so tudi odšli. Čez noč. Veliko ljudi pa je izgubilo svoje zaslužene prihranke in delo. Nepoštenost je ustvarila množico osebnih tragedij. Vsako nepoštenje pljuskne v življenje soseda in ga prizadene. Le vztrajno delo, veliko znanja, dobra organizacija, pošteno poslovanje in nekaj sreče je potrebno, da človek ustvari premoženje, ki se ga ne bo nikoli treba sramovati.

Zamajala se je predstava, da se etika vzpostavlja kot seštevek etik posameznikov. Če vsak 'ravna v skladu s svojim egoističnim razlogom, je najbolj etično'. Nismo prišli do etične družbe, egoizem raste, družba razpada. Zavedamo se velike zmote. Družba je zašla v slepo ulico. Izgublja se na avtocesti individualnih pričakovanj, zahtev in neodgovornosti. Glasovi o potrebnosti etike postajajo vse močnejši.

Poslovne in strokovne etike, ki so svoj izraz iskale v etičnih kodeksih, so sramežljivo potihnile. Ni bilo nadaljevanja, ni se gojila zavest o etični poklicni praksi. Pričakovane 'etične skupnosti' strokovnjakov se niso rodile. Ne v zadostni meri. Etika je ostala prostočasni konjiček nekaterih zanesenjakov. Ni ostala del zavesti 'nacionalnega korpusa prebivalstva'. Obvezna za vse, del narodove kulture. Ne ubijaj, ne kradi, ne prešuštvuj, ne pričaj po krivem so dane resnice, temelj zdrave družbe. Razkritje skrivnostnih pravil življenja sega globoko v zgodovino. Pa so vedno znova utišane. Iščemo zavajajoče bližnjice do sreče. Ni napredka, če ni resnice, ni zdravih in zaupljivih odnosov, če ni poštenosti.

Posvet *Razvijanje etične kulture* (organizatorji Institut Franca Pedička, Inštitut Antona Trstenjaka, DKPS in revija Vzgoja) je prispevek k javni razpravi ob nastajajoči Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju. Izraz potrebe po pogovoru. V kontekstu negotovosti in etične praznine avtorji prispevkov pišejo o pomenu in potrebnosti etike v družbi. Apel je jasen: "Ni dovolj skrbeti za znanje in pridobivanje kompetenc. Potrebno je, da si slovenska šola ponovno postavi za cilj vzgojiti poštenega človeka." Vsak šolski predmet naj vzgaja za poštenost, spoštovanje in resnicoljubnost. Še slišimo odmev iz šolskih klopi: "Naj skače, vse potare, da le ne laže ciciban!"? ■

3 *Jože Trontelj:*
Privzgoja vrednot
... V današnjem težavnem, zmedenem in tesnobnem času postaja vse bolj jasno, da je človeštvo na slabi poti, da gre celo proti neizogibnemu koncu svoje civilizacije, če ne bo začelo ubirati drugih poti. Človeštvo pridela ali bi brez težav pridelalo dovolj hrane, a milijoni vseeno umirajo zaradi lakote. ...

18 *Jože Ramovš:*
Ograja na Tromostovju je potrebna in lepa
... Deset zapovedi predstavlja temeljna etična načela za potovanje skozi življenje. To niso tuje zapovedi od zunaj, ampak bistvena strukturna zakonitost vsakega človeka in vsake družbe. Ko jih z razumom spoznamo, s srcem vzljubimo in v dejanjih uresničujemo, odkrivamo njihov pomen in lepoto. Zapovedi niso ovira svobode na naši življenjski poti, ampak ograja na mostu z enega na drugi breg življenja. ...

34 *Helena Mazi Golob:*
Uresničevanje vzgojnega načrta
... Oblikovanje vzgojnega načrta šole je bila odlična priložnost za razmišljanje o vrednotah, ki so pomembne za evropski kulturni prostor, za slovensko javno vzgojo in izobraževanje ter za lokalno okolje šole. Proces nastajanja vzgojnega načrta je bil tudi priložnost za intenzivnejše vključevanje staršev in učencev v oblikovanje kulture šole. ...

39 *Alenka Rebula:*
Rešena ljubezen
... Odrasli ne vemo, kaj vse čuti otrok, ki nas ima rad, kako hrepeni, da bi nam bil všeč, kako grozno mu je, če doživlja, da ni na višini naših pričakovanj. Šla sem spat vsa obupana in v pričakovanju najhujšega. Mami sem napisala nesrečen listek in ji pustila na mizi svoj tragični zmazek. Vedela sem, da se bo vrnila zelo pozno. ...

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Poštenost in resnica**

V žarišču: Razvijanje etične kulture
3 Jože Trontelj: **Privzgoja vrednot**
6 Lovro Šturm: **Pomen etičnih vsebin v šolskem pouku**
9 Ivan Janez Štuhec: **Med avtonomijo prostora in osebe**
11 Dejan Hozjan: **Retrospektivni pogled**
13 Roman Globokar: **Pouk etike v sodobnem pluralnem okolju**
15 Manifest: **Svetovni gospodarski etos**
18 Jože Ramovš: **Ograja na Tromostovju je potrebna in lepa**
20 Miro Cerar: **Etika za otroke**
22 Božidar Voljč: **Etika domoljubja**
23 Lidija Hamler: **Medgeneracijsko etično prepletanje**
25 Zdenko Kodelja: **Etika, poklicne etike in kodeksi**
27 Gordana Tekavčič: **Etika in šola**

Naš pogovor
28 Silvo Šinkovec: **Igor Lukšič: Pomembno je živeti v skupnosti**

Biti vzgojitelj
31 Boris Kham: **Srečanje z Naravo (Stvarstvom)**

Duhovna izkušnja
33 Berta Golob: **Zlati očenaš**

Razredništvo in vzgojni načrt
34 Helena Mazi Golob: **Uresničevaje vzgojnega načrta**
36 Iz življenja v šoli: **Alkohol v šoli**

Starši
37 Andrej Perko: **Za okrevanje otroških ran**
39 Alenka Rebula: **Rešena ljubezen**

Vzgojna področja
41 Milček Komelj: **Slikarjeva ljubezen do trpečih in nemočnih**
43 Erna Meglič, Katja Konjar: **Drugi tuji jezik v osnovni šoli**
44 Roman Globokar, Gregor Celestina: **Verski pouk v šoli**

Prostovoljno delo
46 Marija Cehner, Majda Brumec: **Bodi prostovoljec – spreminjaj svet**

Izkušnje
48 Polona Urbančič Jerebic: **Gasilci in otroški vrtec**

49 Prebrali smo

49 Iz življenja DKPS

50 Napovedni koledar

51 Summary

51 Avtorji

Privzgoja vrednot

Nujna planetarna naloga

✍ Jože Trontelj

V današnjem težavnem, zmedenem in tesnobnem času postaja vse bolj jasno, da je človeštvo izgubilo orientacijo, da gre celo proti neizogibnemu koncu svoje civilizacije, če ne bo začelo ubirati drugih poti.

Šli smo predaleč

Človeštvo pridela ali bi brez težav pridelalo dovolj hrane, a milijoni vseeno umirajo zaradi lakote. Veliko ve o zgodovini, tudi o psihologiji človeške vrste. Podrobno razume napačna ravnanja in njihove posledice. Države imajo svoje policije, vojske in sodišča. Dogovorile so se za spoštovanje človekovih pravic. Imamo mednarodne ustanove, kot so Združeni narodi ter sodišči v Haagu in v Strasbourgu. A različni vzorci nespametnega, škodljivega, celo zločinskega vedenja se brez kazni nadaljujejo in celo razraščajo. Pohlep majhnih skupin dobesedno izčrpava množice revnih. Prikrajšuje jih tudi pri stvareh, nujnih za preživetje, kot je hrana. Jemlje jim človeško dostojanstvo. Vse to za en sam cilj: kopičenje lastnega bogastva. Ljudje so po zaslugi znanosti dobili v roke nova čudovita orodja, a bolj kot raba jih zanima zloraba. Človeštvo si zatiska oči pred genocidi, do katerih prihaja zaradi nemoralnih lastnikov mednarodnega kapitala, celo interesov velikih držav. Za obrambo teh koristi so sprožene okrutne vojne. Med odzivi na vse to je brezumen terorizem, katerega žrtve so nedolžni moški, ženske in otroci. Mnogi govorijo o globalni krizi spoštovanja vrednot. In imajo prav.

Tudi če pogledamo v dežele zahodnega blagostanja in miru, kamor sodi Slovenija, ni veliko vzrokov za zadovoljstvo. V očeh večine ljudi je ena največjih vrednot sreča. Vsakdo si želi biti srečen. Če to ne gre, pa bi želel biti vsaj za silo zadovoljen s svojim življenjem. To zadovoljstvo je odvisno od vrste okoliščin. Nekatere so zunaj posameznikovega vpliva. Država je tista, ki naj bi zagotovila okvir, znotraj katerega se sreča lahko doseže. Država se trudi povečati svoj BDP, s katerim bi te zunanje dejavnike sreče plačala. A medtem ko država bogati, ljudje presenečeni opažajo, da plače postajajo nižje, brezposelnost večja, dostop navadnega človeka do dobrin pa vse težji. Sreča se manjša – to je tako imenovani Easterlinov paradoks, ki smo ga zaznali že v predkrizni Sloveniji. Sreča pa prepričljivo raste celo v ekonomsko manj uspešnih državah, kjer so rasli kazalci nematerialne blaginje, kot so dobro zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, dobri medčloveški odnosi. A to žal niso več prioritete državnih politik.

Prvo vprašanje je, kateri so cilji, kaj so vrednote, ki jih človek pojmuje kot pogoj za srečo. Zagotovo so to delo, svoboda, dostojanstvo. Zdravje, socialna varnost, izobrazba. Zadovoljiva mera materialne blaginje. Pravičen red brez diskriminacije in izključenosti. Dobri medosebni odnosi. Spoštovanje moralnih avtoritet. Tu je še stara beseda, ki jo danes redko slišimo: dobrohotnost, tudi do neznanca. Izpodrinila jo je druga beseda, ki je danes državno in globalno geslo: tekmovalnost. V luči nove stvarnosti in te tekmovalnosti so ostali cilji postali nekako relativni.

Foto: Matej Hozjan

Človeštvo bi moralo ponovno razmisliti o vrednotah. Narobe bi bilo, če bi jih jemali kot preprosto navodilo

Foto: Matej Hozjan

ali recept, kako ravnati. Vrednote so le dragocen zemljevid in kompas za iskanje poti. Ni jim tako lahko slediti. Vendar je geslo *nazaj k vrednotam* klic, ki ga bomo v prihodnjih letih najbrž slišali večkrat kot v zadnjih desetletjih.

Kaj storiti, da obrnemo razvoj v pravo smer?

Ko se človek opredeljuje in odloča o svojih zasebnih rečeh ali pa zadevah svojega podjetja ali ko je v vlogi volivca in soodloča o prihodnosti politične skupnosti, države ali celo skupnosti držav in narodov, bo ključno razumevanje pomena tega, kar je predmet odločanja. Ko gre za vprašanja, pomembna za preživetje civilizacije ali celo človeka kot vrste, pa je prvi pogoj vsaj osnovno, a dovolj zanesljivo biološko in širše naravoslovno znanje. A tu je še drugi bistveni pogoj – dojemanje in spoštovanje moralnih vrednot. Potrebna je *vzgoja v osebni odgovornosti za dobro življenje z drugimi in za druge v pravičnem redu*, kot pojmujeta etiko Aristotel in Kant.

Odločitve, *če bodo sploh še lahko prostovoljne*, ne bodo lahke. Treba bo premagati sebičnost, se odpovedati osebnim koristim in udobju, tudi upanju, da bi z drobnimi goljufijami sebi v prid ušli neprijetnemu odrekanju. Kaj naj bo motiv na primer za to, da ne bomo šli z lastnim avtom na nenujno vožnjo, potem ko bo to morda v kratkem odsvetovano ali celo prepovedano? Boljša kot strah pred kaznijo bo gotovo etična zavest, da ni prav uživati neupravičeno korist zase na račun drugih. Seveda si lahko zamislimo dileme, ki bodo veliko večje in težje, ko se bo moral posameznik odločati tudi za druge, morda v imenu večjega števila ljudi, za katere bo moral prevzeti tudi odgovornost. Zgovorna zgleda sta fiasko kopenhagenskega in skromni uspeh cancunskega mednarodnega vrha o klimatskih spremembah.

Če želimo svoje otroke in vnuke kolikor mogoče dobro pripraviti na velike probleme našega in njihovega časa (ki jih sami nismo niti ***začeli*** reševati), je najboljše, kar jim lahko damo, *dobra izobrazba s primernim poudarkom na biologiji in ostalem naravoslovju, vendar pospremljena s humanistično, etično vzgojo.* Nekoč smo temu rekli široka splošna izobrazba in kultura.

Tudi če nam bo uspelo odvrniti grožnjo globalnega pregretja, ostaja še vrsta razlogov, zakaj ljudje potrebujemo vse več biološkega znanja in humanistične orientacije.

Pomembna sta znanje in humanistična orientacija

Na prvem mestu je *napredek biomedicinskih znanosti*. Posameznik je že danes (in v prihodnje bo vse bolj) postavljen pred nove izbire v zadevah lastnega zdravja in zdravja svojih bližnjih, pri odločanju o rojstvu otrok, o genetski napovedi verjetnih prihodnjih bolezni, shranjevanju popkovnične krvi svojih novorojenih otrok v bankah matičnih celic, sodelovanju v raznovrstnih kliničnih raziskavah kot zdrav prostovoljec ali bolnik. Kot volivec ali poslanec v državnem zboru bo morda soodločal o predlogih zakonov, ki bodo poskušali zaobiti etiko, kot jo poznamo danes, in dati raziskovalcem proste roke, da začnejo na primer ustvarjati človeške klone in živalsko-človeške križance, hibride in himere. Nekateri se že danes veselijo koristnih poskusnih (človeku bolj ali manj podobnih) bitij za študij raznovrstnih bolezni, ki bi bila morda tudi vir tkiv in organov za terapevtske presaditve. Kot sužnji in sužnje naj bi bili ti *'novi mulati'* uporabni za vrsto zahtevnih del, pa tudi za zanimive vloge v igrah in zabavah. Tedaj bo dobro, če bodo naši sinovi in hčere ter njihovi otroci prepoznali pasti, ki jih odpira pretirana svoboda znanosti. Sicer se bodo skupaj s svojimi potomci morali sprijazniti s precej drugačnim svetom prihodnosti, z na videz paradoksnim, nepričakovanim zmanjšanjem osebne svobode, z resno skrčenimi človekovimi pravicami. Ne zdi se verjetno, da jim bo vsota teh sprememb všeč. Poljubno poseganje v človekovo spočetje in rojstvo, prosta uporaba človeških ali človeško-živalskih bitij, njihovih teles in življenj kot sredstva za zdravljenje

ali celo nezdravstvene koristi drugih bi usodno spremenili poglede na vrednost človeškega življenja, na človekovo dostojanstvo, na človekove pravice. Družba bi začela varčevati pri stroških, ki jih ima s kronično bolnimi, z 'dragimi' bolniki, invalidi, s starostniki.

Treba se bo tudi odločiti, kako daleč se bomo odrekli svoji *pravici do zasebnosti*. Napredek v biomedicinskih vedah, predvsem v genomiki, je odprl vrata razvoju nove medicinske stroke, napovedne medicine, ki omogoča vpogled v verjetno prihodnje zdravje posameznika. Ali bomo dovolili tak vpogled v svoje današnje in prihodnje zdravje svojemu delodajalcu? In svoji življenjski ali zdravstveni zavarovalnici? Tu so nedvomno možne boleče zlorabe posameznikovih človekovih pravic. A to ni edina skrb, ki nas navdaja ob predstavi 'steklenega človeka' prihodnosti. Pravica do zasebnosti je pomemben del človekove svobode, uveljavljanja lastne volje in lastnih izbir v obsegu, ki se nam danes zdi normalen in upravičen.

Ali naj bo policija upravičena do pridobitve profilov DNA vseh državljanov? To bi ji omogočilo identifikacijo vsake biološke sledi človeškega izvora in s tem učinkovitejše raziskovanje zločinov. Ali bomo – zaradi boja proti kriminalu in terorizmu – dovolili celo podkožno vsaditev informacijsko-komunikacijskega čipa, ki bo omogočil policiji popoln nadzor nad našim gibanjem in ji bo dal na voljo še vrsto drugih osebnih, tudi intimnih podatkov o našem načinu življenja?

> *Ena od redkih obramb pred tem vzgibom, na katero lahko računamo, je dobra naravoslovna izobrazba, združena z vrednostno vzgojo. Obema moramo posvetiti vso skrb – v imenu prihodnosti naših otrok in vnukov, še bolj pa njihovih otrok in vnukov.*

Ali bomo privolili v *nemedicinsko rabo medicinskih tehnologij* – za 'žlahtnjenje' človeka in pridobitev ali 'ojačitev' zaželenih lastnosti? Na prvi pogled ni nič narobe, če želimo svojim otrokom – s pomočjo genetske ali farmakološke znanosti, če že ne gre po naravni poti – priskrbeti vrhunsko nadarjenost za glasbo ali druge vrste umetnosti, za politiko ali izbrani šport, za povrh pa še nadpovprečno inteligentnost ali telesno lepoto. Lahko pa si takoj zamislimo slabe posledice takih postopkov: razvrednotenje dosežkov, ki jih je bilo doslej mogoče pridobivati le z velikim trudom in odrekanjem, diskriminacijo tistih, ki jih bodo družbeni status ali biološke omejitve za takšno žlahtnjenje prikrajšali, odrinjenje invalidov, revnih, kronično bolnih in ostarelih na rob nove, biološko požlahtnjene družbe. Spremenila bi se mnogotera merila. V športu bi postalo nesmiselno ugotavljati zlorabo nedovoljenih substanc, kot je eritropoetin: namesto tega bi morali vnaprej izločiti vse športnike, ki imajo, denimo, več kot 165 g hemoglobina v litru krvi ali predobro razvite mišice. V košarkarsko moštvo bi sprejeli le igralce s telesno višino pod 195 cm – in tako naprej.

Foto: Matej Hozjan

Naravoslovno slabo izobražen človek pa je tudi lahka *žrtev čudaških praznoverij*, raznovrstnih psevdoznanstvenih prepričanj in tako imenovanih novih duhovnih gibanj, ki jih je danes toliko kot še nikoli doslej. Tu imajo – podobno kot pri neakademskem, sleparskem zdravilstvu – svoj obžalovanja vreden delež krivde sredstva javnega obveščanja, ki veliko raje služijo tej negaciji zdravega razuma in znanosti, masovnemu poneumljanju ljudi kot popularizaciji znanosti same.

Vse to zveni kot morasta futuristična napoved, ki se nikoli ne more uresničiti. Upamo, da se res ne bo. Znanost pa vseeno s pospešeno hitrostjo ustvarja nove dosežke, ki jih je mogoče uporabiti na raznovrstne načine. Tudi zlorabiti.

Začnimo uveljavljati globalni vrednostni sistem

Človeštvo nima pravih obrambnih mehanizmov, da bi preprečilo zlorabe znanosti. Tudi ko bi jih imelo, jih morda ne bi želelo uporabiti. Silnice, ki vodijo človeško vedenje, preveč usmerja nerazumna požrešnost, ki nam samim resno škoduje celo v svoji najblažji obliki, daljnoročno pa je celo samomorilna. Požrešnost v svojih raznolikih pojavnih oblikah je usodno močno gibalo bitja, ki je samo sebe ošabno poimenovalo *homo sapiens*. Ena od redkih obramb pred tem vzgibom, na katero lahko računamo, je dobra naravoslovna izobrazba, združena z vrednostno vzgojo. Obema moramo posvetiti vso skrb – v imenu prihodnosti naših otrok in vnukov, še bolj pa njihovih otrok in vnukov.

Že danes, leta 2011, bi morali začeti nov, nujen planetarni projekt: uveljaviti globalni vrednostni sistem, ki bo obstoječim vrednotam dodal še nekaj moralnih zapovedi najvišjega reda: vzdrževati biološko ravnovesje planeta s pravično omejitvijo interesov posameznikov in skupin, zavarovati ne le ogrožene posameznike in manjšine, ampak tudi zapostavljena, izkoriščana in zlorabljena ljudstva, skrbeti za kar se da harmonično sožitje ljudi z drugimi življenjskimi vrstami na Zemlji in skrbno preprečevati zlorabe znanstvenih dosežkov. Edino jamstvo za uspeh tega projekta pa je dobra izobrazba otrok in mladine, tesno povezana s privzgojo vrednot. ■

Pomen etičnih vsebin v šolskem pouku

Za razvoj osebnosti in za delovanje svobodne demokratične družbe

Lovro Šturm

Ustavno izražena zahteva po svobodnem razvoju osebnosti pride na področju izobraževanja do izraza v zapovedi spoštovanja vseh duhovnih prepričanj. Združuje različna načela in vrednote svobodne demokratične družbe, iz česar izhaja tudi zahteva po odprti in ideološko neobremenjeni šoli. Koncept odprte šole po meri človeka ni le obrambna ustavna pravica učencev in staršev proti poskusom indoktrinacije s strani oblasti, ampak kot ustavna zapoved zavezuje tudi oblast samo.

Sociokulturne in etične predpostavke za delovanje svobodne demokratične družbe

Preambula Ustave Republike Slovenije iz leta 1991 na prvo mesto postavlja svobodno demokratično ustavno ureditev, ki zagotavlja temeljne človekove pravice in svoboščine. V ospredje postavlja človekovo dostojanstvo in njegovo duhovno, politično in gospodarsko svobodo. Izhodišče za temeljno ureditev svobodne demokratične družbe je pojmovanje, da ima človek svojo lastno vrednost ter da sta svoboda in enakost trajni temeljni vrednoti državne enotnosti. Zato je temeljna ustavna ureditev tista, ki je povezana z vrednotami. Je nasprotje totalitarne države, ki kot izključna oblast monopolne politične elite odklanja človekovo dostojanstvo, njegove osebnostne pravice, varnost, svobodo in enakost. Vse to so temeljne predpostavke svobodne demokratične družbene ureditve. Lepo so izražene že v točki V Deklaracije ob neodvisnosti, ki jo je prvi demokratični slovenski parlament sprejel dan pred osamosvojitvijo, 25. junija 1991.

Vendar ustavnopravni in zakonski okvir sam po sebi ne zadošča za vzpostavitev demokratične pravne države. Poleg normativnih institucionalnih in strukturnih elementov so nepogrešljivi gradniki demokracije okoliščine, ki izhajajo iz zgodovinskega razvoja in iz politične kulture. Pomenijo *conditio sine qua non* demokracije kot državne oblike in oblike upravljanja družbe. To so sociokulturni, duhovni in etični predpogoji.

Med sociokulturnimi pogoji opozarjamo na vlogo posameznika kot svobodnega subjekta lastnega ravnanja. Patriarhalna struktura družbe ne glede na to, ali izvira iz stanovskega reda, iz kast ali iz mafijskih družb oz. klanov, ne dovoljuje vzpostavitve demokratične družbe. Demokracija zahteva emancipirano družbeno strukturo. Brez tega je ni mogoče uresničiti. Demokracija tudi ni združljiva s teokratično obliko fundamentalistične religije, ki posega v politično življenje in verske zapovedi razglaša kot državne zakone. Ta pojav je značilen za nekatere islamske države. V Katoliški cerkvi se je uveljavilo spoznanje, da se etična načela in načela naravnega prava v državnopravnem okviru udejanjajo preko laikov. Pri izvrševanju krščanskega nauka imajo za to le-ti lastno odgovornost in samostojnost. Pomemben sociološko-kulturni pogoj je tudi določena homogenost med pripadniki družbene skupnosti. Med njimi mora biti vsaj minimalni skupni imenovalec o temeljnih vrednotah za urejanje skupnega življenja. Poleg tega v družbi ne sme biti ekstremnih gospodarsko-socialnih protislovij.

> *Kulturni, likovni, glasbeni in športni predmeti, religija in etika osebnosti vtisnejo pečat v njenem humanem smislu.*

Za oblikovanje demokratične politične volje mora v družbi obstajati tudi določena stopnja srčne kulture, duhovne zrelosti in izobrazbe. Demokracija poleg modernih življenjskih okoliščin zahteva predvsem dobro razvit vzgojno-izobraževalni sistem. Določen obseg znanja, vedenja in sposobnosti za kritično presojo pri državljanih je predpogoj za to, da bi ti lahko pravilno ocenjevali izvajanje politične oblasti in jo v določeni smeri bodisi legitimirali ali pa ji legitimnost odrekli. To ne pomeni prevlade izobražencev oziroma intelektualiziranja demokracije. Tudi človekov zdravi razum (common sense), ki je nepogrešljiv pri demokratičnem oblikovanju volje in ki ga pridobimo z izkušnjami, temelji na tem, kar smo in vemo oziroma smo to sposobni ocenjevati. Če ti pogoji niso izpolnjeni, ostanejo volitve in sploh odločanje volivcev na stopnji emocio-

nalnih odločitev ali celo aklamacij, na goli osebni naklonjenosti ali odporu do predlaganih kandidatov.

Bistveni predpogoj za demokracijo je tudi učinkovita stopnja demokratičnega etosa pri državljanih in pri nosilcih političnih funkcij, zlasti njihova pripravljenost, da sprejemajo politične odločitve v interesu vseh. Vsebina demokratičnega etosa izhaja iz temeljnih strukturnih načel demokracije, predvsem iz demokratične svobode in politične enakosti. Etos demokracije je torej etos partnerstva.

Foto: Matej Hozjan

V šolskem sistemu je posebnega pomena svoboda izobraževanja. To ne pomeni samo tega, da je enak dostop do splošnoizobraževalnih šol omogočen vsem, temveč tudi to, da šolstvo ni v izključni pristojnosti države, ampak da ga zagotavljajo tudi zasebne šole.

Razvoj osebnosti in etične vsebine v šolskem pouku

V svobodni demokratični družbeni ureditvi je svoboda duha tudi na področju izobraževanja trajno prisotna ustavna vrednota. Šola mora učencem poleg posredovanja znanja zagotoviti tudi njihovo vključevanje v življenje svobodne demokratične družbe in jim omogočiti, da se razvijajo v samostojne in odgovorne osebnosti, ki svobodno delujejo v okviru družbene skupnosti. Iz tega izhaja dolžnost države, da proces izobraževanja oblikuje tako, da imajo učenci možnost, da dozorijo v kritično osebo z lastno opredelitvijo. Uresničenje tega cilja v praksi omogoča izbira izobraževalnih vsebin po različnih pedagoških predmetih. V tem pogledu imajo predmeti, kot so zgodovina, družboslovne vede, deloma tudi pouk slovenskega jezika, poseben pomen za oblikovanje državljanske predstave sveta. Predmeti, kot so matematika, naravoslovne znanosti, jeziki in drugi poklicno usmerjeni predmeti, pospešujejo razvoj sposobnosti za neposredno ali posredno opravljanje poklica. Kulturni, likovni, glasbeni in športni predmeti, religija in etika pa osebnosti vtisnejo pečat v njenem humanem smislu.

Ustavno izražena zahteva po svobodnem razvoju osebnosti pride na področju izobraževanja do izraza v zapovedi spoštovanja vseh duhovnih prepričanj. Združuje različna načela in vrednote svobodne demokratične družbe, iz česar izhaja tudi zahteva po odprti in ideološko neobremenjeni šoli. Koncept odprte šole po meri človeka ni le obrambna ustavna pravica učencev in staršev proti poskusom indoktrinacije s strani oblasti, ampak kot ustavna zapoved zavezuje tudi oblast samo. Država mora na področju šolstva zasledovati in zagotavljati spoštovanje drugače mislečih. Prizadevanja za uresničitev odgovorne svobode duha na področju izobraževanja se navzven kažejo v ustanavljanju zasebnih šol z lastnimi pedagoškimi in svetovnonazorskimi poudarki.

Vprašanje verske vzgoje oziroma verskega pouka v izobraževalnih ustanovah je posebej zahtevna naloga s stališča nevtralnosti države. V skladu z zahtevo po svobodni demokratični družbi država ne more posredovati verske resnice – zlasti tega ne sme početi v imenu sekularizacije ali razsvetljenstva (kot (prikrita) državna promocija materialističnega svetovnega nazora oziroma ateizma), ampak mora biti odprta za vse vrste verskih (in neverskih) idej in prepričanj. S svojo odgovornostjo (ki jo deli s starši) za oblikovanje osebnosti mladega človeka se država ne more izmakniti niti svojemu delu odgovornosti za religiozno plat te osebnosti. Popolno potiskanje religije na stranski tir, ob pretirano zgodnjih ali poznih urah ali le ob nedeljah bi pomenilo versko diskriminacijo. Posledično bi tako ravnanje pomenilo zanikanje nevtralnosti države. In še več kot le to: zanikanje religioznega pomeni tudi neuspeh pri oblikovanju celostne osebnosti mladega človeka.[1] Zagotavljanje verskega pouka kot temeljne pravice izhaja tudi iz Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), ki določa, da mora država spoštovati svetovnonazorsko prepričanje staršev. Nenazadnje je ena pomembnih posledic zakonske-

ga priznanja verskih skupnosti to, da se verski pouk sme izvajati v javnih šolah. Evropsko sodišče za človekove pravice je odločilo, da verski pouk v javni šoli ni v nasprotju z 2. členom Protokola k EKČP, če je dana možnost, da otroci tega pouka zaradi verskih ali filozofskih prepričanj staršev ne obiskujejo.[2]

Rešitev gornjega vprašanja sodobna evropska ustavnopravna doktrina vidi v modelu, v katerem država organizira možnosti za verski pouk v okviru javnih šol, vendar učne vsebine tega pouka prepusti relevantnim verskim skupnostim. One odločajo o kurikulumu in s tem o verski resnici. Država omogoča, da pride do tega, verske skupnosti pa oblikujejo način in vsebino. Država je obvezana le v tem, da stori vse, kar je potrebno, da je verski pouk v javnih šolah ustrezno zagotovljen in da hkrati jamči, da nihče ni prisiljen, da bi se ga udeleževal proti svoji volji. Ko so enkrat ti pogoji izpolnjeni, je načelo sodelovanja med državo in verskimi skupnostmi natančen izraz ločitve države in cerkve.

Tudi kurikulum (učni program) Evropske šole za otroke evrokratov, ustanovljene leta 1953 na pobudo uslužbencev Evropske skupnosti za premog in jeklo[3] in s podporo inštitucij Skupnosti in luksemburške vlade, upošteva verski element. Kurikulum je plod sodelovanja številnih evropskih vlad in temelji na potrebah otrok različnih narodnosti, ki govorijo različne jezike.[4] Eno od načel šole in njenega učnega programa je tudi, da šola in učitelji spoštujejo vest in prepričanje posameznikov. Versko izobraževanje (*religious education*) ali izobraževanje v nekonfesionalni etiki (*education in non-confessional ethics*) sta sestavni del učnega programa. Vsak učenec lahko izbira, ali bo sledil verouku ali etiki, vendar mora enega od obeh predmetov obvezno izbrati. Z drugimi besedami, predmeta verouk in etika sta obvezna izbirna predmeta v vseh razredih oz. letnikih šole. Šola vsebuje osem razredov osnovne šole in štiri razrede srednje šole. V prvih letnikih tako osnovne kot srednje šole predmet obsega dve uri na teden, v višjih razredih pa po eno uro na teden.

Šola daje z vzgojnimi in etičnimi vsebinami tudi trden okvir za soočanje vsakogar s t. i. sedmimi poglavitnimi grehi, ki jih našteva Mednarodna deklaracija o človekovih dolžnostih in ki postajajo tudi vedno bolj pereči problemi sodobne družbe. To so:

- politika brez načel,
- trgovanje brez morale,

Foto: Jarc

- bogatenje brez dela,
- izobrazba brez vrednot,
- znanost brez humanosti,
- brezvestno uživaštvo,
- želja po uspehu brez truda in odpovedi.

Za pravične medčloveške odnose

Da ne bi prišlo do takih odklonov, lahko pripomore tudi obrnjeno zlato pravilo, ki zagotavlja pravične medčloveške odnose. Pravilo, naj drugim ne storimo tega, kar ne želimo, da drugi storijo nam, kaže dopolniti z njegovo pozitivno obliko, ki pravi: delaj drugim to, kar želiš, da drugi storijo tebi.

In naprej: če imamo pravico do življenja, potem imamo tudi dolžnost, da življenje spoštujemo.

Če imamo pravico do svobode, smo dolžni spoštovati tudi svobodo drugih.

Če imamo pravico do varnosti in do življenja brez strahu, potem smo dolžni ustvarjati razmere, v katerih lahko vsak človek varnost tudi uživa.

Če imamo pravico do sodelovanja v političnem življenju lastne države in pravico, da si izberemo politične predstavnike, potem smo dolžni z vsemi močmi sodelovati in tako zagotoviti, da so izbrani najboljši predstavniki.

Če imamo pravico do dela pod pravičnimi in primernimi pogoji, da zagotovimo spodobno raven življenja zase in za svoje družine, smo dolžni, da z delom in s svojimi sposobnostmi naredimo kar največ.

Če imamo pravico do svobode misli, prepričanja in veroizpovedi, smo dolžni spoštovati misli, prepričanja in verska načela vseh drugih.

Če imamo pravico do izobraževanja, potem smo se dolžni učiti kar najbolj poglobljeno, in kjer je mogoče, svoje znanje in izkušnje deliti z drugimi. In nazadnje, če imamo pravico izkoriščati naravna bogastva, potem smo dolžni spoštovati zemljo in obnavljati ter skrbeti za njene naravne vire. ■

Opombe

1. Gerhard Robbers: Religious Instruction in the European Union, *www.ibrc.ie/download/doc/gerhard_robbers_presentation.doc.*
2. *Angeleni proti Švedski*, DR 51, 41 (46).
3. Evropska skupnost za premog in jeklo (ECSC) je skupaj z Evropsko gospodarsko skupnostjo (EGS) in Evropsko skupnostjo za atomsko energijo (EURATOM) predhodnica Evropskih skupnosti in posledično Evropske unije.
4. Več informacij: *http://www.eeb1.org/EcolesEuropeennes/bp1.htm.*

Med avtonomijo prostora in osebe

Ivan Janez Štuhec

Od Kanta naprej je avtonomija osrednji filozofski pojem, saj je moralnost opredelil kot 'svobodno samoobveznost'. Moralno delovanje je samo takrat moralno in primerno za osebo, ko se ne pusti voditi poljubnim naravnim težnjam ali zunanji avtoriteti, ampak zgolj 'dobri volji', ki sledi razumu. Moralnost je tako tista auto-nomia, v katere moči si človek sam postavlja zakone.

Avtonomija hotenja ni samo najvišji princip moralnosti, ampak hkrati temelj človekovega dostojanstva in vsake razumne narave. Svoboda omogoča človeku kot umnemu bitju, da se v omejenosti in preseganju lastnih potreb vzpostavlja kot moralni subjekt, ki je tudi sebi lasten cilj. O avtonomiji smemo govoriti, ko je človekova volja temelj, ki samemu sebi razumno in svobodno utemeljuje in opravičuje moralno delovanje. Ta nekoliko težavna filozofska opredelitev avtonomije, ki je zapisana tudi v Leksikonu krščanske etike, naj nam služi kot izhodišče za razmislek o avtonomiji v šoli oz. vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Pri tem se seveda ne bomo spuščali v kritiko Kantove avtonomije.

Od novega veka naprej se evropski človek napreza, da bi si izboril čim več svobode in samostojnosti. Naš sodobnik je to prizadevanje pripeljal tako daleč, da lahko govorimo o izgubi svobode zaradi pretirane svobode. Dogodki po svetu in doma nam tudi v šolskem okolju vedno znova sporočajo, da svoboda brez odgovornosti, torej brez spoštovanja drugega in drugačnega, brez spoštovanja slehernega človeka, vodi v anarhijo, kaos, nered, samovoljo, egoizem, pobesnelost in nazadnje v uveljavljanje pravila 'človek človeku volk'.

Vse pa se začne pri odsotnosti osnovne kulture ali omike, ki je postala ena od najbolj odsotnih vrlin mlade generacije. Kdo pa še sme pričakovati, da bi otroci na cesti pozdravljali, kdo sme stopiti v sredstva javnega prometa z upanjem, da bo dobil sedež, če je že v letih, kdo si drzne opomniti mlade, ki na ulicah in cestah brez slehernega sramu izražajo svojo prepotentnost, kdo si upa dvigniti roko nad otrokom, ki z jokom in vsem, kar je, hoče prestopiti mejo dovoljenega. Živimo v svetu, kjer bi vsi imeli samo pravice in svobodo, manjšina pa naj izpolnjuje dolžnosti in odgovorno živi. V šolstvu in v vzgoji temu rečemo permisivna vzgoja, ki ji žal ni in ni konca. Takšna vzgoja, ki temelji samo na pravicah in svobodi, seveda nima nič skupnega s kantovsko avtonomijo, ki je poznala in zagovarjala etiko dolžnosti.

Vprašanje, ki si ga velja zastaviti, je, kako pridemo do odgovorne etične drže, ki ji lahko in smemo reči, da je avtonomna.

Izkustveno tako, da gledamo in opazujemo doživljanje samega sebe, drugih ljudi in celotnega sveta. Lastna izkušnja je dragocena na poti lastne vzgoje za avtonomijo, ni pa edino merilo. Treba je opazovati in dojemati izkušnje drugih, biti z njimi v dialogu. Človek je relacijsko, odnosno bitje, zato se uči tudi na izkušnjah drugih oziroma iz zgodovine ali tradicije. Slednji dve pa sta danes predmet pozabe in opremljeni s hipoteko revolucionarnega miselnega vzorca, ki je vse preteklo zanikal, da bi lažje manipuliral v sedanjosti za prihodnost.

Do avtonomne etične drže pridemo tudi po kognitivni poti, saj smo obdarjeni z razumom, ki je sposoben členiti, razlikovati in povezovati, ki je sposoben razmisleka o tem, kar delamo sami in kar počnejo drugi. Z razumom iščemo razloge za svoje delovanje, iščemo zadnje utemeljitve in motrimo smer in cilj, kamor bi radi prišli. Z razumom tudi postavljamo meje čustvenim impulzom in nagonu, ki nas včasih silijo, da bi prestopili meje dobrega okusa ali mejo spoštovanja druge osebe.

Brez volje ali motivacije človek težko postane avtonomna osebnost. Vaja volje, da smo sposobni premagovati ovire takrat, ko ni lahko in enostavno,

Foto: AJ

se začne v najnežnejših letih življenja. Majhen otrok ima izjemno voljo, da z neprestanim ponavljanjem doseže svoj cilj. Večji ko so otroci, raje bi starši namesto njih postorili stvari, za katere menijo, da bodo otroka izpostavile

Foto: Preb

stresu. Odrekanje možnosti, da otrok preizkuša svoje meje in da jih tudi prestavlja, je enako, kot da bi športniku rekli, da mu ni treba trenirati, ker ima talent.

Samostojne osebnosti tudi ne nastanejo in se ne razvijejo izven socialnega okolja in izven odgovornosti ter skrbi za druge. Človek svojo svobodo oblikuje in utrjuje ob soljudeh. Vsi ljudje smo socialna bitja; ali svojo socialnost razvijemo v smeri egoizma ali v smeri altruizma, pa je odvisno od tega, v kakšnem okolju živimo in kako smo vzpodbujeni k razvijanju socialne občutljivosti.

Avtonomna osebnost pa je tudi tista, ki išče in si izoblikuje odgovore na vprašanja, od kod sem, zakaj sem in kam sem namenjen oziroma kaj je moj smisel bivanja. Tako imenovano vprašanje transcendence ali presežnosti je tisto področje, ki ga je človeški duh izoblikoval predvsem v filozofski in teološki misli. Zgodovine in identitete evropskega človeka ni mogoče razumeti in poznati brez poznavanja religij in filozofij. Te so se na tem kontinentu, bolj kot kjer koli drugod, v tisočletjih izoblikovale v sisteme in šole, ki so temeljno in odločilno zaznamovali samopodobo ljudi, ki je brez dvoma dosegla enega od svojih vrhuncev v Deklaraciji o človekovih pravicah. Začetek človekovih pravic je v judovsko-krščanski ter grški misli in religiji. S tem spoznanjem ima velike težave sodobna sekularistična ideologija, ki temelji na mitu sedanjosti in areligioznosti kot predpogoju za znanstvenost in strokovnost, ki naj bi bili brezmadežni in neideološki. Ta mitologija prevladuje v slovenskem šolskem sistemu, zato mladi dojemajo svet površinsko, kot 'šov', nekritično. Tako postajamo civilizacija poveličevanega razuma brez pameti. Civilizacija 'filinga' brez izkustva samega sebe. Civilizacija adrenalinskih prenapenjanj volje na eni strani in ležernosti do vsega, še najbolj do skupnih, družbenih reči, na drugi strani.

V našem šolskem sistemu smo zavarovali šolski prostor kot avtonomni prostor, tistih pa, ki v njem živijo in preživijo veliko časa, nismo uspeli vzgojiti v avtonomne in odgovorne osebnosti. V slovenski šolski zakonodaji je prostor bolj zaščiten kot oseba. Posledice takšne avtonomije pa so predvsem nevednost, predsodki, samozadostnost in samovšečnost; vse skupaj pa doseže vrhunec v poceni vulgarnosti in primitivizmu, predvsem pa v pomanjkanju odprtega dialoga med vsemi družbenimi dejavniki in vsemi predstavniki družbe, katerih vpliv pogojuje skupinske ali posamične vrednote. Slovenska šola je kljub zapriseženi avtonomiji (seveda prostora) eden najbolj hermetično zaprtih in svetovnonazorsko ohromelih sistemov v družbi in v mednarodni sredini. Dokler ne bo prišlo do preobrata od avtonomije prostora k avtonomiji subjekta, bo ostalo tako. To pa je tudi izrazito nedržavotvorna smer, ki jo ob dvajsetletnici samostojne države lahko čutimo na vsakem koraku, ne da bi nam to morala dokazati kakšna draga raziskava javnega mnenja. ■

Retrospektivni pogled

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji

Dejan Hozjan

V članku so izpostavljene temeljne kritike, ki so botrovale sprejemanju Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 1995. Iz analize vrednostnega sistema, ki ga je vzpostavljala Bela knjiga, je razvidno, da imajo tudi splošne vrednote hrbtno stran, ki se pogosto pojavlja v obliki različne interpretacije in prikrite indoktrinacije.

Temeljno izhodišče prispevka je razmislek o razmerju med izobraževanjem in vzgojo v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 1995. V času nastajanja Bele knjige in kasneje nove šolske zakonodaje so se pojavljale polemike o tem, da Bela knjiga temelji na izobraževalnem konceptu šole, ki vzpostavlja šolo brez vrednot. V ozadju omenjenih izjav pa so se pojavljala razmišljanja o prevladi nad področjem vzgoje. V tem smislu je bilo moč razumeti kritike Bele knjige kot bojazen, da se pri nas vzpostavlja šola brez vrednot. Ob tem je treba izpostaviti, da se po dobrih petnajstih letih še vedno pojavljajo enaki pomisleki in težnje po sistematičnem pristopu k oblikovanju vrednostnega sistema v okviru izobraževalnega sistema.

Bela knjiga in temeljna vrednostna osnova – pro et contra

Snovalci Bele knjige iz leta 1995 so za svojo vrednostno osnovo privzeli Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, Konvencijo o otrokovih pravicah ter številne mednarodne dokumente, ki so v takratnem obdobju predstavljali dosežen konsenz o temeljnih vrednotah, ki veljajo ne glede na različne politične sisteme. Kot temeljne vrednote so se pojavljale: človekove pravice, pluralna demokracija, strpnost, solidarnost ter pravna država (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995). S tem so se hoteli avtorji Bele knjige javno zavarovati pred tem, da bi kateri koli vrednostni sistem v javnem šolstvu poskusil uveljaviti svoje vrednote kot univerzalne.

Vendar so bile prav te skupno privzete vrednote pri kritikih Bele knjige označene vse prej kot orodje za vzpostavitev pluralne družbe. Kritiki so namreč opozarjali, da se z vzpostavljenim sistemom vrednot oblikuje liberalna vrednostna podstat in vrednostno nevtralna šola, ki posredno vodi v indoktrinacijo v šolskem prostoru.

Šibkosti Bele knjige

Kritike Bele knjige pa se niso pojavljale zgolj na načelni ravni. V smislu nezmožnosti vzpostavitve vrednostno nevtralne šole smo lahko zasledili še nekaj kritičnih točk pri oblikovanju vrednostnosistemskih zasnov v izobraževalnem sistemu, in sicer:

Večina avtorjev, ki so sodelovali pri zasnovi Bele knjige, se je ukvarjala predvsem s **sistemskimi omejitvami vzgoje v javni šoli** (v skladu z načelom laičnosti) ter z demokratizacijo sistema javnega šolstva (z vzpostavitvijo možnosti uveljavljanja zasebnega šolstva). Slednje je bilo razlog, da se je manj razpravljalo o vsebinskih rešitvah oblikovanja celovitega operativnega vzgojnega koncepta (Kroflič, 2004). Po eni strani je bil interes za demokratizacijo šolskega sistema v devetdesetih letih razumljiv, saj je bil povezan z nujno sistemsko prenovo šolstva, ki je morala uveljaviti temeljna demokratična načela ter upoštevati predhodno sprejeta ustavna načela v Sloveniji. Po drugi strani pa je jasno, da pravni pogoji in omejitve v vsebinskem smislu ne usmerjajo iskanja pedagoških rešitev v zvezi z vzgojo v javni šoli. Smiselno bi bilo vzpodbujati strokovne inštitucije, da bi pomagale bolj dejavno razvijati ustrezne vsebinske rešitve na področju vsebine in metodike vzgoje v javni šoli.

> *Pravni pogoji in omejitve v vsebinskem smislu ne usmerjajo iskanja pedagoških rešitev v zvezi z vzgojo v javni šoli.*

Že iz uvodega poglavja Bele knjige, ki opredeljuje načela ter teoretična izhodišča, je moč zaznati velik **poudarek pravno-liberalnih podlag** pri oblikovanju šolskih vzgojnih konceptov. Le-ta se prvenstveno kaže v temeljnih pojmih, ki jih uvede uvodno poglavje, in sicer so izrazito izpostavljene pravna država in človekove pravice. Šele v nadaljevanju Bela knjiga navaja "skupno evropsko dediščino političnih, kulturnih in moralnih vrednot", ki poleg že omenjenih navaja še pluralno demokracijo, strpnost in solidarnost, pravico do izobraževanja, načelo enakih možnosti, upoštevanje pravice do drugačnosti, pluralizem resnic in kultur, vzgojo za strpnost, seznanjanje tako z domačo kot s tujimi kulturami, enakost med spoloma, integracijo, načelo laičnosti, svetovnonazorsko nevtralnost, avtonomnost, in-

Foto: Alenka Veber

dividualnost in zasebnost (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 1995: 5–31). Naj ob tem opozorim, da navedenih vrednot ne smemo razumeti kot kritiko demokracije in liberalizma kot takega, temveč želim z njimi opozoriti na določene težave, ki jih lahko takšen koncept vzpostavi pri oblikovanju vzgojnega koncepta javne šole. Klasične liberalnoteoretske paradigme se pogosto ukvarjajo z vprašanjem dihotomije, ali naj vzgoja omogoča otrokom svobodo izbire ali naj jim posreduje vrednote. Na eni strani so načela liberalne demokratične vzgoje v duhu človekovih pravic vzpostavila zahtevo po ločitvi vzgoje za svobodo od klasične indoktrinacije, strpnem in solidarnem sprejemanju različnosti namesto življenja v duhu kulturnozgodovinske monolitnosti, idealu aktivnega državljanstva namesto podreditve obstoječi družbeni politiki in kulturi. Po drugi strani pa menijo, da natančnih in dokončnih odgovorov, kako je v šoli mogoče uspešno uresničevati omenjene ideale, pedagoške vede niso iznašle, kaj šele, da bi jih poznali učitelji. Iz kritik obstoječega vrednostnega sistema Bele knjige je razvidno, da ideja svobodne izbire sama po sebi ni *a priori* sprejemljiva, saj "vzgoje upravičeno ne cenimo samo zaradi svobode, ampak tudi zaradi vrline, ki jo daje otrokom; vrlina, ki jo cenimo, pa vključuje zmožnost razpravljanja o tekmujočih konceptih dobrega" (Kroflič, 2004: 80).

Že pri prejšnji točki smo izpostavili **pretirano pravno regulacijo vzgoje** in reševanja moralnih dilem. Na to pa opozarja tudi Strike, saj po njegovem mnenju norme pravičnosti mnogokrat ne zmorejo občutljivosti za enkratnost posamične situacije. Angažiran odnos do sočloveka, ki je utemeljen na skrbi in strpnosti, namreč dopušča večjo mero fleksibilnosti ter pravičnosti. "Prevajanje posamičnih odnosov skrbi v konsistentna etična načela pravičnosti prispeva k temu, da socialno angažirano obliko odnosov tudi doživljamo kot pravično, hkrati pa moramo preprečiti možnost, da bi v imenu substancialnih, univerzalnih vrednot posegli v dogovorjene standarde človekovih pravic in svoboščin" (Strike, v: Kroflič, 2004: 86).

Zaključek

V prispevku smo se osredotočili na današnje razumevanje Bele knjige iz leta 1995. Percepcija Bele knjige, kot jo lahko razumemo danes, vodi do razmišljanja, da ima koncept pravno reguliranega izobraževanja in vzpostavitev vrednostno nevtralne šole pomanjkljivosti. V tem smislu je treba omenjene kritike razumeti kot tisto osnovo, ki bi jo morali snovalci nove Bele knjige imeti v mislih. Še posebej ob dejstvu, da se številne takratne kritike danes pojavljajo kot realnost. ■

Literatura

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Kroflič, Robi (2004): Education for Democracy Between Formal Law Accession, Ethical Theories and Pedagogical Concepts. *In Sixth European CICE Conference: The Experience of Citizenship*. Uniwersytet Jagiellonski, Krakow, Poland, 20.–22. maj 2004. Str. 35–42.

Pouk etike v sodobnem pluralnem okolju

Roman Globokar

Danes je razmišljanje o etiki, razmišljanje o vrednotah, o temeljnem smislu človekovega življenja bolj potrebno kot kadar koli v zgodovini človeštva. Mogoče se zdi komu ta trditev pretirana, zato jo želim podkrepiti s tremi sklopi argumentov. S tem ne mislim podati izčrpne predstavitve temeljnih izzivov za pouk etike danes, ampak samo nakazati okvire, v katerih živimo in ki nam nalagajo, da si prizadevamo za etično vzgojo v šoli.

Znanstveno-tehnični napredek

Prvi razlog, ki kliče po močni etični zavesti, je *izredna moč*, ki jo je sodobni človek pridobil z znanstveno-tehničnim razvojem. Mnogo bolj radikalno lahko vpliva na naravne procese in jih spreminja, po svoje lahko oblikuje celo najgloblje jedro življenja, genski zapis živih bitij, in ga prilagaja svojim zamislim. Čedalje več mislecev (Albert Schweitzer, Hans Jonas ...) poudarja, da človekova etična odgovornost ni dorasla ogromni moči, ki jo je pridobil z razvojem znanosti in tehnike. Človek ne more predvideti vseh posledic svojega poseganja v naravo, zato lahko tudi njegovi 'dobronamerni' načrti privedejo do močnega poslabšanja pogojev za nadaljnje kakovostno bivanje na našem planetu.

Krize dvajsetega in enaindvajsetega stoletja razodevajo dvorezen značaj znanstveno-tehničnega napredka. Ni vse, kar je tehnično mogoče, tudi etično sprejemljivo. Ekološka kriza in konflikti na področju medicine, ki se pojavljajo zaradi novih tehnik, možnosti genske manipulacije, nevarnost jedrskega orožja, proces globalizacije z njenimi pozitivnimi in negativnimi posledicami, gospodarska kriza in vprašanje o globalni pravičnosti silijo k poglobljenemu etičnemu razmišljanju in izdelavi smernic za ravnanje v teh novih razmerah. Pri tem ne gre za to, da bi bila etika proti znanosti oz. proti napredku. Njena primarna naloga vsekakor ni zaviranje razvoja, ampak usmerjanje poteka znanosti in tehnike v pravo smer: v smer večjega dobrega za vsako človeško osebo in za človeško skupnost kot celoto. Človek ne sme nikoli postati sredstvo za dosego katerega koli cilja.

> *Od etične zavesti današnjih mladih je odvisna naša skupna prihodnost.*

Tehnika predstavlja danes obzorje našega življenja. Večino stvari delamo znotraj tega tehničnega okvira. Je tehnika še sredstvo ali smo ljudje samo še administratorji tehnike, ki nam narekuje tok življenja? Kdo upravlja s kom? Kakor koli že, računalnik nam lahko posreduje mnogo dejstev, ne more pa nam posredovati vrednot. Vrednote so del človeškega sveta, lahko se posredujejo in živijo samo v pristnih človeških odnosih. Etičnosti se lahko naučimo samo v stiku s sočlovekom.

Globalizacija

Drugi pomemben dejavnik je *globalni kontekst* etičnega razmišljanja in delovanja. Bolj kot kadar koli v zgodovini se zavedamo, da vsi ljudje sestavljamo eno samo svetovno skupnost. Govori se o tem, da naš planet postaja globalna vas. Značilnost vasi je, da so njeni prebivalci med seboj povezani in da delijo zelo podoben pogled na svet, da imajo skupno kulturo, etiko in najpogosteje tudi vero. V sodobni globalni vasi je povezanost in soodvisnost ljudi z različnih koncev sveta zelo velika, vprašanje pa je, ali se v skladu s tem procesom vedno večje povezanosti oblikuje tudi skupna civilizacijska in etična osnova za globalno sobivanje. Dejstvo je, da imajo posledice naših dejanj učinke na drugem koncu sveta, zato je še toliko bolj pomembno, kako se odločamo. Treba je prevzeti odgovornost za daljnosežne posledice svojega delovanja. Veliki problemi, s katerimi se srečujemo, imajo planetarno razsežnost: skrb za okolje, nevarnost terorizma, zloraba biotehnologije ...

Vse to spodbuja k etičnemu in političnemu razmisleku na globalni ravni. Znotraj globalnega sveta najdemo različna prepričanja in različne vrednostne sisteme. Osnovne etične vrednote niso več samoumevne. Soočamo se z dejstvom, da se znotraj različnih kulturnih okolij oblikujejo različni načini etičnega vrednotenja. Nekateri vidijo edini izhod iz tega položaja v zagovarjanju etičnega relativizma, ki trdi, da je dobro vedno spremenljivo in relativno, odvisno od osebe, okoliščin in družbenih razmer. Po tem prepričanju naj ne bi obstajale občeveljavne etične vrednote, ki bi zavezovale vse ljudi vseh kultur. Sicer drži, da ostajajo kulturne razlike tudi na področju etičnega vrednotenja, vendar samo dejstvo, da na etičnem področju obstaja pluralizem, še ne vodi nujno v etični relativizem. Danes bolj kot kdaj koli poprej potrebujemo skupne etične temelje za sobivanje, zato je treba iskati tak način etične argumentacije, ki bi lahko imel univerzalno veljavo.

V globalnem svetu potrebujemo globalno etiko, ki bi povezovala ljudi različnih kultur, ver in prepričanj. Vse več je pobud za oblikovanje globalne etike. Najbolj znano je gibanje za svetovni etos, ki ga vodi Hans Küng. Küng odkriva, da imajo vsa velika verstva in tudi različna filozofska prepričanja zelo podobno etično osnovo, zato je treba še bolj poudarjati tisto, kar nas povezuje in kar je lahko jamstvo za svetovni mir. "Ta svet potrebuje temeljni etos; svetovna skupnost ne potrebuje ene same religije in ne ene same ideologije, ampak nekaj povezovalnih in zavezujočih norm, vrednot, idealov in ciljev" (Hans Küng). Temeljno načelo globalne etike mora biti načelo dostojanstva vsake človeške osebe, na katerem temelji tudi Deklaracija človekovih pravic, ki jo je leta 1948 sprejela Organizacija združenih narodov.

Foto: Peter Prebil

Individualizem

Tretji dejavnik je poudarjen *individualistični pogled na življenje,* ki je značilen za sodobnega človeka. Temeljna vrednota znotraj pluralne demokratične družbe je svoboda posameznika. Družbi se pripisuje vloga zagotavljanja čim bolj ugodnih okoliščin za razvoj vsakega posameznika. Vpliv tradicije na posameznikovo osebno razmišljanje se zmanjšuje. Posameznik postaja vse bolj avtonomen. Vsakdo ima pravico do svojega doživljanja ter pogleda na svet in življenje. Tudi na etičnem področju tradicionalne vrednote niso več nekaj samoumevnega, ampak se znotraj sodobne demokratične družbe oblikujejo različni pogledi na to, kaj je dobro in kaj je slabo. Velike moralne institucije (npr. Cerkev) nimajo več primata na področju moralnega nauka. Nihče nima pravice, da bi svoj vrednostni sistem postavil kot nekaj absolutnega. Priče smo torej mnoštvu etičnih prepričanj, ki si včasih tudi medsebojno nasprotujejo. Ob tem pa ne gre spregledati, da posameznik ne more samozadostno bivati sam zase, ampak mora vedno do določene mere sobivati z drugimi ljudmi, tudi s tistimi, s katerimi ne deli enakih prepričanj. Ker nimamo nekega vrhovnega moralnega učiteljstva, je nujno, da posamezniki in skupine znotraj demokratičnega procesa razprave skupaj iščejo tiste etične vrednote, ki so podlaga za dostojno življenje vseh ljudi. Dogovoriti se je treba za minimum etičnih vrednot, na katerih lahko temelji naše sobivanje. Brez soglasja o temeljnih etičnih vrednotah (življenje, svoboda, enakopravnost ...) demokracija ni mogoča.

> *Človek ne sme nikoli postati sredstvo za dosego katerega koli cilja.*

Do sedaj smo izpostavili pomen in odgovornost posameznika na področju etike v sodobni družbi. Ob tem pa ne gre spregledati tudi vse bolj razširjene miselnosti, da posameznikovo delovanje pravzaprav nima nobene prave teže. Kaj koristi prizadevanju za ohranitev čistega okolja, če se osebno odločim, da se v službo ne bom vozil z avtomobilom? Zdi se, da je posameznikova družbena osveščenost samo kaplja v morje. Njegova nemoč se prepleta s spoznanjem, da ljudje okrog njega na iste stvari gledajo drugače in jih tudi drugače vrednotijo. Pojavlja se dvom o pravilnosti določenih prepričanj in dejanj. Posameznik bi se lahko v tem zapletenem položaju odpovedal naporu pri iskanju etične resnice, češ da tako in tako ne moremo najti dokončnega in za vse sprejemljivega odgovora na etična vprašanja.

V teh novih razmerah je zelo pomembno, da se otroci naučijo argumentirano zagovarjati svoja stališča tudi na etičnem področju, da znajo poslušati druge in so odprti za strpen in spoštljiv medsebojni dialog. Samo tako bodo kos različnim poskusom manipulacije, ki želijo podrediti posameznika in mu vsiliti svojo vrednostno lestvico. Pomembno je torej, da se posameznik zaveda svoje nenadomestljive vloge pri oblikovanju etičnih rešitev znotraj pluralne družbe.

Cilji pouka etike

Slovenija ima na področju podajanja etičnih vsebin v šolah specifičen položaj znotraj evropskega šolskega prostora. Domala v vseh državah se tudi v javnih šolah v vseh razredih

osnovne in srednje šole izvaja verski pouk ali pa alternativni predmet etika, pri katerem učenci razvijajo svojo etično zavest, krepijo osebno odgovornost in se usposabljajo za aktivno in kritično vlogo državljana. Pomen šole na tem področju je danes še toliko večji, saj šola prevzema precejšen del nalog, ki jih je nekdaj v procesu otrokove socializacije imela družina. S poukom etike se otroku in mladostniku pomaga pri oblikovanju kriterijev za odgovorno odločanje. Človek se mora nenehno odločati in za odločitve potrebuje merila, po katerih bo presojal, kaj je prav oz. dobro in kaj ne. V sodobni družbi ni več močnih tradicionalnih vrednostnih okvirov, zato je zelo pomembno, da se posameznik že zgodaj oblikuje tudi kot etična osebnost in zavestno prevzame temeljne etične vrednote. Prva naloga podajanja etičnih vsebin v šoli je osveščanje, da ni vseeno, kako se odločim. Etična je tista odločitev, pri kateri se zavestno in svobodno odločim za dobro (osebno dobro, dobro drugega in skupno dobro) ter prevzamem odgovornost za posledice svoje odločitve.

Bolj ko se razvijajo otrokove kognitivne zmožnosti, bolj je dojemljiv tudi za sprejemanje etične odgovornosti. Seveda je pri tem nujno upoštevati postopnost razvoja moralne zavesti pri človeku (Piaget, Kohlberg). S širjenjem obzorja znanja na različnih področjih naj bi sovpadalo tudi zavedanje odgovornosti za osebno uresničenje, za sočutje z drugimi in za prispevek k družbenemu blagostanju. Zelo pomembno je motiviranje za angažiranje v svobodni demokratični družbi, kjer je iniciativa vsakega posameznika še kako pomembna. Ob tem pa jih je treba usposobiti tudi za medsebojni dialog: za sposobnost oblikovanja razumnih in prepričljivih osebnih stališč, poslušanja in razumevanja drugih ter iskanja skupnih rešitev. S poukom etike naj bi se otroka in mladostnika opogumljalo tudi k sprejemanju osebne odgovornosti za svoje življenje in življenje družbe, hkrati pa tudi k dejavnemu sodelovanju v družbenem diskurzu o etičnih vprašanjih. Od etične zavesti današnjih mladih je odvisna naša skupna prihodnost. ■

Svetovni gospodarski etos

Posledice za svetovno gospodarstvo

Manifest*

Predgovor

Če naj globalizacija gospodarstva vodi k splošnemu in trajnemu blagostanju, so vsi, ki jih gospodarska dejavnost zadeva ali so soudeleženi v njej, odvisni od trgovinske izmenjave in sodelovanja, ki temeljita na vrednotah. To je eden izmed temeljnih naukov krize na svetovnem finančnem in gospodarskem trgu.

S pravično trgovino in sodelovanjem bomo dosegli trajnostne družbene cilje le, če bo prizadevanje vseh za dosego zakonitih lastnih interesov in blagostanja vpeto v splošno sprejete svetovne etične okvire. Tak dogovor o splošno sprejetih normah gospodarskega delovanja in odločanja – na kratko, o etosu poslovanja – je še v povojih.

Svetovni gospodarski etos, torej skupne temeljne predstave o tem, kaj je prav, pravično in pošteno, je zasnovan na moralnih načelih in vrednotah, ki so od nekdaj skupne vsem kulturam in jih potrjujejo skupne praktične izkušnje.

Vsi ljudje v različnih vlogah (kot podjetniki, vlagatelji, upniki, delavci, potrošniki in člani različnih interesnih združenj), v vseh državah sveta, skupaj s političnimi institucijami ter z mednarodnimi organizacijami nosimo temeljno odgovornost za oblikovanje in uresničevanje tovrstne globalne gospodarske etike. Zato podpisani podpiramo naslednji manifest.

Manifest za svetovni gospodarski etos

V tej izjavi so opredeljena temeljna načela in vrednote svetovnega gospodarstva, kot izhajajo iz Deklaracije o svetovnem etosu Sveta parlamenta svetovnih verstev (Chicago, 1993). Načela tega manifesta so sprejemljiva za vse ljudi z etičnimi prepričanji, verne ali neverne. Podpisniki se obvežejo, da bodo sledili duhu te izjave v svojih vsakdanjih gospodarskih odločitvah, ravnanju in obnašanju. Manifest za svetovni gospodarski etos resno jemlje zakonitosti trga in konkurence, vendar jih želi v blagor vseh postaviti na etične temelje.

Prav izkustvo sedanje krize celotnega gospodarskega sistema krepi potrebo po mednarodno sprejetih etičnih načelih in moralnih normah, ki so nujne, da bi vdihnile življenje našemu vsakdanjemu poslovanju.

I. Načelo človečnosti

Etični referenčni okvir

Razlike med kulturami ne smejo biti ovira za aktivno prizadevanje za spoštovanje, zaščito in izpolnjevanje človekovih pravic. Vsak človek – ne glede na starost, spol, raso, barvo kože, telesne ali duhovne sposobnosti, jezik, vero, politični nazor, narodnostni ali socialni izvor – ima neodtujljivo in nedotakljivo dostojanstvo. Vsi, tako posamezniki kot država, smo dolžni spoštovati in ščititi to dostojanstvo. V gospodarstvu, politiki in medijih, v raziskovalnih inštitutih in industrijskih družbah mora biti človek vedno nosilec pravic, cilj in ne zgolj sredstvo; nikoli ne sme postati predmet komercializacije in industrializacije.

Temeljno načelo želene svetovne gospodarske etike je človečnost. Ta naj bo etično merilo vsega gospodarskega ravnanja. Udejanja se v naslednjih

smernicah poslovanja, tako da ustvarja dodano vrednost in je usmerjena k vrednotam za skupno dobro.

1. člen

Etični cilj in hkrati družbeni pogoj za trajnostno gospodarsko delovanje je ustvariti temeljni okvir za trajnostno zadovoljitev osnovnih človekovih potreb, da bi ljudje lahko dostojno živeli. Zato mora biti osnovno vodilo gospodarskih odločitev, da le-te podpirajo oblikovanje in razvoj tistih posameznikovih sposobnosti in znanj, ki so potrebni za resničen človeški razvoj posameznika ter uspešno sobivanje.

2. člen

Humanost cveti samo v kulturi spoštovanja posameznika. Dostojanstvo in samospoštovanje vseh ljudi, naj so to predstojniki, sodelavci, poslovni partnerji, stranke ali drugi nosilci interesov, sta nedotakljiva. Z ljudmi ne smemo nikoli slabo ravnati – ne na osebni ravni ne s tem, da bi delali pod nečastnimi poslovnimi in delovnimi pogoji. Izkoriščanje in izrabljanje odvisnosti in samovoljna diskriminacija ljudi nista združljiva z načelom človečnosti.

3. člen

Podpirati dobro in se izogibati zlu je človekova dolžnost, ki jo moramo kot moralno merilo uporabljati tudi pri gospodarskih odločitvah in delovanju. Upravičeno je zasledovati lastne interese, toda iskanje lastne koristi na račun oškodovanja partnerja – torej z neetičnimi sredstvi – je nezdružljivo s trajnostnim gospodarskim delovanjem v obojestransko korist.

4. člen

Kar nočeš, da bi drugi storili tebi, tega tudi ti ne stori drugim. To že tisočletja v vseh verskih in humanističnih tradicijah priznano zlato pravilo vzajemnosti zahteva medsebojno odgovornost, solidarnost, pravičnost, strpnost in spoštovanje vseh vpletenih. Take drže in vrline predstavljajo temeljni steber globalnega gospodarskega etosa. Poštenost v tekmovanju in sodelovanje za medsebojno korist sta osnovni načeli postopoma razvijajoče se svetovne ekonomije, ki je v skladu z zlatim pravilom.

II. Temeljne vrednote za svetovno gospodarsko dejavnost

Naslednje osnovne vrednote za svetovno gospodarsko dejavnost razvijajo temeljno načelo človečnosti in dajejo konkretna priporočila za odločanje, ravnanje in splošno vedenje v praktičnem gospodarskem življenju.

Nenasilje in spoštovanje življenja

Etični referenčni okvir

Biti resnično človeški v duhu velikih verskih in etičnih tradicij pomeni biti sočuten in pripravljen pomagati, tako v zasebnem kot v javnem življenju. Vsak človek, vsak narod, vsaka rasa in vsaka veroizpoved naj bodo strpni, naj spoštujejo – in celo cenijo – druge. Manjšine – ne glede na to, ali so rasne, etične ali verske – potrebujejo zaščito in podporo s strani večine.

5. člen

Vsi ljudje smo dolžni spoštovati pravico do življenja in njegovega razvoja. Spoštovanje človekovega življenja je še posebej plemenita dobrina. Zato moramo zavrniti vsako obliko nasilja ali prisile kot sredstva za dosego gospodarskih ciljev. Suženjsko, prisilno in otroško delo, telesno kaznovanje in druge oblike kršenja mednarodno priznanih norm delovnega prava moramo zatreti in odpraviti. Vsi predstavniki gospodarstva morajo v prvi vrsti zagotoviti zaščito človekovih pravic v svojih lastnih organizacijah. Hkrati si morajo prizadevati, kolikor je v njihovi moči, da ne prispevajo h kršitvi človekovih pravic na strani svojih poslovnih partnerjev ali drugih udeleženih. S tovrstnimi kršitvami nikakor ne smejo kovati dobička.

Ukiniti je treba slabe delovne pogoje, ki imajo škodljive posledice za zdravje ljudi. Varnost pri delu in varnost izdelkov v skladu z najsodobnejšimi tehnologijami sta temeljni zahtevi kulture nenasilja in spoštovanja življenja.

6. člen

Trajnostna uporaba naravnega okolja s strani vseh udeleženih v gospodarskem življenju je najvišja vrednostna norma gospodarskega delovanja. Z varčnimi postopki in okolju prijazno tehnologijo je treba kar se da zmanjšati zapravljanje naravnih virov in onesnaževanje okolja. Čisti, trajnostni viri energije (če je mogoče, obnovljivi), čista voda in zrak so osnovni pogoji za življenje. Dostopni morajo biti vsakemu človeku.

Pravičnost in solidarnost

Etični referenčni okvir

Biti resnično človeški – v duhu velikih verskih in etičnih tradicij – pomeni, da ne zlorabljamo gospodarske in politične moči za brezobziren boj za oblast. Uporabljati ju moramo tako, da služita vsem ljudem. Iskanje lastnih interesov in tekmovalnost se morata podrediti razvoju proizvodne zmogljivosti in blaginji vseh udeleženih. Zato morajo prevladati obojestransko spoštovanje, razumna izravnava interesov, spravljivost in obzirnost.

7. člen

Pravičnost in vladavina prava se vzajemno pogojujeta. Odgovornost, korektnost, preglednost in poštenost so temeljne vrednote gospodarskega življenja, ki naj ga zaznamujeta zvestoba pravu in integriteta. Spoštovanje veljavnega narodnega in mednarodnega prava je dolžnost vseh gospodarstvenikov. Kjer v državi vlada pomanjkanje kakovosti ali uveljavljanja pravnih norm, je ta primanjkljaj treba premostiti z osebno zavezanostjo in samonadzorom; nikakor pa ga ne smemo izkoriščati zaradi lastnih koristi.

8. člen

Iskanje dobička je pogoj za konkurenčnost in obstoj podjetja ter za njegovo socialno in kulturno udejstvovanje. Korupcija pa škodi skupni blaginji, gospodarstvu in ljudem, ker sistematično vodi k napačni porazdelitvi in zapravljanju virov. Preganjanje in odprava vseh pokvarjenih in nepoštenih praks, kot so na primer podkupovanje in kartelski dogovori, kraja patentov

in industrijsko vohunstvo, zahtevata preventivni trud, ki je dolžnost vseh delujočih v gospodarstvu.

9. člen

Odpravljanje lakote in nevednosti, revščine in neenakosti v vseh deželah sveta je ena glavnih nalog vseh družbenih in gospodarskih sistemov, ki stremijo k enakim možnostim, pravični delitvi in solidarnosti. Samopomoč

Foto: Matej Hozjan

in zunanja pomoč, podpora in solidarnost, zasebno in javno delovanje sta dve plati iste medalje. Kažeta se v zasebnih in javnih vlaganjih v gospodarskem sektorju, pa tudi v zasebnih in javnih pobudah za oblikovanje inštitucij, ki služijo izobraževanju vseh slojev prebivalstva in izgradnji celovitega sistema socialne varnosti. Temeljni cilj vseh teh prizadevanj je resnično človeški razvoj, ki se usmerja v promoviranje sposobnosti in znanj, ki ljudem omogočajo, da sami odločajo o svojem življenju in dostojno živijo.

Poštenost in strpnost

Etični referenčni okvir

Biti resnično človeški v duhu velikih verskih in etičnih tradicij pomeni, da ne smemo zamenjati svobode s samovoljo in pluralizma z brezbrižnostjo do resnice. V vseh naših odnosih moramo gojiti poštenost in resnicoljubnost namesto nepoštenosti, hinavščine in oportunizma.

10. člen

Resnicoljubnost, poštenost in zanesljivost so temeljne vrednote, brez katerih trajnostni gospodarski odnosi, ki ustvarjajo blaginjo ljudi, ne morejo uspeti. So predpogoj za razvoj zaupanja med ljudmi in pravične tržne konkurence. Na drugi strani pa je treba zaščititi temeljne človekove pravice do zasebnosti ter osebne in poklicne molčečnosti.

11. člen

Raznolikost kulturnih in političnih prepričanj ter različne sposobnosti posameznikov in pristojnosti organizacij predstavljajo potencialni vir globalnega razcveta. Sodelovanje za skupno korist predpostavlja sprejemanje skupnih vrednot in norm, pripravljenost za učenje od drugega ter spoštovanje in dopuščanje drugačnosti. Diskriminacija ljudi zaradi njihovega spola, rase, narodnosti ali vere je nezdružljiva z načeli svetovnega gospodarskega etosa. Dejanj, ki ne spoštujejo ali kršijo pravice drugih, ne smemo tolerirati.

Medsebojno spoštovanje in partnerstvo

Etični referenčni okvir

Biti resnično človeški v duhu velikih verskih in etičnih tradicij pomeni: namesto patriarhalne prevlade in ponižev anja, ki sta izraz nasilja in ustvarjata protinasilje, potrebujemo medsebojno spoštovanje, partnerstvo in razumevanje. Vsak posameznik ima nedotakljivo dostojanstvo in neodtujljive pravice, pa tudi neizbežno odgovornost za to, kar stori in česar ne stori.

12. člen

Vzajemno spoštovanje in partnerstvo med vsemi udeleženimi – še posebej med moškimi in ženskami – sta hkrati pogoj in rezultat gospodarskega sodelovanja. Temeljita na spoštovanju, poštenosti in odkritosti do partnerjev, naj bodo to vodilni v podjetjih ali zaposleni, stranke ali drugi nosilci interesov. Spoštovanje in partnerstvo sta nepogrešljiva osnova za prepoznavanje situacij, v katerih nenamerne negativne posledice gospodarskega ravnanja predstavljajo dilemo za vse udeležene strani – dilemo, ki jo je mogoče in jo je treba rešiti z obojestranskim prizadevanjem.

13. člen

Partnerstvo najde svoj izraz tudi v možnosti soudeležbe v gospodarskem življenju, odločitvah in dobičku. Kako je to soudeležbo mogoče uresničiti, je odvisno od različnih kulturnih dejavnikov in zakonodajnih struktur, ki prevladujejo na določenih gospodarskih področjih. Vendar pa je pravica združevanja in odgovornega zavzemanja za svoje in skupne interese minimalni standard, ki ga je povsod treba priznati.

Zaključek

Vsi sodelujoči v gospodarstvu naj spoštujejo mednarodno veljavne norme ravnanja v gospodarskem življenju, jih ščitijo in po svojih močeh sodelujejo pri njihovem uresničevanju. Njihov temelj so človekove pravice in dolžnosti, ki so jih razglasili Združeni narodi leta 1948. Druge globalne smernice, ki so jih izdale priznane mednarodne ustanove, kot recimo *Globalni sporazum* Združenih narodov, *Deklaracija o temeljnih načelih in pravicah pri delu* Mednarodne delavske organizacije (ILO), *Deklaracija o okolju in razvoju* iz Ria ter *Protikorupcijska konvencija* ZN, če omenimo samo nekatere, soglašajo z zahtevami, ki so podane v Manifestu za svetovni gospodarski etos. ■

Prevedla: Tanja Volk

Opomba

* Sprejeto: Sedež Združenih narodov, New York, 6. oktober 2009
Vir: *http://www.globaleconomicethic.org/main/pdf/ENG/Global_Economic_Ethic.pdf*

Ograja na Tromostovju je potrebna in lepa

Jože Ramovš

Deset zapovedi predstavlja temeljna etična načela za potovanje skozi življenje. To niso tuje zapovedi od zunaj, ampak bistvena strukturna zakonitost vsakega človeka in vsake družbe; so 'genetski' zapis za telesno, duševno, socialno in duhovno zdravo življenje in sožitje. Ko jih z razumom spoznamo, s srcem vzljubimo in v dejanjih uresničujemo, odkrivamo njihov pomen in lepoto. Zapovedi niso ovira svobode na naši življenjski poti, ampak ograja na mostu z enega na drugi breg življenja – varna in lepa, kakor je Plečnikovo Tromostovje.

Že od leta 1984 se tedensko srečujemo pri pogovorih v medgeneracijski skupini. V šolskem letu 2008/09 smo izbrali za osnovo naših pogovorov knjigo Anselma Grüna *Deset zapovedi – pot v svobodo*. Iskanje na polju temeljnih etičnih zakonitosti človeka in človeštva se nam je tako priljubilo, da smo ga lansko leto nadaljevali ob knjigi Frêre Johna iz Taizéja *Pot k svobodi – deset zapovedi, na novo branih.* Torej dve leti prijetnega skupinskega poglabljanja v deset Božjih zapovedi iz 20. poglavja 2. Mojzesove knjige in 5. poglavja 5. Mojzesove knjige.

Zapovedi in prepovedi naši generaciji niso pri srcu. Zato nam je bilo prijetno že spoznanje, da so stari Hebrejci pred več kot tremi tisočletji govorili o desetih besedah, ki jim jih je povedal Bog. Prve tri so jim govorile, kdo je Bog z vidika človeškega življenja, kako doživljati ta nedojemljivi temelj in obzorje bivanja, kako spoštovati praznični dan. Zadnjih šest besed jim je govorilo o pravilih vožnje skozi vsakdanje življenje. Danes vemo, da so ta pravila izraz strukture človeške osebne in družbene narave: ne ubijaj, varuj družinski odnos, ne kradi lastnine, ne laži, ne goji želja po tuji lastnini ali ljudeh. Med obema skupinama je četrta beseda, ki obe skupini povezuje. Govori o spoštovanju starejših in o medgeneracijskem spoštovanju v celoti. Ta zapoved je edina, ki izrecno nekaj obljublja ljudem, ki jo izpolnjujejo. In to ne kar koli, ampak *dolgo življenje in da jim bo dobro na zemlji.* Danes, ko Slovenci in Evropejci dolgo živimo in postajamo družba s čedalje več starih ljudi, si želimo še drugega dela te obljube. Torej se moramo bolj spoštovati, izboljšati naše sožitje v družini, službi in družbi, da nam bo na zemlji dobro – boljše in lepše.

Danes se veliko govori o strpnosti ali tolerantnosti v sožitju, četrta zapoved ali beseda v Svetem pismu pa govori o spoštovanju. Če vsakega človeka spoštujem – če upoštevam pri njem dobro in lepo, je nemogoče, da bi najino sožitje ne bilo lepo. Ko pa sem samo strpen do njegove drugačnosti in do vsega, kar mi na drugem ne ugaja, že beseda strpnost izdaja, da ob tem hote ali nehote, vede ali nevede nekoliko 'trpim', zato tako sožitje ni lepo, prijetno in človeško toplo. Seveda je tudi strpnost veliko boljša kot boj vseh z vsemi, toda šele medsebojno spoštovanje naredi naše sožitje tako lepo, da nam bo vsem lahko dobro na zemlji.

> *Da nam bo na zemlji dobro – boljše in lepše, se moramo bolj spoštovati, izboljšati naše sožitje v družini, službi in družbi.*

Ko smo se v naši medgeneracijski skupini poglabljali v deset zapovedi, smo prihajali do spoznanja, da je kakovost našega osebnega življenja in sožitja najprej odvisna od tega, kako dojemamo in uresničujemo temeljne vrednote, ki so zapisane v samo strukturo naše človeške narave. Danes so ekonomske, socialne in druge življenjske razmere na svetu tako prepletene, zahtevne in tudi napete, da veliki misleci in svetovna skupnost, organizirana v Organizacijo združenih narodov, iščejo temeljne etične vrednote – tiste, ki so skupne vsem veroizpovedim in vsem ljudem, ki se trudijo za pošteno življenje. Eden od pionirjev tega iskanja je ekumenski teolog Hans Küng, vodja Inštituta za ekumenska raziskovanja na Univerzi v Tübingenu. Njegova knjiga *Svetovni etos* je rezultat omenjenega iskanja pri OZN. Pri nas se tem vprašanjem posveča filozof Tine Hribar in poudarja štiri pravrednote: svetost življenja, posvečenost mrtvih, človekovo dostojanstvo

Foto: Peter Prebil

in zlato pravilo. Trudil se jih je vnesti v preambulo slovenske ustave ob ustanovitvi naše samostojne države, vendar ni bilo dovolj podpore; v Sloveniji smo pogosto revčki pri iskanju skupnih temeljev za kakovost življenja in sožitja ob sorazmernem bogastvu dobrih idej in želja na levi in desni, ki v medsebojnem nasprotovanju izničita njihovo uresničitev.

Deset zapovedi je v tisočletjih in v mnogih narodih preizkušen nabor temeljnih etičnih vrednot za življenje in sožitje ljudi. Navedimo za sklep eno od spoznanj, ki veje iz njih.

Etično življenje in sožitje ni uresničljivo zgolj z razumskim spoznanjem. Jasno vedenje ali znanje, kaj je prav in kaj narobe, je osnova za etično stališče, za usmeritev in orientacijo. Razsvetljenske in sodobne razumske razlage zakonitosti življenja in sožitja predstavljajo pomemben doprinos človeštvu. Toda od spoznanja zakonitosti do osebne usmeritve ali do etičnega stališča človeka ali večine ljudi v družbi je še velik korak. Od etične usmeritve do življenjske uresničitve pa je še naslednji odločilni korak.

Prvi korak do etičnega ravnanja je torej razumsko spoznanje ali znanje: človek mora spoznati, kaj je v življenju in sožitju prav in kaj narobe. Naslednja dva koraka pa presegata razum. Drugi korak zahteva odgovorno odločanje in zavzemanje smiselnega stališča. Zanj je potrebno osebnostno zorenje, uravnovešeno oblikovanje človeške svobode in odgovornosti, oblikovanje osebne vesti. Tretji korak pa zahteva delovno moč za uresničevanje odločitev in stališč. Velik del te moči tvori osebnostni kapital dobrih navad, manjši del pa trenutna kondicija za napor pri uresničevanju smiselnih odločitev in stališč, to je pri uresničevanju dobrega in lepega v življenju in sožitju. Drugega in tretjega koraka ne poganja razum, ampak človekova doživljajska moč in socialna opora njegove osebne družbe, zlasti družine, prijateljev in sodelavcev. Za etično življenje in sožitje sta torej pomembna razum in učenje etičnih zakonitosti, toda nepogrešljivi so tudi duhovnost iz osebnega duhovnega poglabljanja, sistem kakovostnih temeljnih človeških skupin in naravnanost celotne skupnosti v etično ravnanje.

Foto: Čajko

> *Za kakovostno telesno, duševno, socialno in duhovno zdravo življenje – prav to je bistvo etičnega življenja – se odloča posameznik sam. Pogoje za uresničevanje te odločitve pa v veliki meri kroji skupnost.*

Za kakovostno telesno, duševno, socialno in duhovno zdravo življenje – prav to je bistvo etičnega življenja – se odloča posameznik sam. Pogoje za uresničevanje te odločitve pa v veliki meri kroji skupnost. Za razvijanje vedenjskih in sožitnih vzorcev, ki spodbujajo in krepijo etičnost, je odločilna skupnost: verska, narodna, državna in civilna.

Nepogrešljiva vez med posameznikom in širšo skupnostjo pri vsakdanjem socialnem učenju ter uresničevanju etičnega življenja in sožitja so majhne temeljne človeške skupine, zlasti družina, osebna človekova družba in sodelavci. Za dvig kakovosti življenja in sožitja, to je za dvig etičnosti v današnjih razmerah, so najšibkejši člen prav te temeljne človeške skupine. Hkrati pa so tudi največja možnost za dvig kakovosti našega življenja in sožitja v današnjih življenjskih razmerah. Povod za ta zapis je dobra izkušnja, ko je naši prijateljski medgeneracijski skupini pogovor ob knjigah Anselma Grüna in brata Johna iz Taizéja dal pronicljiva spoznanja, nas na sodoben način poglabljal v duhovnost in nam dal veliko socialne moči za temeljne etične usmeritve. ■

Literatura

Frère John von Taizé (2005): *Weg zur Freiheit. Die Zehn Gebote neu gelesen*. München-Zürich-Wien: Verlag Neue Stadt.

Grün, Anselm (2006): *Die Zehn Gebote. Wegweiser in die Freiheit*. Münsterschwarzach: Vier-Türme GmbH Verlag.

Hribar, Tine (2010): *Preživetje naroda. Avtonomnost duha in suverenost države*. Ljubljana: Društvo 2000.

Küng, Hans (2008): *Svetovni etos*. Ljubljana: Društvo 2000.

Etika za otroke

Miro Cerar

Etika za otroke mora biti jezikovno izražena na isti strnjen način kot za modrece: zgolj v nekaj pravih besedah o etičnem vedenju. To seveda zveni paradoksalno. Otrok namreč šele začenja spoznavati svet, modrecu pa se je življenje že popolnoma razodelo. Otrok (zavestno) ne ve skoraj ničesar, modrec ve vse. Kako in zakaj je torej treba na področju etike otroka vzporejati z modrecem?

Iskalec resnice

Odgovor je preprost. Otrok in modrec sta si v svojem bistvu enaka, le da se njuno zavedanje tega dejstva neizmerno razlikuje. Modrec je že prišel do vseobsegajočega spoznanja, ki ga otrok še niti ne sluti. Če želimo to vsaj zasilno pojasniti preko kategorij časa in prostora, ki tako usodno obvladujeta naš navidezni pojavni svet, lahko rečemo, da se vsak modrec spočne kot otrok, nato postopoma postane filozof, iskalec resnice, ki ob neštetih prijetnih in neprijetnih izkušnjah širi svojo zavest, na koncu poti pa se kot bitje spet znajde tam, kjer je bil na začetku, le da se zdaj zaveda vsega, česar se otroška in kasneje filozofska duša še ni mogla. V resnici duša modreca sploh ni nikoli zapustila svojega prvotnega, otroškega stanja, le celovito je prebudila svojo pravo zavest, za kar je v tem svetu potrebovala prostor, čas in pojavni svet z vsemi izkušnjami, ki jih ta sproža.

Tako kot vsak pojav je tudi etika večrazsežnostna (večdimenzionalna) – univerzalna, partikularna in individualna. Otrok stopa v njena področja preko socializacije, tj. z ozaveščanjem in opredeljevanjem razmerja do drugih posameznikov, različnih skupnosti ter družbe kot celote. Otrok na teh začetnih ravneh učenja še ni sposoben razumeti izvora, pomena, cilja in strukture etike. Razume lahko le povsem preprosta, elementarna etična sporočila, pa še ta zgolj v modusu strnjenih dogmatičnih imperativov ali zlatih pravil. Seveda je tudi to razumevanje zelo nepopolno. Otrok še ni sposoben premisleka in zadostne osebnostne ter družbene refleksije, da bi zmogel uvideti kontekstualnost in kompleksnost ozadja etičnih zapovedi, prepovedi in drugih vodil. To pot začne postopoma ubirati, ko odrašča v najstnika in nato v polnoletno osebo, pri čemer se takrat znajde v vrtincu različnih etičnih naukov, praks in argumentacij, ki ga navdajo z dvomom, negotovostjo ter željo po skrajnem zavračanju ali privzemanju teh ali onih družbenih norm. Na tej poti je človek hote ali nehote tudi filozof, ki išče odgovore na temeljna etična in druga vprašnja, ter zavestno ali nezavedno stremi k modrosti – popolnem spoznanju. Pri vsem tem pa je izjemnega pomena njegov spomin na prve misli in občutke, ki so ga že kot otroka usmerjale v etično-moralno mišljenje in ravnanje ter ga odvračale od vsega neetičnega. Človek se hote ali nehote vedno znova vrača k izhodišču (kar je začasna in nepopolna imitacija zlitja modreca in otroka), zato je tako zelo pomembno, da otrok že v svojem prvotnem spoznavnem horizontu zazna in začuti prave etične vsebine. Če je že v prvih letih življenja izpostavljen popačeni in lažni etiki, mu je s tem prizadejana huda rana, v katere zdravljenje bo moral kasneje vložiti ogromno napora.

Etični pouk

Otroka je treba podučiti zlasti o nekaterih najpomembnejših univerzalnih etičnih normah (merilih, vodilih). To poučevanje zahteva:

- dobro izbiro etičnih norm;
- njihovo strnjeno in natančno artikulacijo s strani učiteljev (z učitelji tudi v nadaljevanju označujem učitelje v šoli, starše in vse druge učitelje);
- predstavitev nekaj preprostih, a nadvse nazornih praktičnih primerov;
- osebni zgled učitelja.

Dobra izbira etičnih norm

Pri izbiri etičnih norm oziroma vodil učitelj ne sme pretiravati. Ne sme ga zanesti lastno navdušenje in želja po tem, da bi otroka v čim krajšem času naučil čim več. Bolje, da otrok v enem letu dojame le tri ali štiri temeljna etična vodila, kot pa da jih sliši dvajset, ki jih zaradi prevelikega števila zazna le nominalno, površinsko, jih zameša ali pozabi.

Tako je, denimo, smiselno, da otroka sprva seznanimo z univerzalnimi etičnimi vodili, kot so npr. naslednji

Foto: Alenka Veber

imperativi: “Ne poškoduj drugega!”, “Ne kradi!” in “Pomagaj tistemu, ki potrebuje pomoč!”. Kasneje, na novi razvojni stopnji, dodajamo nove etične vsebine, v katere lahko vključimo tudi zlata pravila (“Ne stori drugemu nečesa, česar ne želiš, da bi drugi storil tebi!”, “Stori drugemu, kar želiš, da bi drugi storil tebi!”). Pogosto ponavljanje navedenih in drugih etično-moralnih imperativov in zlatih pravil mora seveda stalno spremljati poučevanje otroka o tem, kaj je dobro in kaj slabo (zlo). Ker je tu na preizkušnji tudi otrokov učitelj, je najbolje, da se ta preprosto zateče k strnjenemu dobesednemu posredovanju tistih etičnih vsebin, ki jih kot univerzalne ali bistvene izpostavljajo mnogi veliki zgodovinski in sodobni učitelji. Tudi če se otrokov učitelj zaradi svoje manjše ali večje nevednosti ne zaveda vse globine in pomena takšnih univerzalnih etičnih principov in vodil, bo tako posredoval prave etične impulze, ki se bodo otroku globoko vtisnili v spomin in mu v kasnejših življenjskih obdobjih, ko se bo boleče soočal s temi in onimi (ne)etičnimi skušnjavami, omogočili vračanje k pravim etičnim izvorom in koreninam.

Strnjena in natančna artikulacija norm

Kot rečeno, mora učitelj moralni imperativ in njegovo temeljno pojasnilo izraziti preprosto. Toda pri tem ne sme iti predaleč, kajti pretirana poenostavitev lahko učinkuje dolgoročno destruktivno, saj si otrok pogosto za vse življenje zapomni nekatere takšne misli iz otroštva. Če je učitelj tu malomaren oziroma površen, bo otroka opremil z zelo negativno popotnico. Če npr. učitelj zaradi nevednosti ali v trenutku osebne šibkosti izreče misel: “Dobrota je sirota”, ima lahko to dolgoročne negativne učinke, kajti gre za misel, h kateri se ljudje v trenutkih razočaranja pogosto zatekamo, pri čemer lahko to misel učitelj kot avtoriteta le še dodatno legitimira. V resnici pa je ta misel zgrešena, napačna, saj je izraz nevednosti človeka, ki sodi svet po delcih ter ne po njegovi povezani in soodvisni Celoti. Čeprav torej otrokov učitelj (še) ne razume, da je v resnici dobrota vedno nagrajena z dobrim (seveda ob ustreznem času in na ustrezen način, kar vse se pogosto izmika človekovemu subjektivnemu doživljanju in razumevanju sveta), je prav, da otrokov učitelj na podlagi spoznanj največjih učiteljev človeštva otroku prenese prav to misel. S tem seveda tudi sebe spodbudi h poglobitvi v to vesoljno zakonitost, ki jo je težko doumeti, saj sta dobro in slabo vseskozi prisotna hkrati, tako da odzive dobrega na dobro in slabega na slabo doživljamo vzporedno in prepleteno ter jih nato v naših občutkih in predstavah pogosto pomešamo.

Predstavitev praktičnih primerov

Etiko je treba otrokom prenesti tudi s pomočjo nazornih praktičnih primerov. Etika je resnično vredna le toliko, kolikor jo dojamemo in živimo izkustveno. Ko pride npr. med otroki do laži, groženj, sovraštva, pretepa ali uničevanja stvari, je v tem dovolj praktične podlage za učiteljev odziv v smeri ustrezne predstavitve etično-moralnih norm. Včasih je še bolj zanimiva ali primerna kaka zgodba o izjemnem etično relevantnem dogodku, po možnosti v povezavi z nacionalno ali svetovno znanimi osebnostmi. Včasih, še posebej na začetniških nivojih, je primerna pravljica ali basen z etično-moralnim naukom.

Učiteljev zgled

Predvsem pa je pomemben učiteljev zgled. Učitelj mora izžarevati in kazati etično-moralno naravnanost, željo in prakso. To ne pomeni, da bi moral biti popoln. Takšen niti ne more biti, zato bi njegovo pretvarjanje v tej smeri pomenilo, da je neiskren. Neizogibno razkritje takšne neiskrenosti bi učitelja v očeh otrok oziroma učencev razvrednotilo ter oslabilo ali celo izničilo njegovo kredibilnost in avtoriteto. Učitelj torej pred otroki ne sme prikriti svojih napak, pač pa mora napake, ki jih seveda le ne sme biti preveč, deloma izkoristiti za odkrito samokritiko in zavezo k izboljšanju. Le tako je lahko vzoren. Če se kdaj pretirano razjezi ali 'malce zlaže', naj to otrokom prizna, pove da to obžaluje in se zaveže, da se bo izboljšal. Seveda pa mora etičnost v ustrezni meri dosledno zahtevati tudi od otrok.

Kdo naj poučuje etiko

Za konec naj še na splošno ponovim in poudarim, da etični učitelj in vzornik ni le nekdo, ki je popoln ali zelo blizu popolnosti. Če bi težili zgolj k takim vzornikom, bi bili ljudje v tem svetu zelo izgubljeni. Tako bi bili skorajda vsi učitelji etike že v osnovi diskreditirani. Seveda je neprimerno, če etiko poučuje nekdo, ki je v prevelikem razhajanju med etičnimi ideali in svojo osebno stvarnostjo, torej nekdo, ki je v praksi očitno premalo etičen oziroma moralen. Toda že učitelj, ki izkazuje vsaj malce nadpovprečno raven etično-moralne zavesti in delovanja ter si v tej smeri prizadeva za svoj nadaljnji napredek, vsekakor izpolnjuje temeljni pogoj za poučevanje etičnih vsebin. Ob tem sicer ne smemo pozabiti na staro modrost, po kateri bi morali imeti prav otroci najboljše učitelje. Toda ker temu merilu v praksi pogosto ni mogoče zadostiti, je treba pač v realnih okvirih zagotoviti najbolje, kar zmoremo. ■

Etika domoljubja

Božidar Voljč

Svoje domoljubje je vedno treba povezovati s spoštovanjem drugih narodov. Brez tega varovala lahko hitro zaidemo v nacionalizem. Narobe pa je, če se v skrbi, da do tega ne bi prišlo, vsako domoljubje že proglaša za nacionalizem. To ne tako redko doživljamo v našem okolju.

Etika

Etika je področje filozofije, ki določa moralne norme, po katerih presojamo ravnanje posameznika in družbe glede na to, kaj je dobro in prav oziroma slabo in narobe. Norme so široke, splošne ali bolj usmerjene in določajo etične standarde posameznih poklicnih področij. Govorimo o poklicni etiki, katere vrednote določajo stanovske dolžnosti, ki so opisane v kodeksih oziroma deontologijah posameznih poklicev. Med najpogosteje omenjanimi so kodeksi zdravniške, pravniške in novinarske etike. V svoji sporočilnosti ostajajo vrednote katerega koli etičnega področja vedno čiste, četudi jih je mogoče zanemarjati ali zlorabljati.

Domoljubje

Med številnimi etičnimi področji je tudi odnos do lastnega družbenega in narodnostnega okolja. Govorimo o etiki domoljubja in njenih vrednotah. V preteklem stoletju je prav to etično področje doživljalo številne z zločini povezane zlorabe. Domoljubje, ki izhaja iz ljubezni in lojalnosti do domovine, je bilo z nacionalizmom stopnjevano do prepričanja o manjvrednosti drugih narodov, s šovinizmom pa se je ta večvrednostni občutek stopnjeval v sovraštvo do vseh drugih narodnostnih okolij. Ta zgodovinska izkušnja nas uči, da je svoje domoljubje vedno treba povezovati še s spoštovanjem drugih narodov. Brez tega varovala lahko hitro zaidemo v nacionalizem. Narobe pa je, če se v skrbi, da do tega ne bi prišlo, vsako domoljubje že proglaša za nacionalizem, kar ne tako redko doživljamo v našem okolju.

> *Etika je področje filozofije, ki določa moralne norme, po katerih presojamo ravnanje posameznika in družbe glede na to, kaj je dobro in prav oziroma slabo in narobe. Norme so široke, splošne ali bolj usmerjene in določajo etične standarde posameznih poklicnih področij.*

Domoljubje že z besedo izraža povezanost s čustvi. Domovina ni samo dežela, v kateri bivamo; na domovino nas vežeta srce in pripadnost, v njej so naše korenine. Za nas se s pojmom Slovenije prepletajo ljubezen do jezika in dežele, ponos na državo in lojalnost do vsega, kar je slovensko. To so ključne vrednote naše in katere koli domovinske etike. Med njimi je najbolj izpostavljena vrednota slovenski jezik, ki opredeljuje in varuje našo narodno pripadnost. Povezuje jezikovne posebnosti vseh naših pokrajin in narečij, brez njega bi bila npr. razlika med Prekmurcem in Bricem takšna, kakor je med Madžarom in Furlanom. V slovenskih šolah naj bi ga učenci sprejemali z veseljem in s pripadnostjo. Od načina, kako jim ga predajamo, je odvisno, ali bo temu tako ali ne. Zagotovo ni dobro spričevalo za naše izobraževanje, če slovenščina med šolarji sodi med manj priljubljene predmete. To jih oddaljuje od zanimanja za slovensko literaturo, ki vzpodbuja razvoj narodnega ponosa. Prav je, da se naši otroci učijo jezikov, s katerimi se bodo lahko enakopravno vključevali v evropsko in svetovno dogajanje, žalostno pa je, če jim je tuj jezik ljubši od domačega. Res je, da v tem skoraj nikjer nimajo dobrega zgleda. Poslušajmo samo naše govorne medije, preberimo imena naših lokalov, trgovin in se ne čudimo več kulturi govora naših otrok!

Država in vlada

Na področju domoljubja imajo šolarji slab zgled tudi v odnosu do slovenske države. Čeprav smo država mi vsi in smo jo v vsej svoji zgodovini prvič in šele komaj dobili, je videti, da ne čutimo nobene potrebe po spoštovanju do nje. Večina politikov težko izreče besedo Slovenija ali slovenska država, namesto tega raje uporabljajo izraz 'ta država', kakor da bi od zunaj s prstom kazali nanjo. Mediji nas dan za dnem 'posiljujejo' z negativnim prikazovanjem države, pri tem pa ni jasno, ali nimajo nemara v mislih vlade. Očitno obeh pojmov nimajo prav dobro razčiščenih. Nič ni narobe, če se opozarja na slabo delo vlade, narobe pa je, če se to istoveti z državo, ki je naša najvišja skupna vrednota. Njene ustavne vrednote povezujemo z vsakokratno politiko, od 'države' vsi nekaj hočemo, postavljamo zahteve in gojimo zamere. Prav radi tudi venomer poudarjamo, da smo majhna država. Na svetu je veliko držav, ki so manjše od Slovenije, pa ne čutijo potrebe, da bi to vsakomur pripovedovale. Nič boljšega odnosa nimamo do nas samih. Kdor si bogve zakaj domišlja, da je malo boljši od drugih, že o svojem narodu govori in piše kot o 'Slovenceljnih'. Kako naj potem otrok zraste v lojalnega in samozavestnega državljana Slovenije?

V takih razmerah še največ domovinskih čustev vzbujajo naše slovenske pokrajine in z veseljem lahko rečemo, da se skrb zanje kljub številnim še vedno prisotnim grehom vendarle izboljšuje. Le zavest, da slovenska zemlja pripada tudi našim še nerojenim potomcem, je premalo prisotna. Etičnih standardov, kaj si pri upravljanju z našo zemljo današnji upravljavci lahko privoščimo in česa ne, nimamo. Zato še vedno lahko vsakomur pade na pamet, da bi npr. potopil dolino Idrijce in s tem uničil delo in trpljenje vseh naših prednikov, ki so v generacijah izoblikovali posebno podobo njene kulturne krajine.

Potrebujemo etiko domoljubja

O etiki domoljubja, o tem, kaj je s tem v zvezi lepo in prav, kaj pa ne, bi bilo mogoče še veliko povedati, še posebej, če o tem razpravljamo v zvezi z vzgojo naših šolarjev. Če v etiko zdravstva vključujemo vrednote zdravja, pravičnosti, enakopravnosti, solidarnosti, dostopnosti in kakovosti, potem v etiko slovenskega domoljubja sodijo vrednote jezika, narodnosti, pokrajine, kulturnega in socialnega izročila, vse tisto, kar v nas, ne oziraje se na siceršnje svetovnonazorsko prepričanje, vzbuja čustva spoštovanja, ljubezni in pripadnosti. Slovenske vrednote so osnova našega odnosa do drugih narodov. V pluralizmu evropskih kultur lahko z njimi vzdržujemo svoj narodnostni obstoj in domovinsko samozavest. Vrednot domoljubja ni mogoče povezovati z nobeno politično stranko ali osebnostjo, saj le tako lahko vzdržujemo njihovo neomadeževanost. Slovenci se nikoli nismo imeli za središče sveta, vedno pa smo bili središče slovenskega sveta. Čeprav domovino vsakdo doživlja na njemu lasten način, pa s trenutnimi razmerami na področju domoljubja ne moremo biti zadovoljni. Zato bi bilo treba o tem govoriti več in večkrat, kar velja tudi za vsebino domovinske vzgoje v slovenskih šolah. Vzgojiteljem naših otrok bi bil pri tem gotovo v veliko pomoč kodeks domovinske etike, če bi ga seveda imeli. ■

Medgeneracijsko etično prepletanje

✍ Lidija Hamler

"Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere." S temi besedami se začenja dokument Sveta EU o odzivu na današnje demografske spremembe, ki nosi naslov Nova solidarnost med generacijami (Svet EU, 2005). Gre torej za nepredstavljivo zahtevno in preživetveno nalogo evropske in slovenske kulture.

Demografske spremembe

Omenjeni evropski politični dokument v zgoščenem besedilu razčleni štiri sklope najbolj perečih demografskih problemov:

- rodnost je veliko prenizka za naravno obnavljanje starajočega se prebivalstva;

Foto: Nataša Pezdir

- mlada generacija se težko vključuje v samostojno zaposlitev in družinsko življenje;
- srednja generacija zgodaj odhaja v pokoj; s tem je povezano protislovje, da je tretja generacija danes ekonomsko najbolj samostojna in zdravstveno sposobna v dosedanji zgodovini, hkrati pa s tem pokojninskim sistemom najbolj odvisna od srednje, najbolj družbeno marginalizirana in osebno osamljena;
- naglo narašča delež tretje generacije, zlasti najstarejših ljudi, ki potrebujejo veliko oskrbe in nege.

V isti sklop evropskih demografskih problemov sodijo trije antropološko-socialni pojavi (Ramovš, 2006):

- mlada, srednja in tretja generacija so v današnjem načinu življenja med seboj premalo povezane, da bi se poznale, doživljale komplementarno dopolnjevanje in na tej osnovi razvijale medgeneracijsko solidarnost – ta pa je temeljna človeška lastnost za preživetje posameznika in družbe;
- družina čedalje teže oskrbuje stare, onemogle družinske člane;
- človek evropske kulture ne doživlja, da je starost enako smiselna in vredna v človeškem življenju, kot sta mladost in srednja leta, ampak se pogosto utaplja v doživljanju življenjske brezciljnosti ali 'bivanjske praznine' (Frankl, 1905–1997).

Evropski dokument o odzivu na demografske spremembe že v naslovu prodorno nakazuje skupno rešitev za vse te probleme: ustvariti je treba politične, kulturne, gospodarske in

druge pogoje za novo solidarnost med generacijami.

Medgeneracijska solidarnost je zaradi spremenjene demografske sestave danes pomembnejša kot kadar koli prej in je oziroma postaja sestavni del pogovorov in dogovorov o prihodnosti. Še posebej bi morala vstopati in se udejanjati v vzgoji in izobraževanju. Pri tem je pomembno sodelovanje vseh ključnih dejavnikov: mlade, srednje in stare generacije.

Oblikovanje medgeneracijske družbe od nas najprej zahteva spoštovanje človekovega življenja v vseh njegovih obdobjih in posledično kakovostnih medosebnih odnosov. Solidarna odgovornost za drugega je najgloblji etični ukaz človeške svobode in dostojanstva. To je misel Levinasa, izvirnega misleca medčloveških odnosov (Kovač, 1998: 18), ki utemeljuje medčloveško solidarnost in energetske potenciale zanjo. Pri uresničevanju medgeneracijskega sodelovanja in prepletanja nas lahko spodbujajo in usmerjajo naslednja etična izhodišča:

> *Oblikovanje medgeneracijske družbe od nas najprej zahteva spoštovanje človekovega življenja v vseh njegovih obdobjih in posledično kakovostnih medosebnih odnosov.*

Foto: Marko Hrovat

a) Vsako življenjsko obdobje je smiselno

Vsak človek globoko v srcu občuti hrepenenje po tem, da bi imelo njegovo življenje smisel v vseh življenjskih obdobjih: mladost, srednja leta in starost. Lukasova (2002: 8) pravi, da obstajata "dva glavna načina, kako najdemo smisel oziroma ga odkrijemo. Pri prvem načinu se oseba sama izrazi, in sicer se pokaže v razširjenih, izboljšanih obrisih. Pri drugem načinu pa oseba dopusti, da se vanjo vtisne, da nanjo vpliva nekaj širšega, nekaj boljšega. Eno in drugo osebo spremeni, poglobi njeno bivanjskost in jo pritegne na višje razvojne poti. Potemtakem odkrijemo smisel vedno takrat, kadar smo sposobni sprejemati vtise od zunaj ali pa se v nas sproži sposobnost za izražanje. Tedaj smo notranje in zunanje dovolj prožni, odprti za komuniciranje z zunanjim svetom in to povzroči spremembo – pozitivno spremembo osebe in zunanjega sveta." To se močno odraža v medgeneracijskih programih.

b) Solidarnost in prostovoljstvo gresta z roko v roki

Svobodna in osebna odločitev za prostovoljstvo mora biti posledica človekove informiranosti in ozaveščenosti o lastnih potrebah in potrebah skupnosti ter lastnega uvida, da se komplementarno dopolnjujejo smiselne možnosti potencialnega prostovoljca in potrebe ljudi.

c) Vse generacije povezujemo v celoto

V medgeneracijskem prepletanju se vedno srečujeta vsaj dve generaciji: mlada in stara, mlada in srednja, srednja in stara. Stremimo k sodelovanju in prepletanju mlade, srednje in stare generacije. Vsaka generacija ima od tega koristi. Osnovna naloga prepletanja je komplementarno dopolnje-

vanje generacij in priprava le-teh na kakovostno starost v prihodnosti, ko bo delež starega prebivalstva izjemno velik.

č) Odzivajmo se na konkretne situacije

Vsak človek je enkraten in edinstven, vsak medgeneracijski par, vsaka medgeneracijska skupina in njeno srečanje so drugačni. V medgeneracijskem sodelovanju in prepletanju rastemo ter zorimo vsak drugače in vsak v svoji enkratnosti ter konkretni situaciji.

Ljudje smo povezani

Ljudje smo torej odvisni drug od drugega. Sami ne moremo živeti in preživeti, tako kot generacija ne more preživeti druge generacije. Iz tega lahko sklepamo, da je človekovo življenje odvisno od uspeha drugega; prav tako je kakovost življenja enega človeka odvisna od kakovosti drugega, kakovost življenja ene generacije od človeške kakovosti drugih dveh.

Možnosti medgeneracijskega etičnega prepletanja in solidarnosti so nova in pomembna priložnost za vsako generacijo, še posebej za mlade. Okolje, kjer je mogoče živeti in se učiti medgeneracijskega sodelovanja, čuta za solidarnost in drugih vrednot, je gotovo v družini, šoli, dijaških domovih, v programih neformalnega izobraževanja itd. Upam in si želim, da bo nastajajoča Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju podprla navedena dejstva pri oblikovanju sistema sodobne vzgoje in izobraževanja. ■

Literatura

Kovač, Edvard (1998): Vznemirjujoča neskončnost. V: Levinas, Emmanuel (1998): *Etika in neskončno: čas in drugi*. Ljubljana: Družina, str. 7–19.

Lukas, Elisabeth (2002): *Vse se uglasi in izpolni: vprašanja o smislu, ki si jih zastavljamo na starost.* Celje: Mohorjeva družba, str. 8.

Ramovš, Jože (2006): Qualitätsvolles Altern und Zusammenleben der Generationen. V: Wiesmeyr Otmar, Batthyany A. (ur.) (2006): *Sinn und Person*. Basel: Beltz,Weinhem, str. 269–289.

Zelena knjiga (2005): *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami.* Bruselj: Svet EU.

Etika, poklicne etike in kodeksi

✍ Zdenko Kodelja

Na začetku vsake razprave, še posebej pa tako pomembne in kompleksne, kot je razprava o etiki in šoli, je dobro opredeliti osnovne pojme. Tako se je mogoče vsaj do neke mere izogniti nesporazumom, ki izhajajo iz tega, da pod istimi izrazi razumemo različne stvari. Zaradi omejenosti prostora bom na tem mestu poskusil zgolj v osnovnih potezah nakazati eno od možnih razumevanj razmerja med etiko, poklicnimi etikami in etičnimi oz. poklicnimi kodeksi.

Norberto Bobbio pojasni razmerje med etiko in t. i. poklicnimi etikami s pomočjo analogije s pravom, ali natančneje rečeno, z razmerjem med ius commune in ius singulare. Ob tem poudari, da to ni razmerje med pravilom in izjemo, pri katerem gre za to, da upoštevamo posebnosti neke določene okoliščine, ampak razmerje, ki je utemeljeno na posebnosti določenih subjektov, na njihovem statusu, zaradi katerega uživajo ali trpijo drugačno normativno ureditev, kot velja za običajne ljudi. Če to opredelitev prenesemo na moralno področje, lahko rečemo, da je poklicna etika celota tistih pravil ravnanja, katerim bi se morale čutiti zavezane osebe, ki opravljajo neko določeno dejavnost. Ta pravila se razlikujejo od moralnih norm, ki naj bi veljale za vsakogar, po tem, da nalagajo osebam, ki opravljajo določen poklic, bodisi strožje obveznosti bodisi oprostitve izvrševanja določenih dolžnosti. O poklicnih etikah je torej mogoče govoriti kot o posebnih moralah v enakem smislu, kot se v pravni teoriji govori o posebnih vrstah prava. Tem posebnim moralam oziroma poklicnim etikam pa njihovi uporabniki radi dajejo specifično in vzvišeno ime: deontologija.[1]

Deontologija je pogosto opredeljena kot nauk o dolžnostih, vendar ne o kantovsko razumljeni dolžnosti nasploh, temveč o različnih posebnih dolžnostih in pravilih ravnanja, ki so inherentni posameznim poklicem.[2] Iz tega vidimo, da deontologija ni istovetna z etiko, čeprav imata izraza podoben pomen. Prva predstavlja določeno število pravil in empirično določljivih dolžnosti, druga pa neko koherentno metamoralo, utemeljeno na določenih načelih.[3]

Po analogiji s pravom, kjer se latinski izraz codex uporablja kot oznaka za zakonik oziroma knjigo zakonov, je tudi poklicni kodeks mišljen kot "nekakšen stanovski zakon, ki ga neko poklicno združenje naloži svojim članom."[4] Znotraj poklicne skupine služi bodisi kot kažipot pri konkretnem uresničevanju poklicnih nalog bodisi kot merilo za oceno ravnanj, ki škodujejo temu poklicu. Po eni strani je poklicni kodeks normativna osnova, ki omogoča, da se znotraj neke poklicne skupine ukrepa zoper tiste člane, ki niso izpolnili svojih poklicnih dolžnosti in so s tem povzročili škodo vsej poklicni skupini. Po drugi strani pa poklicni kodeks varuje člane pred neupravičenimi napadi nanje, kajti samo na podlagi dovolj natančno določenih norm profesionalne morale je mogoče dokazati, da je nekdo v določenem primeru ravnal v skladu s svojo dolžnostjo.

Zunaj poklicne skupine služi poklicni kodeks drugačnemu cilju: vzpostavljanju zaupanja v sposobnost in odgovornost pripadnikov določenega

poklica. Če namreč ljudje vedo, da se v nekem poklicu postavljajo visoki standardi tako na tehnični kot na moralni ravni, lahko z večjo gotovostjo verjamejo, da bo tudi sleherni posameznik, ki opravlja ta poklic, sposoben dobro služiti vsem, ki potrebujejo njegove usluge.[5]

To velja po mnenju Brezinka tudi za učiteljski poklic. Zapisi o poklicnih idealih in moralnih zapovedih, po katerih bi morali učitelji živeti in delati, so od antike dalje ohranjeni v številnih spisih.[6] Nekaj od tega je uporabno še danes, večji del pa sodobnim idejam poklicne etike prej škoduje kot koristi, saj učitelje bolj plaši, kot pa jim pomaga.[7] Tudi zato so mnogi učitelji nezaupljivi do kakršne koli ideje o učiteljski poklicni etiki. To se vidi tudi po tem, da so učitelji v veliki večini držav, v nasprotju s številnimi drugimi poklici, v svojih avtonomnih poklicnih združenjih zelo malo naredili v smeri oblikovanja kodeksa poklicne etike, ki bi ga priznavali vsi učitelji. Niti priporočila Unesca iz leta 1966 niso kaj dosti prispevala k spremembi stanja.[8] ■

Opombe

1. Bobbio, Norberto (1994): Elogio della mitezza e altri scriti morali, Linea d'ombra, Milano, str. 82–83.
2. Lalande, André (1988): Vocabulaire technique et critique de la philosophie, Vol. I., Presses Universitaires de France, Paris, str. 216. Deontologija (iz gr. deon = kar je treba storiti + -logija = nauk, veda) je običajno opredeljena kot del etike, kot veda o dolžnostih oziroma o tistem, kar je treba storiti. Termin deontologija je prvi uporabil angleški filozof J. Bentham v delu Deontology or the Science of Morality, ki je posthumno izšlo leta 1834. V njem je bil ta termin rabljen kot oznaka za vedo o obči morali, vendar je kmalu dobil specifičen pomen: začel je označevati celoto poklicnih pravil in dolžnosti v nekaterih svobodnih poklicih (Russ, Jacqueline (1997): L'etica contemporanea, Il Mulino, Bologna, str. 80). Zato ne preseneča, da je (bil) v francoščini najbolj pogosto uporabljan prav v sintagmi Déontologie médicale, ki je oznaka za 'teorijo o poklicnih dolžnostih zdravnika' (Lalande, André: Vocabulaire technique et critique de la philosophie, str. 216). O deontoloških teorijah v smislu klasičnih etičnih teorij oziroma koncepcij moralnosti pa je bilo nemara prvič govora v knjigi C. D. Broada: Five Types of Ethical Theory iz leta 1930 (Beauchamp, Tom L. (1991): Philosophical Ethics, McGraw-Hill, Inc., New York, str. 171).
3. Russ, Jacqueline: L'etica contemporanea, str. 80. Metamorala je tu najverjetneje mišljena kot sinonim za metaetiko, to je za teoretsko etiko, ki se razlikuje od praktične oziroma normativne etike. Normativno etiko sestavljajo moralne norme, ki usmerjajo človekovo ravnanje, medtem ko so v metaetiki ravno te moralne norme in atributi predmet logične, gnoseološke in semantične analize.
4. Brezinka, Wolfgang (1994): Morale ed educazione, Armando Editore, Roma, str. 163.
5. Ibid., str. 163–164.
6. Brezinka omenja kot primer tovrstnih spisov drugo poglavje druge knjige znamenitega Kvintilijanovega dela Institutio oratoria (ibid. 182). V tem poglavju (De moribus et officiis praeceptoris) Kvintilijan govori o moralnosti in dolžnostih učitelja retorike. Ta se mora odlikovati predvsem po svojih moralnih kvalitetah, po vrlinah, ki jih mora utelešati.
7. Takšen učinek imajo bržkone na današnje učiteljice spodaj navedena pravila, ki so leta 1930 veljala za ameriške učiteljice:
   Obljubim, da bom življenjsko zainteresirana za vse faze dela v nedeljski šoli in da bom brez omejevanja darovala svoj čas, pomoč in denar za moralni dvig skupnosti.
   Obljubim, da se bom odpovedala vsakemu plesu, nespodobnemu oblačenju in drugemu vedenju, ki ni primerno za učiteljico in damo.
   Obljubim, da ne bom šla ven z nobenim mladim moškim, razen če bi bilo to nujno za spodbujanje dela v nedeljski šoli.
   Obljubim, da se ne bom zaljubila, zaročila ali skrivoma poročila. Obljubim, da ne bom spodbujala ali dopuščala najmanjše domačnosti s svojimi učenci moškega spola.
   Obljubim, da bom ponoči spala najmanj osem ur, se skrbno prehranjevala in skrbela za ohranitev najboljšega zdravja in duha zato, da bom lahko bolj učinkovito služila svojim učencem.
   Obljubim, da se bom zavedala, da dolgujem službo meščanom, ki plačujejo za mojo plačo, da dolgujem spoštovanje šolskemu odboru in upravniku, ki so me zaposlili, da se bom vedno imela za ustrežljivo služabnico šolskega odbora in meščanov ter da bom sodelovala z mestom, učenci in s šolo (Nelson, Jack L., Carlson, Kenneth, Palonsky, Stuart B. (1993): Critical Issues in Education, McGraw-Hill, New York, str. 271–272).
8. Brezinka, Wolfgang, Morale ed educazione, str. 164.

Foto: Marko Hrovat

Etika in šola

Krepitev vrednot v predšolski in šolski vzgoji

✍ Gordana Tekavčič

Etika je veda o moralnem odločanju in ravnanju. Človeško ravnanje obravnava z vidika dobrega in zla, vendar temelji na najvišjih vrednotah. Družba spodbuja obnašanje v skladu s priznanimi družbenimi normami in vrednotami ter ga tudi vrednoti glede na dobro in slabo.

Pri mnogih odločitvah je najpomembneje ugotoviti, kaj je prav in kaj narobe. Da bi storili to, kar je prav, se ne moremo odločiti, če nimamo izoblikovanih lastnih vrednot.

Vrednotenje najbolj izkazujemo s svojimi dejanji – dobrimi deli, ne le dobrimi mislimi in nameni. Moralne vrednote so različne in številne, npr. odgovornost, vztrajnost, samodisciplina, prijateljstvo, delo, poštenost, sočutje, zvestoba, vera ... Ko vrednote postanejo del nas, smo dobro pripravljeni na soočanje z življenjem.

Kako pa naj otroke učimo etike in moralnosti? Sodobni izobraževalni sistemi zanemarjajo pogovore o etiki. Ne zavedamo se pomembnosti vprašanja poklicne etike v šolstvu in s tem tudi ne vzgojiteljeve odgovornosti pri presoji otrokovih potreb.

Skrbi za druge se ne naučimo iz besed, ampak iz dejanj, iz osebnega zgleda. Iz tega razloga je družinsko okolje v vzgojnem procesu izredno pomembno. Nadalje pa imajo posebno odgovornost učitelji tako v predšolski in šolski vzgoji, kar pa pomeni, da v šolstvu ne more delati vsak. Kot je omenil urednik revije Vzgoja, g. Šinkovec, vzgojno delo potrebuje ljudi z razvito čustveno inteligenco in razvitim socialnim čutom. Učitelji naj bodo visoko motivirane, samostojne, zrele in etično odgovorne osebnosti, ki znajo prepoznati talente otrok in jih spodbujati k razvoju le-teh.

> *Že mlade bi morali učiti dialoga. Naloga šole je učenje za življenje!*

Učitelji si morajo okrepiti svoj ugled; to si morajo priboriti in zagotoviti sami. Kot mama dveh šoloobveznih otrok ta problem opažam pri naših učiteljih. Tu jim lahko v veliki meri s svojo vzgojo pomagamo tudi starši. Priznam, da marsikje ni lepo biti učitelj. Tam se morajo starši in ravnatelji postaviti na stran učiteljev oziroma morajo med seboj sodelovati. Iz lastnih izkušenj lahko potrdim, da sem pri svojih otrocih večkrat zaznala nespoštovanje do določenih učiteljev (ne zna učiti, je nepravična, stara ...), a sem vedno izhajala iz dejstva, da morajo otroci oz. učenci ne glede na to, kaj je res in kaj ne, spoštovati svoje učitelje, najprej pa sebe. Če bi v danem trenutku še jaz potrdila otroku (zaradi nepremišljenosti, utrujenosti), bi ta dobil znak, da dela prav, tako pa je dobil namig, da ne glede na dejstva (o katerih pa sem se vedno pogovorila z učiteljem) ne sme, ne more žaliti in biti nespoštljiv. Kot menedžerka sem izhajala iz dejstva, da bodo ti otroci nekoč moji sodelavci, zaposleni, in če jih ne naučimo spoštovanja v rosnih letih, bomo imeli z njimi enake težave, vendar s to razliko, da jih ne bo mogoče več prevzgajati, nanje vplivati oz. sodelovati z njihovimi starši.

Ničkolikokrat sem videla učitelja nemočnega, češ da ne more narediti ničesar, kajti šolski sistem mu tega ne dopušča. Le ob sodelujočem, pozitivnem staršu na drugi strani so redki dobili voljo in ugotovili, da vzgojno delo ne more biti naravnano le na učinek in rezultat. Gre za uporabo 'zdrave kmečke pameti' in vzpostavitev medčloveških odnosov.

Tu smo pri komunikaciji, ki mora biti vedno dvosmerna. Taka po mojih izkušnjah vedno pozitivno deluje. Spomnim se, da mi je sinova učiteljica mimogrede omenila, da jo moti nošenje kapuce med poukom. Na vprašanje, zakaj mu tega ne pove, nisem dobila jasnega odgovora. Še isti dan sem se o tem tudi sama pogovorila s sinom in mu razložila, da kapuce med poukom ne sme imeti na glavi. Ob tem sem tudi z njegove strani dobila argumentiran odgovor, ki sem ga s spoštovanjem sprejela, a mu še enkrat razložila, kakšna so pravila obnašanja v šoli. O tem sem pisno obvestila tudi učiteljico in dobila odgovor, da sin upošteva navodila in med njenim predavanjem nima kapuce na glavi.

> *Učitelji naj bodo visoko motivirane, samostojne, zrele in etično odgovorne osebnosti, ki znajo prepoznati talente otrok in jih spodbujati k razvoju le-teh.*

Lahko iščemo različne vzroke: puberteta, preveliko število učencev v razredu, preveč dela ..., a dejstvo ostaja vedno isto: posel delajo ljudje in tako je tudi v vrtcih in šolah: lepa beseda lepo mesto najde. Potrebno je sodelovanje otrok – šola – starši. Že mlade moramo učiti dialoga. Naloga šole je učenje za življenje!

Izobraževanje predstavlja eno od najmočnejših orožij v našem prizadevanju za boljši jutri in snovalci Bele knjige o vzgoji in izobraževanju naj imajo to v uvidu. ■

Pomembno je živeti v skupnosti

Pogovor z ministrom za šolstvo in šport dr. Igorjem Lukšičem

✍ Silvo Šinkovec

Gospod dr. Igor Lukšič je sprejel krmilo šolstva leta 2008. Lani spomladi sva se srečala na posvetu o spolni vzgoji. Dogovorila sva se za pogovor. Nekaj časa je trajalo, da sva se ponovno srečala in se pogovarjala. O šoli, o novi Beli knjigi, o virih navdiha, o kontekstu sodobne družbe, o etiki. Najbolj mi v ušesih ostaja izjava, da je liberalna etika, ki se je ukoreninjala zadnjih 30 let, velika zmota: etika se "vzpostavlja kot seštevek etik posameznikov, in če vsak ravna v skladu s svojim egoističnim razlogom, je najbolj etično. To naj bi pripeljalo do etične skupnosti." Ta filozofija se je izkazala za zmotno. Pa smo pri starem vprašanju: odnos med posameznikom in skupnostjo. In kje pravzaprav je izvir etičnega ravnanja?

Pred desetletjem je šolski svet prebiral Delorsovo poročilo *Učenje: skriti zaklad*. Za mnoge je ta dokument pozabljen, za nekatere še vedno vir navdiha. Kaj pomeni vam?

Premisleki, ki jih ljudje naredijo iz izkušenj, dobijo nek status klasike, h katerim se je vedno dobro vračati in upoštevati okoliščine, v katerih so nastali. Vsekakor gre za dokument evropskega voditelja, ki je imel pred seboj celo Evropo, njeno tradicijo, zato je prav, da se ga tu pa tam še vedno vzame v roke.

Delorsov dokument našteje štiri stebre šole 21. stoletja: učiti se, da bi vedeli; učiti se, da bi znali delati; učiti se, da bi znali živeti v skupnosti; učiti se biti. V kakšnem razmerju bi jih vi radi videli ubesedene v novi Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju?

Menim, da je šla celotna politična filozofija v zadnjih 30 letih preveč v smeri atomističnega individualizma, s čimer ima opravka tudi vzgoja. Preveč se dela na sposobnostih in znanju posameznika, ki je tako izvzet iz celote. Tu se izgubljajo te dimenzije. Identiteta posameznika se pridobi s socializacijo. Nemogoče je zgraditi močnega, trdnega posameznika, ne da bi ga hkrati ukoreninjali v skupnosti, da bi delal za skupnost, čutil odgovornost zanjo in ugotovil, da sam ne more nič. Čeprav je na prvi pogled morda videti, da njegove sposobnosti izhajajo le iz njega, da je talent le njegov, iz genskih zasnov, ima za njegove boljše dosežke zasluge tudi skupnost. Graditi je treba na tem, da morajo tisti, ki so po nekih kriterijih boljši, sorazmerno več vračati skupnosti. Na primer: športniki, ki dobivajo medalje, so vzor in to jih zavezuje, da morajo odgovorno ravnati do skupnosti, države; da se ne zaprejo v osamo, imajo dobiček le zase ali celo zapustijo državo in sami uživajo to dobrobit.

V slovenskih šolah je več vzgojno-izobraževalnih modelov (zdrava šola, ekošola, Unescova šola, montessori, walfdorska, Glasserjeva, ignacijanska, preventivna don Boscova pedagogika itd.). Kako gledate na razmah raznovrstnih učno-vzgojnih modelov na slovenskih šolah?

Pri teh modelih je največ vredno to, da se okrog njih zberejo ljudje, ki verjamejo v to, kar počnejo, in dodajo posebno energijo, ki jo v drugih šolah morda težje zaznamo. Imamo sicer posamezne učitelje in ravnatelje, vendar toliko energije na kupu, pripravljenosti, predanega dela z ljudmi in tega, da je otrok na prvem mestu, ni nikjer drugje. To je neka vrednost, ki si je želimo tudi v drugih šolah.

Kaj pa šole brez oblikovanega modela?

V takih šolah učitelji težko najdejo skupno voljo; skupna vizija in model sta 'duša šole', v katero morajo učitelji verjeti in jo posebej negovati, da vsak posameznik črpa energijo za delo in dobiva potrditev svojega dela. Šoli, ki

tega nima, nekaj manjka. Ne zna najti posebne skupne motivacije. Ne verjamem, da šola lahko deluje na podlagi tehničnih zahtev (izobrazba, točno prihajanje v šolo, ocenjevanje). To je nujen pogoj, je pa premalo.

Hannele Niemi se sprašuje, ali naj učitelj dela *prav* ali *prave stvari*.

To je ideja avtonomije; zaupanje, da se človek (ali v našem primeru učitelj) odzove in stori, kar je treba v skladu z okoliščinami in v povezavi z vsem, za kar v širši skupnosti menimo, da je prav. Del tega smo zapisali v zakone, programe, učne načrte. Kaj poudariti, kako izpeljati, pa učitelj vsak trenutek sam presodi, ko dela z otroki.

Družbeni kontekst vpliva na šolsko politiko. Sedanjo gospodarsko krizo je zakuhala tudi velika manipulacija bančnikov. Kako na to gledate vi?

V svetu je prišlo do tektonskih premikov. Zaradi teh premikov na terenu političnih moči se kaže tudi gospodarska kriza. Obstoječi vzorci, na katerih je Zahod po letu 1950 gradil svojo trdnost, so se sesuli. Tega sveta ni več. Sesule so se tudi temeljne vrednote, na katerih je ta svet gradil. To se kaže tudi v šolah. Ko prehaja do premikov, se bo treba reorientirati. Premika se prav vse; tu je problem družine, reprodukcije, vprašanje semenskih bank (reprodukcija ne teče več samo na biološki način), spolne identitete, genskega inženiringa ipd. To so težke stvari, ki jih je treba pustiti, da tečejo mimo, ali pa sprejeti, da postanejo del naše identitete.

Klic po etičnem in pravičnem se je po tej izkušnji okrepil po vsem svetu. Bo to tudi dejansko prispevalo k spremembi etične zavesti? Je to izziv za šolo?

Da, etično ravnanje je velik problem. Vsak človek dela v skladu s svojo predstavo o stremenju k najvišjemu dobremu. To ni dovolj, ker je teh predstav ogromno. Problem je, ker se je porušila enotna predstava o tem, kaj je prav. Zadnjih 30 let je zmagovala predstava, da je etika seštevek etik posameznikov, in če vsak ravna v skladu s svojim egoističnim razlogom, je najbolj etično. To naj bi pripeljalo do etične skupnosti, a se je izkazalo kot popolnoma napačno. Liberalizem ni hotel priznati, da je skupnost nad posameznikom. Posameznik se mora socializirati. Tu je odgovornost, ki ne izhaja iz posameznika, saj sam iz sebe nima nobene potrebe, da bi bil odgovoren do skupnosti. In to manjka. Skupna podstat. Včasih smo imeli enoten jezik. Danes je to izgubljeno. Z diferenciacijo in pluralizacijo medijskega, šolskega in drugih prostorov (npr. osem učbenikov za isti predmet) izgubljamo ta skupni jezik, skupno izkustvo. Prej je šolski sistem podal enotne okvire miselnega sveta. Sedaj je različnost v šolah prisotna do te mere, da na isti šoli niso vsi otroci izšolani v istem jeziku, isti snovi. Kako naj se torej pogovarjamo, če imamo različne primere, različne jezike? Danes si lahko vsak nabira znanje prek svetovnega spleta in drugih naprav, kar krepi individualizirani svet, ki je neodvisen od empiričnega sveta. Omogočen je čustveno pristen odnos z nekom, ki ni ob tebi; živimo z ljudmi, ki niso ob nas. Ne samo odnosi, tudi reprodukcija je danes možna na daljavo. Ljudje se lahko razmnožujejo, ne da bi prišli v stik. Vse to je res novo. Problem je, kako se v tem svetu znajti, katere orientacijske točke postaviti na novo, kako ponovno vzpostaviti realne odnose. Kajti le pristen odnos *face to face,* v katerem smo bili socializirani mi, lahko poganja svet naprej.

V zadnji raziskavi Mladina 2010 vidimo, da med mladimi velik upad beležijo interes za službo in poklic, šola, samoizobraževanje, usoda lastnega naroda, vera, umetnost in kultura. To pomeni upad interesa za skupne stvari, za 'veliko družino', ki ji pripadamo. Tudi to je pomemben signal za šolsko in družinsko vzgojo.

Zelo se je poudarjala odvisnost od posameznikove moči in njegovih spretnosti za uspeh. Zato njegova vpetost v skupnost ni bila spodbujana. Tisti, ki so poskušali priti v že organizirane oblike dela (npr. mladi), so naleteli na odpor že utrjenih, generacijsko povezanih ljudi, saj so se ti bali, da gre za vdore posameznikov, ki iščejo korist. Tako smo imeli dva slaba procesa; na eni strani že organizirane skupine, ki so se zapirale pred mladimi, in na drugi strani mlade, ki so bili nepripravljeni za delo v skupnosti. Prihajali so, misleč, da vedo, kako se dela, medtem ko stari ne vedo. Ti dve predstavi dajeta slabe rezultate. To je opazno v strankarskem organiziranju in drugih interesnih dejavnostih. Starejša generacija s krčem zapušča organizacijo, prihaja pa mlajša, ki v prvem letu misli, da stari niso delali nič prav, nato pa počasi spoznava, da manjka izkustvo, kako se v resnici dela. Ta prehod med mlajšimi in starejšimi v organiziranih oblikah življenja manjka. To je škoda, ker bi energijo mladih, ki so pripravljeni in zmorejo več, lažje vpregli (vključili) v dobrobit skupnosti.

In smo že pri medgeneracijskem sožitju. Bo Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju vsebovala tudi smernice na to temo?

Strokovni del Bele knjige je popolnoma prepuščen kolegom, ki 'pokrivajo' vsak svojo stroko. Njihova naloga je bila ovrednotiti stanje na področju šolstva od zadnjega tovrstnega dokumenta, tako sva se dogovorila s kolegom Krekom. To je nemogoče brez reflektiranja družbenega stanja. Tu bi se pokazale smernice za naprej. Bomo videli, kako jim bo uspelo. To bo osnova za razpravo, ki naj bi pripeljala do Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v državnem zboru. Ne mudi se nam. Sicer si želimo, da bi to naredili v tem mandatu, a če se bo pokazalo, da je potrebna širša razprava o šolskem sistemu, ki je hkrati razprava o tej družbi, bo sedaj izpeljana le prva faza in nato naprej. Pokazalo se je, da je bila razprava o šolskem sistemu potrebna, ljudje so se angažirali na vseh ravneh: civilna iniciativa; tudi vi vidite priložnost za razmislek o katoliških vrednotah in vlogi katoliškega učitelja; Cerkev v najširšem smislu se je vključila, da se vidi, kako z veroukom ali verskim poukom. Dobro je, da od časa do časa naredimo neko inventuro, si izmenjamo stališča o osnovnih usmeritvah in imamo spet dovolj snovi, da naprej iščemo tehnične rešitve v šolskem sistemu.

Minilo je 20 let, odkar smo se poslovili od komunizma. V tem času smo videli, kako so prihajali na dan podatki o totalitarnem nasilju nad našim prebivalstvom. Se je filozofija zgodovine v slovenski šoli dovolj spremenila, da bi mladi ločili med vrednostjo demokracije in bistvom diktatorskih režimov ter se učili spoštljivega sobivanja?

Menim, da je zgodovina pri nas še vedno preveč spolitizirana. O njej se preveč govori v državnem zboru, kar vsaj posredno ustvarja pritiske na to, kar se dogaja v razredih. Manjka nam pripravljenost, da bi integrirali celotno zgodovino Slovenije in sveta. Še vedno imamo težave s tem, da bi dogajanje v Avstro-Ogrski razumeli kot našo zgodovino; podobno je z Beneško republiko, s Cerkvijo, raznimi

redovi, Žičko kartuzijo, s tem, kar se je dogajalo v nemškem jeziku. Še vedno se težko sprijaznimo, da je Prešeren del poezije napisal v nemščini, da je Linhart pisal v nemščini. Naša naloga je vse to integrirati, ker je to del naše identitete in svetovne zgodovine. Moramo se naučiti gledati tudi svetovno zgodovino kot osnovo, ki jo moramo poznati in razumeti. Razume jo lahko vsak po svoje, toda poznati jo mora. Iz nje lahko na svoj način črpa moč za življenje. Ista težava je pri temah, ki so emocionalno še žive, ker so živi ljudje. S tem se je treba naučiti živeti. Se pa vriva napačen pristop, da se je treba izključevati glede na dejstva, poznavanje in razumevanje dogodkov. To je napačno. Zgodovina je kot druge znanosti; pravi pristop do nje je, da jo vzamemo kot priložnost, da bomo boljši in bolj povezani. To je pravi pristop. Če pa jo vzamemo za to, da pokažemo, kako nekdo drug živi v zmoti, je tragično za posameznika, narod in državo.

V Sloveniji bolehamo za 'pravdarskim valom' med starši in šolo, ki je odraz nezaupanja in mnogokrat nerazumnih zahtev. Kaj storiti, da bi se ta odnos izboljšal?

Poskušal sem s srečanji s starši, ki so predstavniki v svetih šol. Skupaj skušamo oblikovati neko predstavo o vlogi staršev pri vzgoji otrok, ko gre za odnos družina–šola. Po treh srečanjih ugotavljam nek boljši trend. To, da starši nimajo nobene vloge, kar si nekatere šole želijo, ker nekateri starši nekontrolirano posegajo celo v razred, ni v redu. Starše je treba postavljati na mesto, ki jim gre; njihova vloga je vsak dan pripraviti otroka za vstop v šolo (npr. da je zjutraj naspan). Če starši otroka ne pripravijo na šolo, tudi učitelj ne more delati z njim. Starši pa nimajo kaj delati v razredu, njihova naloga ni pogajanje za ocene. Pomembno je, da otroka podprejo doma; in hkrati podprejo tudi šolo in učitelja. Prav je, da znajo oceniti tudi, kaj se dogaja med otrokom in učiteljem ali šolo ter posežejo vmes, ko gre kaj narobe. Skrajni primeri so npr., da si kak učitelj ni izbral pravega poklica, da se v šoli ozračje slabša ipd. A to se ne da oceniti na podlagi enkratnega pogovora, ampak naj se starši odzovejo po premisleku in pogovoru z drugimi starši. Posegajo naj, ko gre za strukturno izkrivitev, ne pa v vsakdanje šolsko življenje.

Dobro bi bilo imeti zvezo staršev.

Saj obstaja. Že prejšnja vlada je skušala oblikovati nacionalno zvezo staršev. Sedaj obstajajo pokrajinske, nekje so bolj, drugod manj aktivne. Pripravili smo tudi spletni portal z različnimi temami za starše. Tu so posamezne skupine za posamezna področja (vrtci, OŠ, SŠ), delujejo civilne iniciative, tudi pri Zvezi prijateljev mladine deluje neka podzveza družin. Stvari gredo počasi v pravo smer. Priče pa smo močnemu vdoru pravdarske mentalitete nasploh, čemur je težko ubežati, ker je to del zahodne družbe; pri nas ima neverjetne dimenzije.

Odkar je v osnovni šoli uveden vzgojni načrt, kolegi iz prakse poročajo, da se učitelji o vzgojnih vprašanjih in dilemah sedaj več pogovarjajo z učenci, s starši in med seboj. Kako ocenjujete izkušnje prvega obdobja vzgojnih načrtov in možnost njihovega razvoja?

Tudi sam sem bil na eni od priprav vzgojnega načrta. Zdi se mi, da je bila takrat potrebna napetost v šolah, da so se učitelji, šole in starši začeli spraševati, ali je to res potrebno ali naj le formalno izpolnijo predpis, napišejo nek papir. Ali je to priložnost – malo tudi pod prisilo, kar je dobro, sicer do tega pogovora niti ne bi prišlo – za odkrivanje nove razsežnosti šole, ki je bila pod tehničnimi zahtevami izobraževanja in ocenjevanja včasih zapostavljena? Menim, da so šole praviloma to kar dobro opravile, da so to priložnost izkoristile za premislek in nove povezave s starši, z okoljem, s skupnostjo. Vzgojni načrt je dobro orodje in izhodišče, iz katerega šola lahko črpa na vsaki konferenci, ob vsakem vzgojnem ukrepu in ob normalno potekajočem dnevu. Tudi vsak učitelj v razredu ima orientacijo, kaj je prav in v katero smer naj deluje.

Kaj vam pomaga v težkih časih iti naprej, vam daje upanje?

Moja družina je trdna osnova za vse, kar počnem. Naši pogovori so postali že nekakšni obredi, ko staknemo glave, se pogovarjamo o tem, kaj se je čez dan zgodilo. Verjetno je to tisto, kar mi daje trdnost in energijo, iz katere lahko črpam.

Gospod minister, hvala, da ste spregovorili našim bralcem. ■

Srečanje z Naravo (Stvarstvom)

Boris Kham

Kjer koli smo, smo v objemu narave, smo del nje. Ali začutimo njeno harmoničnost, lepoto, smotrnost in njene zakone? Se znamo ustaviti in se dotakniti prsti, debla, skale ali pa opazovati let ptic in prepletanje oblakov? Kolikokrat sedemo na obrežje reke, potoka, morja in prisluhnemo žuborenju in butanju valov? Slišimo šumenje gozdov? Se ozremo v zvezdnato nebo in se zamislimo nad širjavami vesolja? Naravo (božje stvarstvo) moramo doživeti, dojeti, ji prisluhniti in to posredovati drugim, mladim. Kako?

Pavel Kunaver

Pavel Kunaver me je navdušil že v mladosti, a najbolj me je prevzela njegova misel, ko sem v mednarodnem letu astronomije pripravljal razstavo o njem. Ob svoji devetdesetletnici je v intervjuju povedal: "Človek je dolžan vse, kar lepega in dobrega ve, izročiti naprej mladim. Predvsem sem pedagog, predvsem pedagog ..." Ker sem obdelal le njegov astronomski opus, se bom naslanjal nanj.

Pavel Kunaver se je 19. decembra 1889 v Ljubljani rodil očetu Francu Kunaverju iz Dobrove pri Ljubljani in materi Celestini iz Črne vasi na Barju. Umrl je v devetindevetdesetem letu, 19. aprila 1988, v Ljubljani. Bil je predmetni učitelj geografije, zgodovine in slovenščine ter pedagoški svetnik. Služboval je na različnih šolah: na osnovni šoli na Viču in v Spodnji Šiški je poučeval geografijo, bil je ravnatelj meščanske šole v Zgornji Šiški, po drugi svetovni vojni je na klasični gimnaziji poučeval geografijo, nazadnje pa je na gimnaziji v Šentvidu poučeval astronomijo.

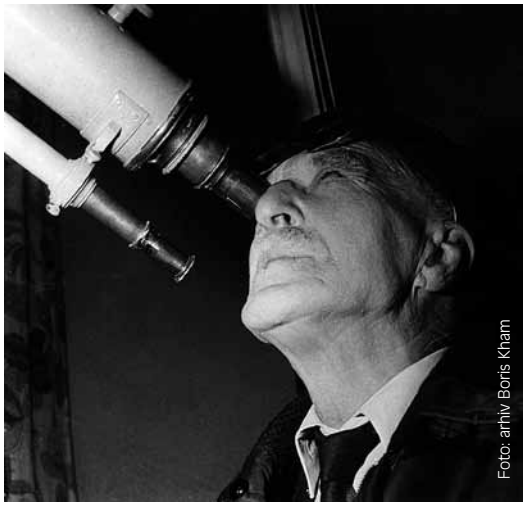

Foto: arhiv Boris Kham

Dejaven je bil na več področjih in za vsako bi lahko napisali svojo knjigo. Bil je planinski in poljudnoznanstveni pisatelj, amaterski slikar, fotograf, alpinist, jamar, krasoslovec, skavt, tabornik in astronom. Bil je med ustanovitelji društva Dren in društva za raziskovanje jam. Za svoje delo je prejel priznanja in odlikovanja: leta 1912 srebrni križec s krono, leta 1970 Žagarjevo nagrado, leta 1974 nagrado mesta Ljubljane in leta 1981 Levstikovo nagrado.

Povsod, kjer je služboval, je Pavel Kunaver želel postaviti zvezdno opazovalnico, celo v domu za starejše občane na Taboru v Ljubljani je na terasi doma postavil teleskop, da je opazoval Sonce in nočno nebo. Na takih opazovalnicah Sonca in zvezdnega neba ni bil nikoli sam. Svoje znanje in spoznanja se je trudil posredovati ljudem okoli sebe, največkrat mladim, da bi tudi oni odnesli izpod zvezdnega neba čim več doživetij in vtisov. Zapisal je: "Če sem iz knjig, gora in jam zajel toliko lepega, da sem od tega lahko mnogo oddal naprej mladini, pa me je zvezdnato nebo še bolj obogatilo in razmeroma sem le malokrat sam užival, kar mi je ponujal daljnogled. Kar sem govoril s katedra, je bilo treba pojasniti v naravi, na izletih – in na mojem malem observatoriju – pred drugo svetovno vojno in med njo na šolski terasi v Zgornji Šiški, pozneje na montaniščnem inštitutu, na drugi gimnaziji, na tovarni Vega in gimnaziji v Šentvidu ... je stalo z menoj mnogo mladih ljudi in z menoj vred zrlo lepote velikanstva, o katerem niti slutili niso prej. Koliko je bilo vzklikov, začudenja in globokih nepozabnih vtisov, ki so jih ponesli ..."

Pavel Kunaver je opazoval z globino, s srcem. Vzel si je čas za daljše opazovanje, svoja opazovanja, doživetja si je zapisoval in jih skiciral. Ustavimo se ob nekaterih njegovih zapisih, ko je opazoval planete, komete in globoko vesolje (meglice, galaksije, gruče): "Kakšno presenečenje je bil šele planet velikan Jupiter. Dvanajst lun ima, in vse štiri njegove velike lune so se pokazale ter sem mogel spremljati njihovo čudovito kroženje okoli Jupitra – zdaj vse štiri na eni, zdaj na drugi strani, zdaj ena, zdaj druga je ugasnila v njegovi senci ..."

"Koliko stotin meteorjev in bolidov se je vžgalo in ugasnilo na nočnem nebu pred mojimi očmi. Mnogi od njih so svojo ognjeno sled na nebu za vedno začrtali v moj spomin. Neki prizor je zapustil v meni posebno globoko brazdo. Že je bil okupator tudi v moji šoli. Na terasi poleg dalj-

nogleda smo bili zbrani štirje, jaz in trije dijaki ... V eni črti sta stala Luna in Jupiter, mi pa pod njima. Pa se je silovito posvetilo in velik bolid se je vžgal na nebu, v isti črti so bili z Jupitrom, Luno in nami. Presenečeni in pretreseni smo kar okamneli ob nenavadni perspektivi na nebu. Tudi vsi trije nadobudni fantje so ugasnili kakor bolidi – nobenega več ni bilo nazaj iz osvobodilne vojne."

"29. maja t. l. se je nebo okoli 22. ure tako zjasnilo, da je bilo mogoče preizkusiti moč novega daljnogleda tudi na slabotnejših predmetih na nebu. Izbrali smo planetarno meglico v Liri. Prvi je pristopil k okularju in kmalu se mu je izvil vzklik začudenja in veselja – na črnomodrem nebu je zagledal nežnomodrikast kolobarček v neskončni daljavi mnogostotin svetlobnih let."

Njegova posebna ljubezen je bilo opazovanje aktivnosti Sonca. Opazoval ga je vsak jasen dan, ga risal in svoja opazovanja pošiljal v Zürich. Narisal je približno 5000 skic. O njem je zapisal:

"In nato Sonce! Naša najbližja zvezda, 1.300.000-krat večja od Zemlje. Desetletja dolgo že ga dan za dnem opazujem, projicirano na zaslon, veliko kakor nogometna žoga, in še večje, če je treba. Kaže mi za naše čute nepojmljivo velike dogodke na svojem površju. Že vsaka pikica pomeni izbruh vročih plinov na prostoru, velikem kakor srednja Evropa! Toda sončni 'vzdih' traja enajst let in v tem obdobju je nekaj tednov Sonce res čisto brez madeža – nato pa rasteta število peg in njihova velikost. Nekatere od njih so tako velike, da bi z nekoliko stotinami Zemelj komaj pokrili njihovo površino, pomenijo pa strahotne izbruhe plinov na območju, ki meri polovično razdaljo Zemlja–Luna."

Moja izkušnja

Če pozorno preberemo njegove zapise in pogledamo njegove skice, ugotovimo, da je doživljal naravo, da jo je ljubil, da je spoznaval njeno smotrnost in harmoničnost. To je predajal naprej. Pomembno je, da znamo ustaviti korak in prisluhniti božjemu stvarstvu. Pobrskal sem po svojih astronomskih zapiskih. Novembra 2004, ko sem šel

Foto: arhiv Boris Kham

s sinovoma na Prisojnik in nato na Mangartsko sedlo, kjer sem se poglobil v zvezdno nebo, sem si zapisal tudi sledeče:

"Bili smo sami v tihoti gora in obetala se je jasna noč. Postavili smo šotor in teleskop na nadmorski višini okoli 2076 m. n. m. Počasi se je spuščal mrak in porajale so se prve zvezde. Razmišljam v tej tišini, kje so zvezde, kje daleč so galaksije. Gledam v preteklost. Ozrem se proti jugu. Na zahodu, tja proti vrhu Skala (2110 m. n. m.) opazujem ozvezdja Laboda, Lire in Orla. Poiščem poletni trikotnik. Gledam modro belo svetlobo zvezde Vege in s tem gledam 26 let v preteklost, v leto 1978. Nato mi pogled odhiti k Altairju in gledam približno 17 let v preteklost. Skočim še na obisk k Denebu v Labodu. Še bolj proti zahodu med vrhovoma Skalo in Strmim nosom (2197 m. n. m.), srečam junaka Herkula. Prvič mi uspe s prostim očesom ujeti slabotno sivkasto pego med zvezdama η in ξ, M 13. Pogled mi torej poleti 22.500 let v preteklost. Krasna noč. Pogled proti zenitu me očara; Andromeda in Pegaz. Pogled mi prodre 2.200.000 let v preteklost, ko opazujem M 31. Tedaj, ko je svetloba odpotovala iz te galaksije, se je na Zemlji porajalo življenje. In naprej od Andromede veliki četverokotnik Pegaz. Zamislim se. Uživam. Tišina, lepota, harmonija – vse to se prepleta med tem opazovanjem in to čutim. To je bila čudovita vaja v zapisu opazovanja. Opazil sem podrobnosti. Ves trud je s tem poplačan."

Na Plečnikovem večpredmetnem taboru sem popeljal dijake na morsko obalo (bili smo v Pacugu). Posedli so po obali in zahteval sem, da so dvajset minut tiho; opazujejo naj sončni zahod, barve, ki se ob tem porajajo, prisluhnejo naj šumenju morja, vetru ... Pred tem sem jim posredoval razmišljanje o naravi, njenih dimenzijah in zakonitostih. Dijaki so komaj zdržali v tišini, toda ob evalvaciji tega dogodka so priznali, da so naravo doživeli nekoliko drugače, da so jo začutili. Nekateri dijaki so težko prenesli tišino in se jim je zdelo vse preveč 'globoko' in zahtevno.

Ustavimo korak

Živimo v objemu narave, iz nje izhajamo, zato bi morali ustaviti korak in se zamisliti, kaj nam govori. Hodimo v hribe, kolesarimo, plavamo, toda premalo razmišljamo o stvarstvu, ki nas obdaja. Če se bomo poglobili v stvarstvo, bomo duhovno globlji in bomo razumeli besede iz Knjige modrosti: "Ustvarjene reči vodijo k Stvarniku" (Mdr 13,1–9). Postali bomo ponižni. Še nekaj je pomembno: v tišini stvarstva bomo slišali tudi sami sebe. ■

Literatura

Kunaver, Pavel (1974): *Brezna in vrhovi*. Maribor: Obzorja Maribor.

Kunaver, Pavel (1943): *Potovanje v vesoljstvo*. Ljubljana: Ljudska knjigarna.

Kunaver, Pavel (1951): *Potovanje po nebu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Opomba

* Misli Pavla Kunaverja so vzete iz njegovih astronomskih knjig, člankov o njem in iz njegovih astronomskih dnevnikov. Ob mednarodnem letu astronomije (2009) smo v Tehniškem muzeju Slovenije v gradu Bistra pripravili razstavo *Moje zvezdarne, Pavel Kunaver – pionir amaterske astronomije* (16. 9.–1. 12. 2009). Ustvarjalci razstave so bili: avtor Boris Kham, soavtorja Aleksander Božič in dr. Jurij Kunaver; vodja projekta dr. Orest Jarh; avtorji fotografij Aleksander Božič, Tone Špenko, Jure Stare in Jure Dolenc; sodelavec Ludvik Jevšenak.

Zlati očenaš

✍ Berta Golob

"Molimo zlati očenaš, ki ga je molil Jezus naš. Pejmo spat; kdor je z Bogam, Bog je z njim. Pejmo gledat, kaj Marija dela. Na stezice, na mejice, kjer Marija dušice napaja, v sveti raj jih tja posaja." To je le ena oblika zlatega očenaša. Mogoče najkrajša od vseh. Daleč več kot pol stoletja ga moli neki moj učenec; kdaj potem je ta očenaš že molila njegova stara mama, ki je moliti naučila njega?

"Sveti angel, varuh moj, bodi vedno ti z menoj. Če boš ti pri meni stal, bom jaz prav mirno spal." Tako pa je stara mama naučila moliti dečka, zdaj starega kakih dvanajst let, da ta še vedno tako moli. Mogoče bo nekoč enako naučil svoje otroke?

Utečeni molitveni obrazci, najsi so še tako stari, mnogim ljudem očitno niso zadoščali. Celo Gospodovo molitev so prikrojili po svoje, ji dodajali razne atribute in se potem v njej našli mnogo bolj doma in odrešeno kot ob naučenosti iz katekizma.

Za bogoslužni namen je tudi za molitve potrebna odobritev. Pač posebna skrb, da se vanje ne bi zalezel duh heretičnosti. Enako velja za pesmi; za besedilo in za napeve. Glede slednjih je do znane reforme cerkvenega petja veljalo, da je cerkveni zbor kako pesem pel "na vižo koker en laški marš" in "na vižo koker ta gmajn teh zalublenih pesmi". Morda se do neke mere vračamo v ta čas? Ne gre mimo polemik, kakšna naj bo glasba pri bogoslužju in kakšno besedilo zdaj modernega 'ritma duha'.

Kako da božje ljudstvo tako rado odstopa od smeri, ki jo začrtuje postava? Že Mojzes je bil temu priča.

Mar gre pri zlatem očenašu in drugih preoblikovanjih za stranpotje? Po kakem rigoroznem teološkem načelu nemara res, ne pa po pobožnem odnosu do verske vsebine. Pobožnem, pobog-njem, koder ima osrednje mesto Bog. Prav on kot srčika vere razvnema človekovo duhovno globino, da meče iz sebe vso paleto čustev in jim daje svoj izraz. Zelo očiten, dobesedno otipljiv, je na področju likovnosti od Boga Očeta z brado do nebeških krilatcev. Od nenaravno potegnjenih udov do bujnih telesnih oblin. Bolj ko se bližamo sedanjosti, toliko več je tudi abstraktnosti. In koliko duška si je privoščila človekova vernost oziroma pobožnost z vsemi legendami o svetnikih! Popolno domišljijsko bajanje o mnogih, zgodovinske osnove pa komaj kaj.

Zakaj vse pozlate in od kod betonska askeza? Je to spremenjen odnos do svetega, do božjega ali do obojega? Današnje podobice prikazujejo obraz narave, nekdanje in najbolj davne zgolj nebeščane.

Toda ali je vse, kar je v nekem času vodilno, tudi povsem po duši večini oziroma slehernemu pripadniku božje črede? Že zlati očenaš nam govori, da kot posamezniki potrebujemo dodatek. Vsaj občasno in vsaj za to in ono. Če ne bi bilo tako, se ne bi bile razvile tako imenovane ljudske pobožnosti, med katere sodi na primer križev pot. Janzenizem ga je oklestil na vsega sedem dejanskih svetopisemskih dogodkov, današnji čas mu pogumno dodaja 15. postajo. Rožni venec lahko oblikujemo z dodatki. Šmarnično obredje je komaj še kdaj res marijansko. Taizejske molitve se dvigajo k Bogu bolj na krilih občutja kot kakega kanoniziranega določila. Različne molitvene skupine oblikujejo svoj slog češčenja. Nekatere z budistično tehniko umirjanja in usmerjanja zavesti. Krščanski new age?

"Če boš ti pri meni stal, bom jaz prav mirno spal."

Tako kot je potreben liturgični red, je koristen osebni in skupni vzgon čezenj. Zgolj na stopnji standardnih molitev človekov duh ne najde vedno višine neba. Potrebuje prelet z domišljijo. Ta je angelom narisala krila in Bogu Očetu dedovo brado. Nekaterim svetnikom je pripisala dogodke za pogum prihodnjim rodovom. Obogatila je romarske kraje z žarom zaupanja v presegajoče in v presežno. Nanizala je izvirnih prošenj in zahval in vzklikov vse od "za božjo voljo" do "križ božji" in "sveta Božja Pomagavka".

Ali se danes to še dogaja? Svet je velik in raznolik, in čeprav se globalizira, ni nujno, da zato posamezniki in družba izgubijo istovetnost, z njo pa bogopodobnost. Iz te izvira vsakršna ustvarjalnost. Njeno bistvo pa je zasidrano v svobodi. Nikomur ni mogoče prepovedati, da moli, kakor pač moli. Če ga zlati očenaš, ki ni drugega kot himna preprostega, vernega srca, bolj pomirja kot izvirna Gospodova beseda, mu Alfa in Omega tega ne zameri. Je pač Stvarnik vsega, a "kdor ustvarja," pravi Oton Župančič, "ta govori iz viharja" in se ne ubada z malenkostmi.

Od kod taka sila spomina, da ostaja, česar smo se na duhovnem področju navzeli od preprostih vernikov, v nas neizbrisljivo, tudi odločujoče, medtem ko ...

In se zgodi, da se blodeči in zanikujoči na zadnji postaji umiri ob preblisku drobnih lepot neke davne mehkobe, doživete v naročju preproste verske prakse. ■

Uresničevanje vzgojnega načrta

Na Osnovni šoli Trzin

Helena Mazi Golob

Oblikovanje vzgojnega načrta šole je bila odlična priložnost za razmišljanje o vrednotah, ki so pomembne za evropski kulturni prostor, za slovensko javno vzgojo in izobraževanje ter za lokalno okolje šole. Proces nastajanja vzgojnega načrta je bil tudi priložnost za intenzivnejše vključevanje staršev in učencev v oblikovanje kulture šole in spodbuda k večji medsebojni povezanosti, dogovarjanju in prevzemanju skupnih odgovornosti.

Temeljne vrednote OŠ Trzin

Izhodiščni del Vzgojnega načrta OŠ Trzin so vrednote kot življenjski cilji, smernice, ideje in etična vodila, s pomočjo katerih posamezniki ali družbene skupine ocenjujejo sebe in okolje, v katerem živijo. V proces izbire vrednot, ki jim OŠ Trzin posveča prav posebno pozornost, so bili vključeni tako strokovni delavci kot tudi učenci in starši. Osnovne vrednote, za katere si prizadevamo na naši šoli, so izbrali učitelji na delovnih konferencah, učenci na razrednih urah in starši na roditeljskih sestankih ali individualno: poštenost, medsebojna pomoč in sodelovanje, spoštovanje, potrpežljivost, strpnost in razumevanje, zaupanje, znanje, prijateljstvo, red in varnost ter dobra samopodoba. Naštete vrednote smo povezali z vizijo in poslanstvom naše šole.

Vzgojne dejavnosti

Preventivne in proaktivne dejavnosti oblikujejo takšno šolsko okolje, v katerem se učenci počutijo varne in sprejete, kjer so uspešni, ustvarjalni, iniciativni in svobodni v okviru omejitev, ki jih postavlja šola. Temeljijo na kakovostni organizaciji učenja, vzajemnem spoštovanju, odgovornosti in visokih pričakovanjih na področjih učenja in medsebojnih odnosov. Tako v oddelkih posebno pozornost namenjamo razvijanju dobrih medsebojnih odnosov ter spodbujamo socialne veščine, vrstniško sodelovanje in pomoč. Razredniki skrbno spremljajo oddelke in dogajanja med učenci, še posebej pa skrbimo za učence, ki se težje vključujejo v skupino in so zaradi tega lahko žrtve vrstniškega nasilja.

> **Vizija Osnovne šole Trzin**
> *Naša šola nas uči spoštovanja različnosti, življenja z naravo, razvija ustvarjalnost in odpira vrata v svet znanja, umetnosti in športa.*

Svetovanje in usmerjanje pomagata učencem pri reševanju problemov v zvezi z njihovim delom, razvojem in odnosi z drugimi ter pri prevzemanju odgovornosti. Svetovanje in usmerjanje izvajajo predvsem razredniki in šolska svetovalna služba v okviru razrednih ur, pogovorov z učenci v času govorilnih ur za starše ter ob sprotnem reševanju problemov. Samopresoja pa je vzgojni postopek, ki ga učitelji oziroma drugi strokovni delavci naše šole uporabijo za vrednotenje učenčevega neprimernega vedenja. Učitelj oziroma drugi strokovni delavec opravi razgovor, v katerem učenec skupaj z učiteljem oziroma drugim strokovnim delavcem izpolni obrazec *Samopresoja učenca* in odgovori na vprašanja, kot so: 'Kakšno je moje vedenje v šoli?', 'Je to v skladu z našimi dogovori in pravili šole?', 'Sem prekršil katero od pravil oziroma naših vrednot? Katero?', 'Kaj bi pravzaprav rad dosegel zase?', 'Mi moje vedenje pomaga doseči, kar bi rad?', 'Kako bom ravnal v prihodnosti ob problemih?', 'Katere posledice bom nosil, če bom ponavljal svoje vedenje?', 'Kdaj in s kom bom preveril svoje odločitve?'...

Vrstniška mediacija je imela na Osnovni šoli Trzin večletno tradicijo že pred uveljavitvijo vzgojnega načrta. Za izvajanje mediacije vsako leto na tridnevnem mediatorskem taboru usposobimo približno 20 učencev-mediatorjev, v letu 2009 pa smo za izvajanje šolske mediacije usposobili tudi celoten učiteljski zbor.

Restitucijo uporabimo, kadar učenec s svojim ravnanjem povzroči materialno ali moralno škodo drugemu, skupini ali šoli. Učenec se v procesu restitucije sooči s posledicami svojega ravnanja, sprejme odgovornost za ravnanje in poišče načine, s katerimi svojo napako popravi oziroma se z oškodovancem dogovori za način(e) poravnave. Povzročitelj škode tudi sam izdela načrt, kako bo storjeno popravil.

> **Poslanstvo Osnovne šole Trzin** *je učence navduševati za vseživljenjsko učenje, jih naučiti sporazumevanja z različnim občinstvom, razvijati socialne veščine in sodelovanje, zmožnosti uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije ter razvijati kritično mišljenje.*

Vzgojni ukrepi

V sodelovanju s starši smo na OŠ Trzin sprejeli naslednji nabor vzgojnih ukrepov: ustno opozorilo, pogovor z učencem (strokovni delavec, razrednik, svetovalna služba, ravnateljica), telefonski klic staršem, pisno obvestilo staršem ('podpis'), odstranitev iz učilnice oz. iz učne skupine pod nadzorom strokovnega delavca, udeležba na dnevih dejavnosti, ekskurzijah, v šoli v naravi, na taborih ... ob prisotnosti staršev ali spremljevalca na stroške staršev, prepoved udeležbe na dnevih dejavnosti, ekskurzijah, v šoli v naravi, na taborih ..., ki niso del obveznega programa, začasna prepoved obiska interesne dejavnosti, odstranitev z organiziranega dneva dejavnosti, ekskurzije, izleta, tabora, šole v naravi ... s pomočjo policije na stroške staršev, začasna ali trajna ukinitev statusa učenca, ki se vzporedno izobražuje, oz. statusa učenca perspektivnega športnika, razrešitev s funkcije predstavnika oddelka v različnih šolskih organizacijah učencev, začasen odvzem motečih naprav in drugih predmetov ter izročitev staršem, odstranitev iz jedilnice, čiščenje šolskih prostorov oz. okolice šole, pomoč v jedilnici, v tajništvu, v knjižnici ..., zadržanje po pouku pod nadzorom strokovnega delavca, svetovalne službe ..., povrnitev namerno povzročene škode v prvotno stanje oz. plačilo ustreznega nadomestila, premestitev v drug oddelek ali skupino, govorni nastop, pisni izdelek ali likovni izdelek (tema s področja bontona), pomoč mlajšim učencem ali v vrtcu, javno opravičilo (npr. po šolskem zvočniku), vodenje dnevnika oz. listovnika (portfolia) o opravljenih nalogah oz. zadolžitvah, odvzem pisnega preizkusa znanja v primeru ugotovljenega goljufanja, podaljšanje rediteljstva oziroma dežurstva oziroma prepoved opravljanja dežurstva, prepoved vstopa v določene šolske prostore (jedilnica, knjižnica, telovadnica ...).

V šolskem letu 2009/2010 je bilo v skladu z Vzgojnim načrtom OŠ Trzin izrečena in izvedena množica vzgojnih ukrepov, med katerimi prednjačijo zlasti (našteti po pogostosti) ustno opozorilo, pogovor z učencem, telefonski klic staršem, pisno obvestilo staršem, govorni nastop s področja bontona in podaljšanje rediteljstva ali prepoved dežuranja v garderobi. Uresničili smo tudi odstranitev učenca iz učilnice oziroma iz skupine, začasni odvzem motečih naprav, čiščenje šolskih prostorov in povrnitev namerno povzročene škode v prvotno stanje. V manjši meri je bilo izvedeno zadržanje po pouku, pomoč zaposlenim npr. v jedilnici, v tajništvu ali knjižnici; tudi javno opravičilo je bilo izvedeno le eno.

Vsi našteti vzgojni ukrepi so bili izrečeni predvsem zaradi neprimernega vedenja med poukom, nespoštovanja pravil hišnega reda, nasilja, ogrožanja lastnega zdravja, izostajanja od pouka in zaradi neprimernega odnosa do sošolcev in delavcev šole.

Vzgojni opomini

Vzgojne opomine izreka učiteljski zbor v skladu s Pravilnikom o vzgojnih opominih v osnovni šoli, ki ureja področje izrekanja pisnih opominov. Ti so izrečeni, če vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena. Na naši šoli večina prej naštetih vzgojnih ukrepov doseže svoj namen, zato je učiteljski zbor OŠ Trzin doslej izrekel le tri vzgojne opomine.

Foto: Matej Hozjan

Pohvale, priznanja in nagrade

Kadar se učenec ali več učencev izkaže s prizadevnostjo pri enkratni ali kratkotrajni aktivnosti, so ustno pohvaljeni. Pisne pohvale pa podeljujemo

za prizadevnost ter doseganje vidnih rezultatov pri pouku, interesnih dejavnostih in drugih dejavnostih šole, za bistveno izboljšanje učnega uspeha v primerjavi s preteklim šolskim letom, za doseganje vidnih rezultatov na šolskih tekmovanjih in srečanjih učencev z različnih področij znanja in delovanja, za posebej prizadevno in učinkovito delo v oddelčni skupnosti učencev ali skupnosti učencev šole, za nudenje pomoči tistim, ki jo potrebujejo ter za dejavno sodelovanje pri organizaciji in izvedbi različnih dejavnosti in prireditev, pomembnih za delo šole.

Zaključek

O uresničevanju vzgojnega načrta ravnateljica enkrat letno poročam svetu staršev in svetu šole. To poročilo je tudi sestavni del samoevalvacijskega poročila šole. Naši učitelji sprejem vzgojnega načrta ocenjujejo pozitivno, saj ta, kot pravijo, omogoča "nabor ukrepov, ko se je treba domisliti enega v trenutku, ko učenec krši pravila." Zaradi vzgojnega načrta imajo tudi "boljši občutek pri lastnem vzgojnem ukrepanju", saj delujejo "v skladu z vzgojnim načrtom in ne kar nekaj na svojo roko". Učitelji tudi menijo, da vzgojni načrt nudi učencem veliko možnosti, da izboljšajo svoje vedenje. Prednost vzgojnega načrta pa vidijo tudi v naboru ukrepov, ki niso razvrščeni po nekem vrstnem redu, tako da se lahko upošteva učenčeva individualnost. Za glavno pomanjkljivost vzgojnega načrta se je izkazala nedorečenost ukrepanja pri izostankih od pouka, kar smo v začetku letošnjega šolskega leta dopolnili po postopku, ki velja za sprejem letnega delovnega načrta. Učitelji izražajo tudi potrebo po bolj formaliziranem postopku izrekanja vzgojnih ukrepov, kot npr.: pisno obvestilo razredniku z opisom kršitve in s predlogom vzgojne dejavnosti oziroma ukrepa, enotno evidenco vzgojnih ukrepov ipd. Področje, ki ga moramo še izboljšati, pa je naša lastna nedoslednost pri odzivanju na kršitve učencev in osebni zgled posameznikov. ■

Iz življenja v šoli: Alkohol v šoli

Primer

Nekateri učenci so imeli pri sebi močne alkoholne pijače, učitelji pa tega niso opazili. Učenci so se napili tako, da je eden izmed njih nezavesten obležal ob grmovju na zelenici pred šolo. Ker so se tega njegovi sošolci in 'prijatelji' ustrašili, so ga preprosto pustili ležati na tleh, sami pa so odšli, ne da bi o težavah sošolca kogarkoli obvestili. Bilo je zelo mrzlo, temperatura se je spustila pod ledišče, v šoli je bilo v poznem popoldnevu le še nekaj delavcev. Povsem po naključju je nekdo od delavcev, ko je odhajal domov, opazil, da ob grmovju nekdo leži. Poklical je ravnatelja, ta pa rešilca. Otroka so že podhlajenega in nezavestnega odpeljali v bolnišnico in ga po nekajdnevni negi rešili resnejših posledic za njegovo življenje.

Odmev: Lily Schweiger Kotar, prof., Zavod sv. Stanislava

Po identifikaciji učencev, ki so imeli pri sebi alkohol in ga pili, bi moral slediti pogovor o tem, kaj je kdo izmed učencev razmišljal, ko so pustili nezavestnega sošolca ležati na tleh. Pogovor naj traja toliko časa, da učenci dojamejo, kako so zaradi takšnega razmišljanja ravnali. Kaj jih je prevevalo po tem, ko so to storili? Pomembno je, da se soočijo predvsem z dvema vprašanjema: bežanje pred odgovornostjo do sošolca, ki je potreboval pomoč, in soočanje s posledicami, ki jih ob takem ravnanju predvideva šolski pravilnik.

Če ob koncu razumejo, da ljudje nismo ljudje, če ne pomagamo sočloveku v stiski, ne glede na to, kdo ga je vanjo pahnil in v kakšnem odnosu smo z njim, so se dokopali do pomembne ugotovitve, ki bo v prihodnje spremenila tok njihovega razmišljanja in predvsem ravnanja.

Odmev: Marijana Kolenko, ravnateljica OŠ Lava, Celje

Dogodek sodi med hude kršitve šolskega reda. Najprej je treba preveriti, kako na šoli poteka dežuranje zaposlenih, kako spremljajo dogajanje med odmori in tudi sicer, kako potekajo obhodi okolice in kdaj je bil obhod opravljen. Šola ima v pravilih o šolskem redu zagotovo opredeljene postopke ravnanja tudi v primerih hudih kršitev. Nujno morajo zapisati dogodek, takoj ugotoviti, kdo so bili kršitelji, sklicati skupni

Foto: Peter Prebil

sestanek z učenci, s starši in predstavniki šole ter za kršitev izreči vzgojni ukrep. Najpomembneje pa je, da opredelijo odgovornost vpletenih, pripravijo individualizirani vzgojni načrt, v katerem jasno opredelijo opravila učencev in način, kako bodo skupaj s starši spremljali izvedbo. Ogroženo je bilo življenje mladostnika, prisotno je bilo malomarno ravnanje njegovih prijateljev - sošolcev; vse to ne dopušča nedorečenosti.

Odmev: Albin Vrabič, ravnatelj na srednji šoli

Učitelji, ki zahtevamo od učencev v glavnem delo, imamo omejen vpliv ob ponudbi drugih, ki učencem ponujajo zabavo in bližnjice do uspeha. Mladoletniki vse prelahko pridejo do alkohola.

Primer nas ponovno opozarja, da je zelo pomembna rast oddelčnega

kolektiva, kjer ima ključno vlogo razrednik, ki mora 'dihati' z učenci. Tu mislimo na neprestano gradnjo medsebojne solidarne pomoči in sodelovanja učencev v šoli in zunaj nje, kar deluje preventivno v prostoru, kjer se bohoti individualizem.

Učencem moramo nenehno dopovedovati, da pitje alkohola v šoli, šolskem dvorišču, šolskih zabavah ali šolskih izletih ni dovoljeno. Če pa se to kljub temu zgodi, je dolžnost skupine, da pazi na tistega, ki se je spozabil, in je nedopustno, da sošolca pustijo samega v težavah.

Dogodek je opisan zelo na kratko, vseeno me pa čudi, da nihče od odgovornih na šoli ni opazil ničesar neobičajnega.

Odmev: Marjan Žveglič, svetovalec na zaupnem telefonu Samarijan

Lahko bi se končalo s smrtjo! Prav zanimivo bi bilo videti, kje bi takrat iskali krivca. Nemara pri šoli, saj se je zgodilo na šolskem območju. Dokler učitelj ne sme preiskati učenčeve torbe niti takrat, ko sumi, da v njej skriva alkohol, toliko časa ne more odgovarjati za zlorabo. Moral bi od staršev zahtevati overovljeno izjavo, da za morebitno nesrečo ni odgovoren. Pa je ne, ker bi bil to nezaslišano. In tu je nekaj hudo narobe. Odgovor na vprašanje, kako naj šola ukrepa, pa določa cilj: ne sme se ponoviti (vsaj v šoli ne). Do dogodka je prišlo, ker so učenci (starosti primerno) lahkomiselni in premalo osveščeni. Zato menim, da mora šola narediti vse, da učencem **dopove** (pomeni: pove tako, da jim pride do zavesti):

1. da je pitje alkohola škodljivo in ima tragične posledice (primer je očiten),
2. da je zapustiti prijatelja, ki se mu je zgodila nesreča, sramotno in človeka nevredno dejanje (ne glede na morebitne posledice, če so pili z njim),
3. da je opijanje beg pred težavo, ki je prizadeti ne zmore ali ne zna razrešiti.

Vodstvo šole mora zagotoviti za to potreben čas med poukom. ■

Za okrevanje otroških ran

Pametni starši nastavijo hrbet

✍ Andrej Perko

Osnovni program treh let je letos zaključila Jerneja, mlado dekle, ki je prišlo na urejanje skupaj s starši. Starša sta živela v mrtvem zakonu, oba visoko izobražena in sposobna, vendar popolnoma odtujena. Njun odtujen odnos, ki se je vlekel že leta, je pustil na Jerneji hude posledice.

Čeprav je zelo bistra, v stiski ni bila sposobna napraviti popolnoma nič (npr. eno leto je v gimnaziji ponavljala, naslednje leto pa je zdelala z odličnim uspehom itd.). Stiska se je pri njej poglabljala do te mere, da je bilo vprašanje, ali bo gimnazijo sploh dokončala.

Starša sta program zapustila, sama se je preselila v očetovo stanovanje in šele takrat je lahko 'zadihala' ter se lotila temeljite analize odnosov z očetom in tudi materjo. Urejanje je kot po nekem čudežu steklo, našla je področje študija, ki jo zelo zanima, in sedaj v skupini s fantom predeluje še tiste boleče rane, ki jih ni uspela zaceliti.

V decembru 2009 je zapisala razmišljanje ob kompletu spisov in člankov, ki jih vsak član skupnosti dobi v branje na skupnem sestanku terapevtske skupnosti.

Zapis

Del Majdinega dnevnika v 108. biltenu me je takoj spomnil na mojega očeta. Majda pravi: "Svoje'napake' je pravzaprav pripravljen pogledati le tedaj, ko bo zaradi tega sam izpadel dobro in pohvalno." Točno tako. Tako besna sem bila nanj (zdaj malo manj, ker ga ne vidim več vsak dan), ko je govoril, kako je 'fajn', kako prihaja do globokih spoznanj, v bistvu pa se ni nič spremenilo. Dr. P. vedno pravi, da je človek to, kar daje od sebe. On pa je bil še vedno enak. Samo poleg tega, da je ležal na kavču

Foto: Alenka Veber

pred televizijo, je zdaj še 'tekuckal' in bral. Do mene se je obnašal enako. Že od tiste bedaste verske skupnosti pa do terapevtske skupnosti je enak. Govoril je eno, delal pa drugo. Ampak vedel je, da ga bodo ljudje z velikimi očmi gledali, če bo priznal, da je slab, čeprav je bilo to daleč od njegovega lastnega pogleda na sebe. V verski skupnosti je pač priznaval, da je grešnik, in ostali ljudje so ga gledali, da ja, ta ima v sebi globoko modrost, kako se je sposoben ozreti vase ... Ja, tam je govoril, kako je grešnik, in s skisanim obrazom molil, doma pa se je naprej znašal nad nami in nabijal krivdo. Podobno je bilo v terapevtski skupnosti. Govoril je, da je bil slab oče, in kako je začel dojemati sebe na čisto drugačen način, in kako se mu odpira, in kako je srečen, in kako njegovi odnosi vsepovsod postajajo boljši, in, in, in ... doma pa je bilo vse isto. Še vedno je pričakoval, da se mu streže, še vedno sem bila jaz nehvaležna, še vedno ni in ni dojel, ko sem mu kaj skušala povedati. Poslušal, gledal, kimal, ampak ni dojel! In še vedno sem bila jaz rešiteljica družine. Bolno. Najprej sem očeta na najbolj prijazen način poskušala opozoriti na mamine stiske in potem mami na najbolj prijazen način pojasniti, da je oče pač trot in da ni zloben. Ampak ni se ju dalo premakniti! Niti za centimeter! Kakšen občutek nemoči! Tesno mi je zdajle, ko to pišem. Kar slabo mi postaja. Fuj! Tako dolžna sem se počutila biti njun posrednik. In onadva sta to jemala, kot da je to pač moja naloga. Kako grozno je, ko nekomu razlagaš, kako te prizadene, kako ravna, on te pa posluša in imaš občutek, da gre skozi eno uho noter, skozi drugo pa ven! Kot da te sploh ni tam! Res sem se trudila povedati, kako me vedno prizadene, on pa ni in ni dojel! In naprej je teptal po meni, ob tem pa bil ponosen nase, da je tako dober oče, da se lahko s hčerko pogovori! In potem nekaj prebere v kakšni knjigi in vse dobesedno razume. Potem to izvršuje brez kakih iskrenih notranjih vzgibov, ker pač tako piše v eni psihološki knjigi, in se ima za fantastičnega človeka in superočeta. V resnici pa je isti, isti, isti, krivdo nabijajoč, slabo vest vzbujajoč stroj brez čustev s kilometrsko slepo pego. Tako idealizirano podobo o sebi ima, da nič čudnega, da bi ga po moje pokopalo, če bi se videl, kakšen je v resnici. Eno je to, da skušaš staršu nekaj dopovedati, pa te sploh ne posluša in te odslovi. Nekaj drugega je pa to, ko te dejansko gleda in si misliš, da te posluša, potem pa s prvim vprašanjem, ki ti ga zastavi, vidiš, da sploh ne dojame. Da dojame čisto površinsko: tako, da je njegova krivda izvzeta, slepa pega na višku, ko si niti v najhujših sanjah ne misli, da bi bilo lahko kaj povezano z njim (najbolj pogosto), da reče: "Aha, joj, nisem vedel, da to delam," in razloži celo otroško ozadje, iz katerega bi to lahko prišlo, in potem to veselo dela še naprej, kot da se sploh nisva pogovarjala. Na koncu reče: "Joj, nisem vedel, da to v tebi zbudi takšne reakcije." In potem še na skupini reče, da je bil slab oče. V resnici ne misli tega, ker svojega vedenja nič ne spremeni in je še vedno vse isto, samo še dodatno se mu zviša površinska raven samozadovoljstva, da je zmožen takšnega globokega vpogleda vase, da vidi, da je slab (Ooo, a nismo to že nekje slišali? Slab sem, grešnik sem ... to pač 'pali'!).

In potem je še huje, ker je oče vedno mislil, da je vse razumel, in je bil še ponosen nase, ko je na skupini videl, ko je dr. P. komu kaj rekel, tisti pa ni in ni dojel. Potem se je samemu sebi zdel tako zrel, tako dober, da on pa razume, kaj mu hoče povedati. Hitro ugotovi, kaj v kakšni družbi 'pali', in potem to izvaja. Pač ok, pri verski skupnosti je 'palilo' to, da si skrbano in skisano govoril: "Jaz sem grešnik, jaz sem grešnik in moram trpeti, moram nastaviti še drugo lice ..." [bruh]. Pri tej skupnosti pa 'pali', da rečeš: "Joj, kaj sem jaz svojim otrokom delal" (in delaš isto naprej). "Nisem vedel, kaj delam, in sem verjetno slab oče." (Čeprav dejansko ne vem, ali je bil sposoben reči, ker nikoli ni on kriv za nastale situacije, ampak mi razvajeni otroci in zlobna mati. In pri tem ostane; zase ne vidi, da je pravzaprav kopija svoje mame.) Nič se ni spremenilo že od verske skupnosti. Aja, pa še to. Vedno je poln, poln nasvetov za druge. Točno vidi, kaj je s kom narobe, o ja. On prebere eno knjigo in misli, da je dr. psihologije, da je terapevt, ki zmore drugim svetovati, kaj je on v svoji prosvetljenosti ugotovil. In kako je to mučno! Ko vidiš, kaj nekomu drugemu svetuje, on pa je isti ali pa hujši! Sploh ne vidi! Ti upoštevaj svoj nasvet, ne pa jih drugim deliti in se imeti za boljše od njih! Kovačeva kobila je zmeraj bosa.

Foto: Alenka Veber

In potem pridemo do mene. Grozno se bojim, da sem ista. Da mi bo kdo nasta-

vil ogledalo in bom videla, da imam eno idealizirano podobo o sebi, čeprav že ta ni bogvekaj. Bojim se, da mi bo razblinil vse moje upe, da sem pa vseeno malo zrasla, in da bom izvedela, da sem slabo, ozko, grdo, neumno, zabito bitje, ki ni sposobno pogledati vase.

Bojim se, da se bom tako bala svoje resnične podobe, da bom, tako kot moj oče, pač poslušala in 'videla', ampak da bo šlo bistvo mimo mene in v resnici pač ne bom verjela, ker bi bilo to preveč boleče, in da bom do konca življenja potem mislila, da duhovno rastem, in bom delila nasvete drugim, sama bom pa tako neizmerno ozka kot oče. Sem si ustvarila čisto napačno podobo o sebi? Joj, kako se tega bojim. Najbuje je to, ker se ne moreš prisiliti, da bi nekaj dojel. Lahko razumeš, da pa dojameš, je pa kot od Boga dano. In oče pač nikoli ni dojel. Je pa sveto prepričan, da je. O ne, o ne, o ne. Prosim, da bom jaz sposobna dojeti! Prosim, ker se tako sovražim, ko vidim, da sem podobna očetu! O moj Bog, kako se sovražim, ko pomislim, da sem podobna staršem. Kar gabim se sama sebi.

Komentar

Njeno utrinjanje je zanimivo, ker nam nazorno pokaže, kako pomembno je, da se v urejanju družinske patologije starši zavedo in spoznajo svoj delež pri nastanku otrokovih stisk in da so sposobni na osnovi teh spoznanj spreminjati sebe. Da so sposobni sprejeti svoj delež 'krivde' in otrokom nastaviti hrbet, da ti lažje splezajo iz stisk in učinkovito predelajo zamere do njih.

Skoraj vsi, ki iščejo pomoč pri meni, trpijo zaradi nerazčiščenih odnosov s starši. Proces okrevanja je dolgotrajen, navadno se konča po treh ali štirih letih. V tem času je treba staršem 'zameriti' – to pomeni, da jih uzremo v pravi luči, z vsemi lastnostmi, v procesu 'zamere' tudi s slabimi, z rušilnimi lastnostmi, ki so jih ranile in lomile. Prav možno je, da pri potenciranju starševskih napak otroci pretiravajo, vendar ob tem zdravijo občutke krivde, ki jih blokirajo pri vsakodnevnem delovanju in doživljanju. Šele kasneje je možno odpuščanje, ki zaokroži zdravljenje ran, ki so jih starši (hote ali nehote) prizadejali lastnim otrokom. ■

Rešena ljubezen

✍ Alenka Rebula

Spoznala sem, da me imajo tudi moji otroci radi na enak način: neskončno. Lahko upoštevajo moje mnenje ali ne, kritizirajo ali ne, vidno izražajo ljubezen ali ne ... danes vem, kako zelo gotovo in zelo me imajo radi, kako neskončno veliko jim pomenim in kako to velja za vse ljudi.

Najlepši spomin na mojo mamo me vrača v prva leta osnovne šole. Bila sem zelo nerodna pri ročnem delu in prav tiste dni je bilo treba dokončati prtiček z lepim vzorcem. Mučila sem se in nazadnje poskušala nekaj popraviti ter pri tem s škarjami pregloboko urezala v blago. Nastala je luknja in na smrt sem se prestrašila. Kaj bo rekla učiteljica? To je bil vendar moj izdelek za razstavo! Tresla sem se od pričakovanja osramočenosti in graje in ginila v otroški grozi. Vem, da se zdi hudo pretirano, a bilo je še kako realno za mojo otroško dušo.

Zanimivo je, da učiteljica sploh ni bila stroga in da me je imela rada, torej je bil občutek krivde porojen le iz moje predstave o lastnih dolžnostih in o razočaranju, ki ga bom povzročila v ljubljeni osebi. Učiteljico sem namreč obožavela. Odrasli ne vemo, kaj vse čuti otrok, ki nas ima rad, kako hrepeni, da bi nam bil všeč, kako grozno mu je, če doživlja, da ni na višini naših pričakovanj.

Šla sem spat vsa obupana in v pričakovanju najhujšega. Mami sem napisala nesrečen listek in ji pustila na mizi svoj tragični zmazek. Vedela sem, da se bo vrnila zelo pozno.

Drugo jutro mame ni bilo, odšla je v šolo že s prvim avtobusom. A na mizi je ležal prtiček: popravljen, zlikan, zložen. Zajela me je neskončna sreča: mama me je rešila katastrofe. Imam mamo, ki poskrbi zame, imam mamo, ki me reši, ko me je strah. Imam mamo, ki je vse najlepše na svetu, kar se mi lahko zgodi.

Ne vem, ali sem se ji potem popoldne, ko sva se videli, znala zahvaliti in povedati, kaj mi je pomenilo tisto njeno nočno delo zame. Zelo verjetno, da ne. Otrok nima dovolj besed, ne zna najti pravega trenutka. Navadno ogromno čuti in malo pove. A ta spomin je ostal v meni, nedotaknjen in živ kot tisti večer. Po petdesetih letih še vidim tisti vzorec na prtičku, kot bi bilo včeraj, spominjam se svoje bolečine in izgubljenosti ter prehoda v blaženo olajšanje ... z nespremenjeno močjo.

Spomini na mojo mamo so vezani tudi na mnoge dogodke, ki so bili boleči in nerazrešeni, a danes vem, da mi je bila vse. Z vsem ostalim je vedno gorela moja otroška vdanost. Zame je bila najlepša mama, spominjam se njenih las, njenih oblek, tega, kako je prišla izza vogala, ko sem jo čakala, in me je zalil občutek topline. Ko se je pojavila na obzorju, je svet zalila svetloba in moje telo se je oddahnilo. Tu je. Ona. Danes vem: že dejstvo, da je obstajala, in da sem vedela, da tako je, je reševalo ves moj svet in dajalo smisel mojemu življenju. To je bilo večno ozadje in vse ostalo, kar se je dogajalo, je bilo minljivo.

Šele danes se zavedam, kako neskončno otrok ljubi svojo mamo, pa naj ta ravna tako ali drugače. Pod vsemi kritikami, ki sem jih pozneje kot mladostnica in mlada ženska znala povedati na njen račun, je žarela ta navezanost.

Podobno se spominjam svojega očeta. Bil je bog mojega otroštva: neskončno lep, mogočen in popoln.

Kar je rekel, je imelo ogromno težo, pa naj sem ubogala ali ne (ubogala pa sem bolj ne kot ja ...). Kadar otrok ne uboga ali starše prizadene s svojim obnašanjem, oni mislijo, da otroku ni nič mar za njihova čustva. A ni tako, otroku je še kako hudo, kadar se upira, vendar ima svoje razloge, da to počne. Vse bi dal, da bi lahko bil tak, kot bi jim bil všeč.

Foto: AJ

Nekoč sva šla v gozd nabirat jurčke in prvič (in menda tudi zadnjič ...) mi je uspelo najti krasno ajdovko s čudovitim klobukom. Ko sem mu jo pokazala, me je pogledal z velikim in pristnim občudovanjem in me pohvalil, da znam najti več gob kot on! Še se spominjam blaženosti in kako sem zasijala v svojih in njegovih očeh. Čutila sem, da je vzel v svoje srce mene in tisto gobo ... Kako pomembno je otroku, da je staršem v ponos!

> *Ko vse ostalo odpade, ostane samo objem.*

Tudi tega dogodka se spominjam z nespremenjeno močjo. Še vidim sončne lise v bukovem gozdu, mah pod seboj in reber, kjer je rasla tista čudovita goba. Z očetom sva se večkrat sporekla in pisala sem nekaj hudih pisem, a danes vem, da so vse to le dogajanja na površju, kot listi, ki plavajo na vodi. Spodaj pa je vedno počivala in vse spremljala svetla gladina: zavezanost najini skupni usodi, ki naj bo rešena, prečiščena z vsem, kar je v njem in meni najplemenitejšega. Pri tem pa sem imela nosilno vlogo jaz, odrasla hči, kajti on je svojo že opravil, ko mi je dal življenje in vse, kar je vedel in znal.

Spomini na starše, v katerih sem ovrednotila in osvobodila svojo gorečo, otroško navezanost nanje, so mi pomagali v odnosu do otrok. Imam namreč tri že odrasle otroke in pogosto sem dvomila v našo vseživljenjsko povezanost.

A končno sem spoznala, da me imajo tudi moji otroci radi na enak način: neskončno. Lahko upoštevajo moje mnenje ali ne, kritizirajo ali ne, vidno izražajo ljubezen ali ne ... danes vem, kako zelo gotovo in zelo me imajo radi, kako neskončno veliko jim pomenim in kako to velja za vse ljudi.

Ko smo se rodili, smo se tej ljubezni predali brez vsakega zadržka. Potem se je lahko zgodilo marsikaj, a to ljubezen v sebi je treba priznati, prepoznati in se vanjo vrniti, če iščemo resnico o svojem življenju.

Starši nas lahko zelo ranijo, a te rane moramo zaceliti sami, brez njihove pomoči. Oni so že dali, kar so znali in mogli. Ni njihova naloga, da popravljajo naše občutke, ampak naša. Če jih obsojamo, se ne bomo nikoli osvobodili. Otroštvo zažari v nas z vso svojo rešilno močjo, ko se spet prepoznamo v svoji predanosti prvi ljubezni, ljubezni do staršev, in ko vidimo tudi vse ostalo, a znamo preoblikovati svoj značaj z lastno odgovornostjo.

Ljubiti starše ne pomeni, da delamo to, kar hočejo, da jim dajemo prav, da se odrekamo svoji svobodi in vesti. Pomeni le, da ostajamo otroci, ki jih ljubijo mimo vsega, do zadnjega dne in še čez.

Med nami deluje večna vez, ki je lahko očistimo vse navlake, grenkobe in neuresničenosti. Veliko je vsega, česar nam niso dali, morda so hudo in nedopustno grešili. A otrok v nas zna odpustiti vse in vidi samo tisto, kar je lahko rešeno.

Verjamem v tega otroka v vsakem odraslem človeku. Ta otrok prinaša mir in ogenj odrešilne ljubezni, sporočilo o ljubezni do staršev, v kateri ni podrejanja, ni iskanja povračila, ni samoprevare, ni sprenevedanja, ni obračunavanja.

Ko vse ostalo odpade, ostane samo objem.

Vidimo jih z otroškimi očmi in s čistim, močnim srcem. Končno zmoremo hvaležnost njim, ki so nam dali življenje, in hvaležnost sebi, ker smo zmogli spreobrnjenje in vrnitev. ■

Slikarjeva ljubezen do trpečih in nemočnih

Fortunat Bergant: Simon iz Cirene pomaga Jezusu nesti križ. Peta postaja križevega pota v Stični, 1766

✍ Milček Komelj

Razmerje med dobrim in zlim se v likovni umetnosti zlasti pomenljivo kaže v motiviki Jezusa in njegovih rabljev in sodnikov; v vlogi človeka, prepuščenega volji soljudi, pa je Jezus najbolj izpostavljen kot Ecce homo.

Moralno spačenost njegovih rabljev so umetniki z očitno mržnjo kazali že v srednjeveških groteskno podivjanih obličjih, svetopisemski pasijonski prizori pa so sčasoma postali univerzalen prototip za izpostavitev etičnih spraševanj o življenju, saj ustvarjalci skoznje sporočajo tudi o sleherniku, torej človeku nasploh. Táko kontrastiranje dobrega in zlega sega vse do eksistencialno zavzete umetnosti današnjih dni; najizrazitejša podoba tovrstnih razmerij, ki jo spoštljivo dojemajo tudi naši največji sodobni ustvarjalci, pa je razvidna iz Bergantovega baročnega križevega pota v samostanski cerkvi v Stični.

Stiški znameniti križev pot je s svojimi štirinajstimi postajami sam po sebi motivno tipičen, njegove izrazne ustvarjalne posebnosti pa so plod izjemno občutljivega slikarja, ki je bil v osnovi zazrt v človeško dušo in so ga pri tem motivnem sklopu gotovo pritegnila tudi etično obarvana medčloveška razmerja, predvsem pa trpeči božji protagonist s svojim docela človeškim ponotranjenim izrazom. Zaradi take osredotočenosti nanj je umetnik na slikah izločil vse nebistveno, vso štafažo in vsakršno motivno pestrost. Omejil se je le na nujne upodobljene ljudi, prizorišča pa je upošteval le toliko, kolikor so za razbiranje motiva nujno potrebna, pa še ta je zaznamoval z nevihtno dramatiziranim, s figuralnimi prizori ne le kompozicijsko, marveč tudi vsebinsko povezanim naglasom.

Slikarjev ustvarjalni poudarek je tako zgoščen predvsem na Jezusovo doživljanje in je očitno tako izrazit, da so razlagalci njegovega križevega pota v vsaki izmed postaj razbrali drugačen izraz človeškega psihičnega stanja, še posebej pa jih je vznemiril peti prizor z motivom Jezusa in Simona iz Cirene, na katerem naj bi bil videti Jezus že kar cinično vzvišen in prezirljiv.

Na sliki sta značilno razvidna samo stoični Jezus in kruti rabelj, medtem ko je Simonovo obličje zakrito za križem, saj je upodobljen le pomen njegovega dejanja in ne človekova individualnost. Jezusov odpor do nasilnega in očitno sadističnega hudobneža pa je videti tolikšen, da ga navzven sploh ni moč zaznati, ker njegova človečanska etika rabljevo nehumanost neznansko presega. Jezus stopa mimo mučitelja po poti svoje usode docela vzravnano, sicer s težko opisljivo vdano bolečino v obličju, vendar tako nemoteno, kot da rabelj zanj sploh ne obstaja in kot da ga niti ne opazi, pa naj se še tako pobesnelo teatralno zaganja vanj. S tem je umetnik očitno upodobil človekov notranji ponos, njegovo etičnost do samega sebe, ki je lahko ravno v popolni nemoči celo tolikšna, da se je žrtev zaradi nje spremenila v klicaj, nemo vpijoč v nebo, zaznamujoč pasiven odpor do zla, ki se mu človek sicer ne more izogniti, a jasno kaže, da se ga to navznoter v ničemer ne dotakne. Na tem prototipskem prizoru je Jezus očitno v takem stanju, kot so bili v zgodovini številni mučenci in junaki, ki so jih vodili v smrt, ne da bi trenili z očmi, ali pa so se zazrli krivici v oči in demonstrirali svoj uporniški ponos tako burno in srdito kot talec na znameniti Goyevi sliki Tretji maj 1808. Prav z Goyem pa je ekspresivnega Berganta najraje primerjal že slikar France Mihelič.

Bergantova poudarjena ekspresivnost, ki se na tej sliki umika ponotranjeni meditaciji osrednje Kristusove figure, kompozicijsko premišljeno vpete v ritem obeh razgibanih postav, je ponekod še izraziteje razvidna v slikarjevih koščenih polslečenih figurah z oglatimi pregibi, spominjajočih malone na gotsko ekspresivnost, ter iz ekstatičnih motivov svetniških zamaknjenj. Na svojih prizorih s svetniki, ki se sklanjajo k trpečim ljudem, pa je umetnik z največjo predanostjo vseskozi sočutno zazrt tudi v podobe bolnih in trpečih, ki jih je naslikal z izjemno prepričljivostjo v vsej njihovi človeškosti, bolečini, vdanosti in zaupanju v Boga. Prav iz predane zazrtosti v človeškost, ki ji ne more do živega niti najhujša hudobija, pa je naslikal Kristusove rablje enako izrazito nečloveške, z bolščečimi žabjimi očmi, in je s tako poudarjenim kontrastom zajel večno protislovje, ki se kaže v človeški zgodovini iz razmerja med preganjanimi in preganjalci, v svetu, ki najpogosteje ščiti ravno neetične, brezsrčne in najbolj oborožene. Iz ljubezni do vseh nemočnih se na Bergantovih slikah

rojeva ljudomilost Božjih oseb, Marije in svetnikov, na označeni križevpotni postaji pa vsaj za oči dosedanjih razlagalcev kljubovalno zanikuje hudobijo sveta tudi v tišino umaknjena Jezusova (oziroma slikarjeva) ponižno vzvišena zazrtost vase, ki pa kljub vsej njegovi človeškosti ni videti od tega sveta.

Zaradi take ponotranjenosti in aluzij na človekovo zgodovino in usodo so se opazovalci Bergantovih slik radi spraševali in se še vedno sprašujejo tudi o duhovnem profilu slikarjeve lastne osebnosti. Ti pogledi nanj pa so ne le zaradi različne občutljivosti gledalcev, marveč tudi zaradi raznolikosti njegovih slik, posebej nabožnih in portretnih, videti kot zelo različni, saj razkrivajo v Bergantu tako izrazitega mistika kot znanilca razsvetljenskih pogledov. Ker je bilo umetnikovo doživljanje in ustvarjalno oko uperjeno v različne motive oziroma 'objekte', pa s tem še ni rečeno, da se oboje pri njem tudi nujno izključuje in da je pristen ter zanj odločilen le en sam vidik.

Na zadnji postaji stiškega križevega pota je umetnik dodal podpisu in dataciji še latinsko oznako Academicus Capitolinus. Iz nje je razvidno, da je bil študiral v Rimu, kjer je v tistem času lahko spoznal že pobaročno, bolj umirjeno umetnost, ki je odmevala zlasti v koncepciji njegovih portretov, saj so ti barvno izraziteje pretanjeni in mnogo bolj usmerjeni v človeško individualizacijo kot v upodobljenčev baročno teatralno poudarjeni družbeni status. Zato je skoznje videti umetnik v razmerju do upodobljenca razumevajoč in po človeški pronicljivosti gotovo vsaj enakovreden mu humanist. V bolj vznemirjenih cerkvenih oltarnih slikah pa je še mnogo bolj notranje zamaknjen ali čustveno razvihran in ekstatičen, zato so te v svoji krčevitosti tudi bolj prvinsko poljudne, a vsaj nekatere že domala pretresljive, notranje prežarjene in nadvse daleč od šablonsko eklektičnih podob svetnikov, ki jih pogled v nebo včasih že kar preveč zlahka odrešuje slehernega trpljenja. Bergantovi svetniki so zamaknjeni v trpljenju, katerega bolečina se v stiku z Bogom preraja že skorajda v odrešenjsko slast. Še toliko bolj prežarjen s trpljenjem, a tudi s slikarjevo moralno veličino, razvidno iz njegovega ustvarjalnega odnosa do nič krivega trpečega človeka, pa je s krhko in mogočno podobo trpečega in hkrati vzvišenega Jezusa v slovenski umetnosti neponovljivi Bergantov stiški križev pot. ■

Drugi tuji jezik v osnovni šoli

Res samo izbirni predmet?

✍ Erna Meglič, Katja Konjar

V šolah v zadnjem času odmevajo predlogi rešitev na področju osnovnošolskega izobraževanja, ki naj bi bili zapisani v novi Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS. Eden od teh predlogov se nanaša tudi na učenje tujih jezikov v osnovnih šolah.

Foto: Matej Hozjan

Po tem predlogu naj bi se učenje prvega tujega jezika v osnovni šoli začelo v drugem razredu obvezno za vse učence, v prvem razredu pa kot neobvezni izbirni predmet. To rešitev podpiramo. Številne študije so namreč pokazale, da zgodnje učenje tujih jezikov pripomore k boljšemu splošnemu znanju in tudi boljšemu znanju maternega jezika.

Drugi predlog, vezan na učenje tujih jezikov, pa se nanaša na položaj drugega tujega jezika v osnovni šoli. V predlogu Bele knjige je zapisano, da naj bi se drugi tuji jezik uvedel kot neobvezni izbirni predmet, in to z možnostjo začetka v četrtem razredu. S tem predlogom pa se seveda ne moremo strinjati, ker vemo, da to še zdaleč ni najboljša od obravnavanih možnosti.

V šolskem letu 2008/2009 je bilo v Sloveniji na osnovi vodila večjezičnosti, ki je skupno načelo držav Evropske unije ter osnovno izhodišče poučevanja in učenja tujih jezikov, vpeljano poskusno uvajanje drugega tujega jezika v zadnji triadi osnovne šole. Namen projekta je bil preveriti ustreznost učnega načrta in na izbranem vzorcu šol spremljati rezultate in se posledično odločiti o smiselnosti obveznega poučevanja drugega tujega jezika v osnovni šoli. Projekt naj bi trajal tri šolska leta, v šolskem letu 2011/2012 pa bi se po morebitnih dobrih rezultatih na osnovi pridobljenih izkušenj obvezno poučevanje drugega tujega jezika uvedlo v vse slovenske osnovne šole. V tem šolskem letu se tako približno 10.000 učencev v 127 osnovnih šolah uči obveznega drugega tujega jezika.

V tem poskusu od samega začetka sodeluje tudi naša šola kot ena izmed 48 slovenskih šol. Tako pouk obveznega drugega tujega jezika pri nas poteka že tretje leto.

V projekt je bilo vloženega ogromno dela, energije in časa. Dosegamo dobre rezultate, celo boljše, kot smo si jih zastavili. Učenci (tudi učno šibki) so uspešni in nadpovprečno motivirani. Ker intenzivno sodelujemo z drugimi udeleženimi šolami, vem, da navedeno velja tudi za večino od njih. Starši so zadovoljni, ravnatelji tudi, prav tako učitelji.

Uspešnost projekta dokazujejo tudi rezultati skupnega preizkusa znanja, ki ga ob koncu vsakega leta uvajanja pišejo učenci, ki sodelujejo v projektu. Na naši šoli je v šolskem letu 2008/2009 66 % sedmošolcev in

leto kasneje 75 % osmošolcev na testu doseglo več kot 75 % možnih točk. Tudi druge šole so dosegle podobno spodbudne rezultate, kar dokazuje poročilo o spremljavi poskusa na državni ravni, ki je objavljeno na spletni strani Zavoda RS za šolstvo.

Na osnovi tega je logično pričakovati razširitev obveznega poučevanja drugega tujega jezika na celotno populacijo osnovnošolcev. Bela knjiga pa, kot da bi nadpovprečne rezultate poskusa enostavno spregledala, predlaga poučevanje drugega tujega jezika le kot izbirni predmet. Utemeljitev komisije, zakaj naj bi drugi tuji jezik spet postal izbirni, se nanaša na neenake sposobnosti učencev. To ne more biti prepričljivo, saj so učenci neenakomerno sposobni tudi pri vseh ostalih obveznih predmetih. Poleg tega ta predlog z enim zamahom zavrne tudi vse strokovne podlage (M + 2 itd.) in argumente.

Obvezno ali izbirno učenje tujega jezika poleg tega ne daje enakih rezultatov. Samo po sebi umevno je, da imajo pri obveznem predmetu učenci bolj resen odnos do predmeta in učenja ter so se pripravljeni tudi bolj potruditi. Prav tako je obvezni predmet umeščen v urnik, kar pomeni, da učenje tujega jezika ne poteka izključno zadnjo šolsko uro, ko učenci res težko sprejemajo novo učno snov.

Z vključitvijo Slovenije v EU je našim državljanom olajšano zaposlovanje po vsej skupnosti. Poleg angleščine pa je nujno potrebno znanje vsaj še enega evropskega jezika. Zaposlitev je namreč pogosto pogojevana z znanjem jezika države zaposliteljice. V državi, katere jezik znajo, bodo možnosti slovenskih mladih za zaposlitev večje, pravzaprav bo to zanje pogoj, brez katerega ne bo šlo. Tudi zato, ker drugi slovenščine, ki ni svetovni jezik, po navadi ne razumejo.

Če pa bo drugi tuji jezik pristal na prostovoljstvu, si ga večina učencev ne bo izbrala, saj so druge možnosti manj naporne, poleg tega pa učenci pri tej starosti sami še težko presojajo, kaj jim bo v življenju koristilo.

Ali si Slovenija lahko privošči, da bodo njeni prebivalci govorili samo slovensko in angleško? ■

Verski pouk v šoli

Ideologija ali širjenje obzorij?

✍ Roman Globokar, Gregor Celestina

Pred kratkim je izšel zbornik Verski pouk v slovenskih šolah: ovrednotenje in perspektive, *v katerem so objavljeni prispevki z mednarodnega simpozija, ki se je odvijal v Zavodu sv. Stanislava novembra 2009. Avtorji analizirajo dosedanjo prakso poučevanja verskega pouka na katoliških šolah v Sloveniji, razkrivajo specifičnost položaja verskega pouka v Sloveniji znotraj aktualnega evropskega šolskega prostora in podajajo smernice za poučevanje verskega pouka v prihodnje. Poleg domačih pedagogov in strokovnjakov so svoja razmišljanja in izkušnje posredovali še sodelavci iz Avstrije, Italije, Hrvaške, Poljske in Nizozemske.*

Terminološka zmeda in strah pred vplivom Cerkve

V zadnjih dvajsetih letih razpravljanje o verskem pouku pri nas vedno spremlja polemični ton. Dostikrat lahko opazimo tudi določen iracionalni strah pred katoliško Cerkvijo, ki naj bi si želela podrediti otroke in mlade. Zdi se, da je težko preseči predsodke in začeti strokovno razpravo o tem, da bi bilo vredno tudi v Sloveniji premisliti, kako predstaviti verske in etične vsebine v javnih šolah.

Veliko težav nam dela že sama terminologija, saj se stalno mešata pojma verouk (župnijska kateheza) in verski pouk (šolski predmet). Verouk je namenjen uvajanju v določeno versko skupnost, medtem ko verski pouk odpira temeljna življenjska vprašanja, spodbuja osebno iskanje, pri tem pa pokaže na izročila različnih verstev in na njihov pomen za oblikovanje kulture.

Delno je za to terminološko zmedo odgovorna tudi Cerkev sama, saj vseskozi ni imela jasnega stališča, za kaj se zavzema: za verouk ali za verski pouk v šolah. Sklep plenarnega zbora je, da se katoliška Cerkev zavzema za uvedbo verskega pouka v šoli, v prehodnem obdobju pa naj bi se župnijski verouk priznal kot izbirni predmet v zadnjem triletju. S tem stališčem se je spet zameglila jasna usmeritev Cerkve glede tega vprašanja. Upoštevati je treba tudi dejstvo, da je Ustavno sodišče RS leta 2001 odločilo, da je konfesionalni verski pouk v šolah prepovedan, kar pomeni, da se ne more izvajati kot izbirni predmet. Udeleženci simpozija se v sklepni izjavi zavzemajo za dosledno razlikovanje med veroukom in verskim poukom – prvi sodi v domeno verskih skupnosti, drugi pa v šolski prostor. Vredno pa je tudi razmisliti, da bi poiskali drug, manj obremenjujoč izraz za ta predmet.

Evropa in verski pouk

Po Evropi je položaj verskega pouka po različnih državah zelo različen. Nekatere države imajo v šolah konfesionalni verski pouk, ki je namenjen uvajanju v posamezno versko skupnost (Hrvaška, Poljska, Avstrija, Nemčija, Italija, Španija ...), v drugih državah pa izvajajo ne- oz. medkonfesionalni verski pouk (Anglija, skandinavske države, Estonija), ki je namenjen predstavitvi različnih religij, pri čemer ima verstvo domačega okolja vedno prioriteto.

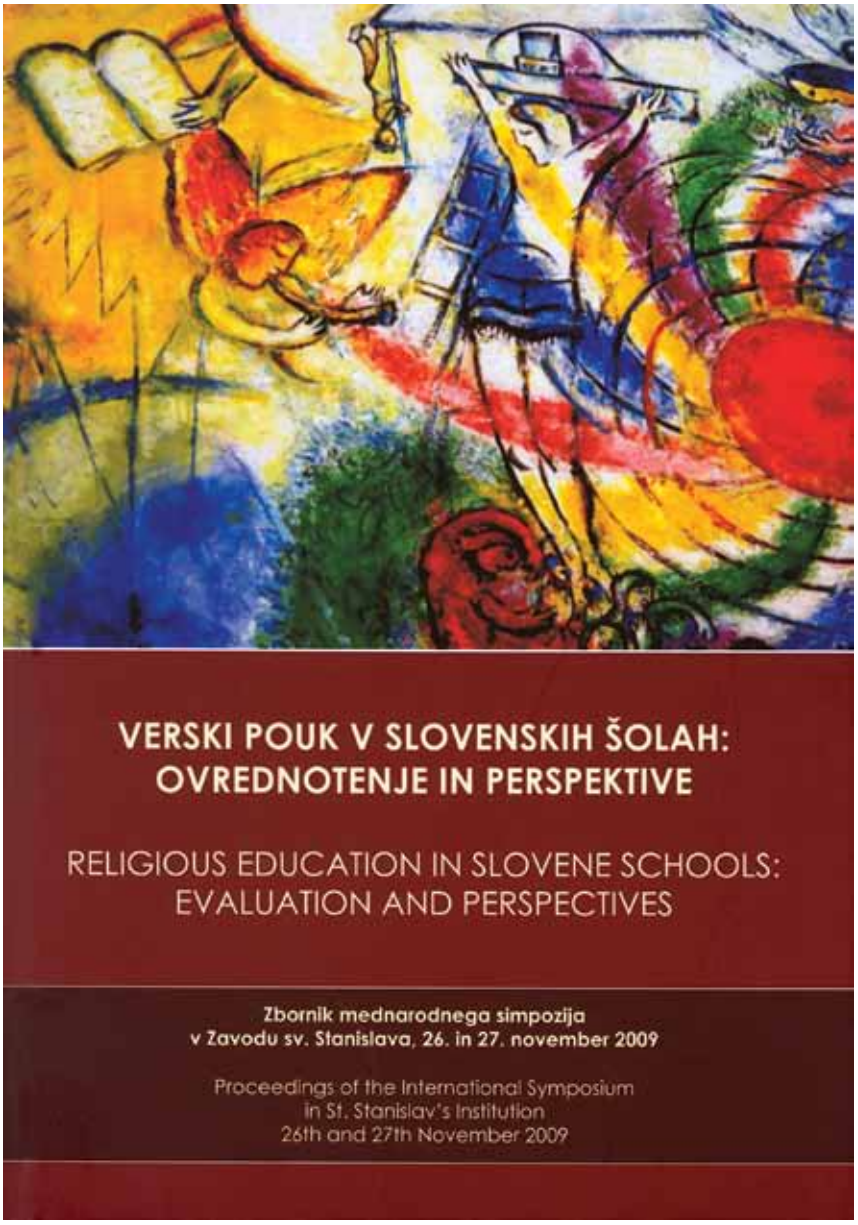

Celo Francija je na pobudo močne struje intelektualcev in na podlagi ministrske direktive, podpisane na Svetu Evrope že uvedla spoznavanje verskih pojavov v kurikulum nekaterih predmetov. Verskega pouka kot samostojnega predmeta pa v Evropi poleg Slovenije in Francije nimajo le še Albanija, Makedonija in Belorusija. Z zadnjo šolsko reformo je bil v Sloveniji sicer zasnovan predmet *verstva in etika*, ki ga lahko učenci izberejo v zadnjem triletju osnovne šole. Po dobrem desetletju lahko ugotovimo, da predmet ni zaživel, saj ga izbere le peščica osnovnošolcev. Po podatkih MŠŠ ga v letošnjem šolskem letu obiskuje le 565 učencev zadnjega triletja OŠ.

V zborniku je objavljena zelo uporabna razpredelnica, ki prikazuje stanje po posameznih evropskih državah. Prikazano je tudi stanje glede katoliškega šolstva po posameznih državah in o odnosu med verskim poukom v šolah in katehezo.

Cilji sodobnega verskega pouka

Z objavo predavanj s simpozija želimo prispevati h konstruktivni razpravi o vlogi verskega pouka v sodobni šoli. Prepričani smo, da lahko ta predmet odigra zelo pomembno vlogo znotraj vzgojno-izobraževalnega sistema. Prinaša namreč vsebine, ki so del splošne izobrazbe in so nujno potrebne za razumevanje naše kulture in umetnosti, pa tudi za strpno sobivanje s pripadniki drugih verskih prepričanj, ki živijo med nami.

Predlagamo, da postane verski pouk obvezen šolski predmet za vse učence. Temeljni vzgojni cilji tega predmeta pa bi lahko bili naslednji: informacija o verstvih, vzgoja za svobodno izbiro, vzgoja za strpnost in sožitje v dialogu.

1. Verski pouk mora dijaka usposobiti, da bo znal prepoznati verske pojave v svetu, različne simbolne elemente, njihov zgodovinski razvoj in vpliv na družbo. Objektivna informacija o verskih družbenih dimenzijah je predpogoj za razumevanje lastnega naroda pa tudi drugih narodov.
2. Šola nima pravice vsiliti ene veroizpovedi, toda tudi agnosticizma ali skepticističnega soočanja z verskimi pojavi ne sme vsiljevati. Ker ignoranca ne omogoča svobode verskega odločanja, je šola dolžna odpreti verska vprašanja, dati dijakom orodje, da se z njimi lahko soočijo, kritično konfrontirajo različne verske vrednostne sisteme, oblikujejo kriterije za etično odločanje ... ter se usposobijo za zrelo in zavestno versko izbiro, pa naj bo kakršnakoli že. To je tudi pomemben boj proti vsem neavtentičnim in deviantnim verskim pojavom sodobne družbe.
3. Pluralnost družbe je postalo uveljavljeno dejstvo, in se bomo z njim vedno bolj soočali. Drže sprejemanja, razumevanja in sodelovanja pa niso samoumevne. Te še posebej niso naravne drže naroda, ki je stoletja živel v monoreligijskem prostoru in je le tega prekinila težka zgodovinska rana. Tak narod se mora soočiti z lastno versko in neversko kulturno identiteto, če želi graditi medsebojno razumevanje in strpen dialog med različno mislečimi državljani.

Naj ob koncu še enkrat izraziva željo, da bi se v Sloveniji začela strokovna razprava o vključevanju verskih in etičnih vsebin v šolski prostor. Vsebina zbornika želi biti konstruktiven prispevek k temu. Samo tako bomo oblikovali ustrezne odgovore na izzive sodobne globalne in medkulturne družbe. ■

Bodi prostovoljec – spreminjaj svet

✍ Marija Cehner, Majda Brumec

Bilo je pred devetnajstimi leti. Nisem bila prvič pri umirajočem. Sem pa prvič doživela takšno globino odnosa. Takrat in še danes se zahvaljujem za to darilo. Ne samo z življenjem, še s trpljenjem pred smrtjo, me je obdarila z izkušnjo in kazala pot naprej. Dala mi je priložnost, da se preizkusim ali zmorem ostati. Ko ne moreš več ničesar drugega kot biti. In potem čutiš, kako ob tem dobivaš. Ponovno sem to lahko preverila čez pet let, ko sem bila navzoča ob očetovem umiranju.

Z mamo v zadnji uri

Sedim ob materini smrtni postelji. Njeno telo, izmučeno od bolezni, počasi izgublja moči. Le kdaj pa kdaj izreče besede občudovanja, ko pogleda skozi kuhinjsko okno, kjer jo pozdravlja zgodnja pomlad. Na polici so v lončkih prve pomladanske rože, ki jih je pred dnevi dobila za svoj dvainsedemdeseti rojstni dan. V meni je toliko lepih besed hvaležnosti in ljubezni, ki jih ji ne morem izreči na glas. Nikoli nismo bili otroci tega navajeni. Morda so prav zaradi tega moji dotiki, ko jo negujem, še toliko bolj nežni. Vem, da to čuti in ničesar ne pričakuje. Obdaja me njena ljubezen, ki je bila tako širokosrčna, da se je dotaknila vsakega, ki jo je v življenju srečal. Prostor greje ogenj iz starega štedilnika v hiši, ki še ni dograjena. Noč in dan. Nobene utrujenosti ne čutim. Le zadovoljstvo in hvaležnost. Občasno pride kdo na obisk in po slo-

Foto: Nataša Pezdir

vo. Tako malo besed je potrebnih. Vse je izrečeno drugače. Prihajajo bratje in sestre. Oče je prisoten še več. Mama se počasi umika zunanjemu svetu. Njeno dihanje naznanja, da se počasi končuje njeno zemeljsko potovanje. Z rokami objamem njene drobne zgarane dlani z besedami: "Lahko greš, pojdi". Noč je. Njeno dihanje je vedno redkejše. Ne more se ustaviti. Pomislim. Nismo še vsi ob njej, tako kot je izrekla željo pred meseci. Pokličem še najmlajšo sestro. Sedaj se lahko tudi mama poslovi. Tišino in mir prekinja le veter, ki zunaj tuli, kot da bi jokal ves svet z nami. Prižgana sveča riše sence na spokojnem obrazu. "Počivaj, počivaj", je bratova popotnica, ko jo boža po bledem licu. Z možem umijeva in oblečeva mamo. Praznično okrasiva okolje in pripraviva prostor še za druge, ki bodo prihajali.

Bilo je pred devetnajstimi leti. Nisem bila prvič pri umirajočem. Sem pa prvič doživela takšno globino odnosa. Takrat in še danes se zahvaljujem za to darilo. Ne samo z življenjem, še s trpljenjem pred smrtjo me je obdarila z izkušnjo in kazala pot naprej. Dala mi je priložnost, da se preizkusim ali zmorem ostati. Ko ne moreš več ničesar drugega kot biti. In potem čutiš, kako ob tem dobivaš. Ponovno sem to lahko preverila čez pet let, ko sem bila navzoča ob očetovem umiranju. Bilo je drugače, bilo je dobro.

Hospic

Ob tem času sem se prvič srečala tudi s hospicem. Dobro se spomnim, ko sem šla na seminar in si v mislih predstavljala, da bi lahko bila pri umirajočih doma, kadar tega svojci ne bi zmogli. Moja predstava o prostovoljnem delu v hospicu se ni veliko razlikovala od dejanskega.

In se je nadaljevalo. Z včlanitvijo v društvo, z usposabljanjem, branjem, s srečevanjem z enako mislečimi, s spremljanjem umirajočih in žalujočih. Odpiral se je nov svet, prepoznavala in sprejemala sem nove in drugačne vrednote, čutila posebno bližino, kadar sem bila sprejeta. Ponovno sem doživljala isto, hvaležnost, obdarjenost kot pred leti. Ta ne utruja, čeprav tudi rani in boli, ker boli druge. Počasi se je spreminjal moj svet, moje življenje. V ospredje je stopal pomen biti in ne imeti. Lažje sprejemam izgube, ki so povezane z materialnim in tudi tiste z biti. Ob tem se spomnim stisk in bolečin drugih, ki so večje, težje, bolj pretresljive kot moje. To me vrača v življenje in daje novih moči za sobivanje, poslušanje, razumevanje, prilagajanje, sprejemanje. Srečevanje z umirajočimi in njihovimi svojci me krepi pri razumevanju pomembnosti medsebojnih človeških odnosov in me opozarja na lastne napake. Srečo imam, da te opomine lahko večkrat srečujem in tako ne pozabim na pomembne stvari v

svojem življenju. Učim se sprejeti lastno nemoč in iskati dobro v ljudeh. Lažje in bolj polno živim, čeprav se to zdi marsikomu, ki ve kaj delam, nenavadno, nerazumljivo.

Ob letošnjem letu prostovoljstva me posebej nagovarja izbrano geslo: *bodi prostovoljec – spreminjaj svet*. Čutim, da je moje prostovoljno delo spremenilo moj odnos do življenja in tega vgrajujem v soljudi, kolikor morem in znam. Ne z učenjem, temveč z življenjem, z odnosom. Postati prostovoljec se pa ne zgodi kar čez noč in samo od sebe. Za to je potrebna skupnost, ki jo vodijo enako čuteči in misleči ljudje. Skupaj z njimi, ki morajo pred tem storiti veliko, stopamo po poti z istimi cilji.

Prostovoljstvo v hospicu

Pred dobrimi petnajstimi leti je nastajal slovenski hospic po vzorih hospicev, ki so že delovali drugod po svetu. Nastajal na osnovi prostovoljnega dela vseh: iniciatorjev, učiteljev, organizatorjev, prvih spremljevalcev umirajočih in žalujočih.

Prvo šolanje za prostovoljce v Ljubljani, kjer so bili vsi učitelji hkrati tudi učenci, je poleg vedoželjnosti udeležencev izražalo predvsem veliko srčnost in pripravljenost za udejanjanje filozofije hospica v vseh okoljih, od koder so prvi učenci – prostovoljci prihajali.

Vedno večje potrebe pri organizaciji ter število družin, ki so poiskale pomoč v hospicu, je narekovalo zaposlitev strokovnih delavcev, ki danes skupaj s prostovoljci izvajamo celostno oskrbo bolnikov v družinah, podporo žalujočim ter izobraževanja širom po Sloveniji.

V prvi slovenski hiši hospica, ki je v zadnjih decembrskih dneh prejšnjega leta odprla vrata bolnikom in njihovim svojcem, tim strokovnih delavcev in prostovoljcev gradi sočutno skupnost – človeku prijazen dom, kjer lahko bolniki s hudo napredovano boleznijo preživijo do nekaj mesecev in kjer lahko tudi umrejo z občutkom sprejetosti, varnosti ob skrbni negi in potrebnih zdravstvenih in medicinskih postopkih za lajšanje bolečin in drugih simptomov. Organizirano prostovoljno delo v hospicu temelji na več stvareh:

- **Svobodna odločitev**

  Število ljudi, ki si prostovoljno prizadevajo za delo v hospicu, narašča. Vzrok za to je vedno večje zavedanje, da je umiranje pomemben del življenja. To spoznanje so mnogim dale lastne izkušnje z boleznijo, umiranjem in smrtjo. Mnogi pa so prišli v svojem življenju do razpotja, ko jim je postal odnos do ljudi, še posebej tistih, ki so v kriznih situacijah pomembnejši kot odnos do stvari.

- **Harmonija motivov za prostovoljno delo**

  Kateri so tisti pravi motivi, ki pogojujejo dobrega prostovoljca? V hospicu si večkrat postavljamo takšna vprašanja in iščemo nanje odgovore – pri sebi, sodelavcih in naših bližnjih. Dobro in prav je, da se zavedamo, da ni dobrih in slabih motivov, da nihče ne more biti dober le zaradi svoje osebne naravnanosti, brezpogojne nesebičnosti in neomajne ljubezni do sočloveka. Ti motivi so nujni, vendar je velika nevarnost, da nas povsem izčrpajo, izpraznijo in naenkrat nimamo več ničesar, kar bi lahko dajali. Naše delo in sodelovanje temelji tudi na osebnih motivih, da hkrati, ko dajemo tudi dobivamo in tako človeško rastemo, in postajamo bogatejši.

- **Soglasnost v ciljih**

  Cilj dela v hospicu je zelo visok: obdržati ali ponovno vzpostaviti kakovost življenja. Poti za dosego tega cilja je nešteto, tako kot je nešteto meril za kakovost življenja v zadnjih dneh, tednih ali mesecih. Nekaj pa je zelo enotno in jasno. Umirajoči bolnik, njegova družina in žalujoči potrebujejo predvsem človeka, ki zna poslušati, podpirati, zagovarjati, molčati, biti prisoten, oditi, izpustiti, prenesti nemoč, jezo, razočaranje. Potrebujejo človeka, ki zna služiti tako, da lahko ohranijo dostojanstvo tudi v svoji nemoči, odvisnosti in prizadetosti. Občutek varnosti, zaupanja in razumevanja potrebuje bolnik in njegova družina mnogo bolj, kot občutek, da so bili deležni pomoči.

  Zaznavanje in upoštevanje potreb umirajočega zahteva veliko sočutja, tolerance in potrpljenja ter samodiscipline. Občutljivost, tankočutnost in zavedanje lastne ranljivosti so pomembne lastnosti, ki prostovoljca delajo resničnega spremljevalca.

- **Kontinuirano učenje in usposabljanje**

  Poleg soglasnosti ciljev je za pravo spremljanje v hospicu pomembna tudi obveznost, ki nosi v sebi značaj dolžnosti. Ko se prostovoljec odloči za izobraževanje, sprejeme tudi poslušanje ne samo priljubljenih tem, marveč tudi težkih, utrujajočih vsebin, ki ga morda celo osebno prizadenejo. Poleg spremljanja sprejme tudi dolžnost dodatnega izobraževanja, izpopolnjevanja in mesečnega srečevanja z vsemi prostovoljci in strokovnimi delavci.

  Ko vstopa v spremljanje bolnika ali žalujočega, poleg prostovoljne odločitve sprejme tudi dolžnost biti na voljo takrat, ko ga potrebujejo, ko si ga želijo, in oditi takrat, ko je to bolnikova želja ali potreba. Mnogokrat je težko potrebe bolnika uvrstiti pred svoje! Vzgoja k temu in zavedanje, da prostovoljna odločitev nosi vedno v sebi pomemben element dolžnosti in obveznosti, je nujna in je tisto, kar prostovoljce dela nezamenljive.

- **Hospic živi zaradi sodelovanja mnogih**

  Najpomembnejši so bolnik in družina.

  Medicinske sestre in zdravniki, socialni delavci in psihologi uporabljajo svoje znanje in veščine za lajšanje telesnih in duševnih bolečin ter podporo družini in žalujočim.

  Kar nudijo prostovoljci v hospicu je del lastne moči, lastne izkušnje, lastnega znanja, časa, vživljanja in lastno sočutje.

  Operativni tim v hospicu lahko nudi dobro oskrbo in podporo le ob tesnem sodelovanju vseh.

  Kakšne prostovoljce – dobre spremljevalce umirajočih in žalujočih si želimo? Nobenih 'super' ljudi, nobenih herojev! Dobrosrčne ljudi, ki se zavedajo svojih moči in slabosti, ki znajo dobro poskrbeti zase, ki radi sodelujejo z drugimi, ki se pustijo učiti, ki iščejo, in ki sočustvujejo z drugimi in se znajo od srca nasmejati.

  Ljudje s takšnimi lastnostmi resnično lahko spreminjajo svet! ■

Gasilci in otroški vrtec

✍ Polona Urbančič Jerebic

Program požarnovarstvene vzgoje sem izvedla v okviru usmerjene vzgojne dejavnosti predšolskih otrok. Z uporabo preprostih učnih pripomočkov ga lahko uresničujemo tudi v otrokovi družini. Požarnovarstveno vzgojo sem prilagodila otrokovim sposobnostim in znanju. Pri tem sem se izognila terminom, ki jih otroci ne razumejo.

Kako in zakaj

Prepletanje različnih metod dela, usmerjenih k istemu vzgojnemu cilju, preprečuje utrujenost in naveličanost otrok ter omogoča večjo pozornost in s tem trajnejše ohranjanje večjega obsega podatkov. Uspešnost dela poleg ustrezno izbrane metode zahteva tudi uporabo določenih pripomočkov, kot so predmeti, slike, literatura/zgodbice. Otroci se s temo požarnovarstvene zaščite srečujejo v medijih in ob dogodkih v okolju. S temo sem pri otrocih želela zmanjšati nepoučenost o gorljivosti določenih predmetov oziroma snovi, opozarjati na posledice malomarnega in nepazljivega vedenja, opozarjati na nevarnost igre z ognjem ter v njih krepiti občutek varnosti doma in v okolju, kjer živijo.

Potek dejavnosti

Projekt Gasilci in otroški vrtec sem izvajala pet mesecev, začeli pa smo z ogledom pogorišča na Vrhniki, kjer je stal vrtec. Poiskali smo predmete, ki so ostali od tistega dne, ko je vrtec pogorel. Z otroki smo raziskali vse prostore v vrtcu ter ugotavljali njihovo namembnost; spoznali smo delo zaposlenih. Ugotavljali smo, kaj vse nas v vrtcu opozarja na požarno varnost (gasilni aparati, izhod v sili, opozorilne table). Spoznali smo zunanje sodelavce in njihovo delo pri nastavitvi alarmnih naprav proti vlomu in požaru. Raziskovali smo domače okolje in poiskali gasilne aparate v vrtcu in doma. Naredili smo poizkus s svečo, pri katerem smo ugotovili, da za gorenje potrebujemo kisik, gorljivo snov in toploto.

Pogovorili smo se o zaščiti pred dimom in jo izvedli z otroki v skupini.

Ugotovili smo najpogostejše vzroke požarov, ki nastanejo zaradi pomanjkljivega znanja požarne varnosti in neupoštevanja opozoril; to so kajenje, otroška igra, kurjenje na prostem, električne naprave in napeljave, krasitev prostora.

Spoznali smo različna sredstva za gašenje in izdelali sestavljanko. Otroci so si izmislili zgodbico in jo narisali.

Ko obveščamo o požaru, moramo poznati klicno številko 112. Pomembno je, da povemo, kje in kaj gori, ali so ogroženi ljudje in živali, kdo smo mi, ki sporočamo o požaru. Nikoli pa ne smemo dati neresničnih podatkov.

Ob obisku v gasilskem domu so nam gasilci razkazali svoje prostore, gasilska vozila, delovno obleko za gašenje in prikazali delovanje gasilskih aparatov. Otroci so se lahko povzpeli na gasilski avto in 'gasili' z vodnim topom. Pokazali so nam diplome in priznanja za preteklo delo ter razložili, kdo je bil sv. Florijan, ki je zaščitnik gasilcev. Za konec so nam pripravili čisto pravo gasilsko tekmovanje.

Nato so v vrtcu otroci likovno ustvarjali na temo gasilci in gasilski dom, izdelali so gasilska vozila iz škatel, izdelali večji plakat s časopisnimi izrezki in sestavljali s konstruktorji.

Spoznali smo, kakšna je prva pomoč pri opeklinah, in se igrali igro vlog 'zdravnik'.

Vse izkušnje in znanje pa smo uporabili v vaji reševanja pred požarom. Sodelovali so otroci male šole in strokovni delavci enote, občinski štab civilne zaščite, gasilci, zdravnik in starši kot opazovalci. Predstavniki civilne zaščite so nam na igrišču postavili velik šotor, v katerega smo evakuirali otroke iz 'gorečega' vrtca.

Pred izvedbo vaje smo imeli s starši sestanek, na katerem smo jim razložili potek in pomen vaje. Vaja je potekala tako:
16.00 – zaznamo požar v igralnici male šole;
16.05 – obvestimo gasilce;
16.15 – reševanje otrok skozi okno;
16.25 – reševanje otrok skozi glavni vhod;
16.35 – reševanje poškodovanih otrok;
16.40 – namestitev otrok v šotoru;
16.50 – podelitev priznanj otrokom za sodelovanje;
17.00 – pogovor ob zaključku vaje reševanja pred požarom.

Zaključek

Otroci so v projektu Gasilci in otroški vrtec aktivno sodelovali z vprašanji, s predlogi, z mnenji in likovnimi izdelki. Vaja evakuacije je dobro potekala, otroci so pokazali vse svoje znanje in spoznanja, ki so jih pridobili v času trajanja projekta. Zelo so bili navdušeni, ker so sodelovali pravi gasilci, z vključeno sireno, v ognjevarnih oblačilih. Dogajanje je bilo še dolgo predmet pogovorov med otroki in starši.

Projekt smo zaključili z izletom v Metliko, kjer smo si skupaj s starši ogledali gasilski muzej in se seznanili z nastankom in razvojem gasilstva na Slovenskem. ■

Literatura

Gasilec, glasilo gasilcev Slovenije, 1998–2001. Ljubljana: samozaložba.

Roman Globokar (ur.)

Verski pouk v slovenskih šolah: ovrednotenje in perspektive

Zavod sv. Stanislava: Ljubljana, 2010
364 strani, cena: 18,00 EUR

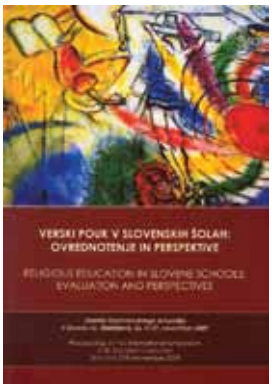

V zborniku so predstavljeni članki s simpozija, katerega namen je bil ovrednotiti dosedanjo prakso poučevanja verskega pouka v katoliških šolah v Sloveniji, umestiti položaj verskega pouka v Sloveniji v današnji evropski šolski prostor in oblikovati smernice za poučevanje verskega pouka v prihodnje. Na simpoziju je jasno prišlo do izraza dejstvo, da je položaj verskega pouka v Sloveniji zelo specifičen. V evropskih javnih šolah samo še Albanija, Francija in Makedonija nimajo nikakršne oblike verskega pouka; letos se je začel uvajati tudi v Rusiji. V zborniku je predstavljena razpredelnica, ki povzema stanje verskega pouka v Evropi.

Daniel Goleman

Ekološka inteligenca

Kako lahko zavedanje o skritih učinkih naših nakupov vse spremeni

Mladinska knjiga: Ljubljana, 2011
228 strani, cena: 24,94 EUR

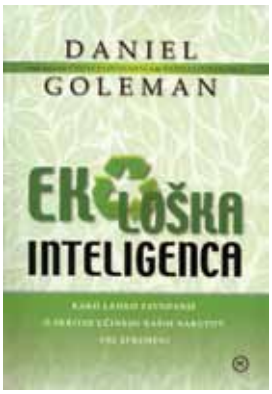

Daniel Goleman piše o skritih posledicah, ki jih v okolju povzroča vse, kar izdelamo in kupimo, ter o tem, kako lahko s tem zavedanjem spodbudimo nujne spremembe, ki jih moramo sprejeti vsi, da rešimo planet in sebe. Razkriva, zakaj je veliko izdelkov, ki so označeni kot 'zeleni', takih le na videz, in osvetli neverjetno protislovnost naših odzivov na ekološko krizo. Smo žrtve prikrivanja informacij o škodljivih posledicah proizvodnje, prevoza, pakiranja, razpošiljanja in odstranjevanja stvari, ki jih kupujemo. Primer: nosimo majice iz gensko nespremenjenega bombaža, ne vemo pa, da lahko zaradi barvil, ki jih uporabljajo pri izdelavi, delavci v barvarnah zbolijo za levkemijo.

Prejeli smo

Anamarija Volk Zlobec
Na počitnice gremo!
Goriška Mohorjeva družba: Gorica, 2010
44 strani, cena: 18,00 EUR

Fjodor M. Dostojevski
Bratje Karamazovi
Cankarjeva založba: Ljubljana, 2010
891 strani, cena: 39,96 EUR

Irena Duša Draž
Vzgoja staršev
Cankarjeva založba: Ljubljana, 2010
227 strani, cena: 24,94 EUR

Anja Štefan
Za devetimi gorami
Slovenske ljudske pravljice
Mladinska knjiga: Ljubljana, 2011
238 strani, cena: 34,96 EUR

Mentorski dan

V nedeljo, 9. januarja 2011, smo imele svoj dan mentorice programa *Človek za druge*. Preživele smo ga v Antonovem domu na Viču. Dan je bil prijeten, čeprav zelo delaven. Namenjen je bil preverjanju dosedanjega dela, načrtovanju prihodnosti in timskemu delu.

Dopoldanski del smo začele s pravljico, ki je na zabaven način pokazala delovanje živalskega tima pri iskanju pošasti, ki pa se je na koncu izkazala za drobceno spečo miš. Sledilo je 'pokušanje juhe'. Pa ne tiste čisto prave. Ovrednotile smo vse tisto, kar smo do sedaj pripravili v našem programu. Ugotovile smo, da dobro sledimo vsebini, ki smo jo želele na začetku 'skuhati', nekaj dela pa nas do konca šolskega leta še čaka. Nato smo se aktivno seznanile s februarsko supervizijo in naredile načrte za še nekatere druge aktivnosti v programu.

Po zasluženem kosilu nas je obiskala gostja *Alenka Oblak*. Skupaj smo razmišljale o timskem delu, iskale svoje močne točke, motive, se preizkusile v spuščanju jajca v papirnato gnezdo in opazovale vlogo druga druge. Naš tim delajo unikaten naslednje lastnosti: različnost značajev, delavnost, odzivnost, enotnost. S temi spoznanji nadaljujemo naše delo. ■

Kristina Lepen

Moj pogled nazaj

Vsak dan ob 21.00 še naprej vztrajno molimo za DKPS. Potrebno je. Obljubili smo in obljubo držimo.

Na molitvi za domovino, prvo sredo v januarju, nas je bilo šest. Meseci se vrstijo. Kdaj se nam pridružiš tudi ti?

P. Silvo je imel v decembru in januarju več predavanj o molitvi in svetosti. Predaval je v Ljubljani, Kranju in Celju. Na povabilo zagnanih gospa je predaval tudi v Škocjanu pri Grosupljem. Povedal je, da Sveti Duh potrpežljivo čaka na našo svobodno predajo in izročitev, da nas preoblikuje v edinstveno bitje, ki v ljubezni in svetosti izpolnjuje svoje vsakodnevno življenje, povezano z Bogom in ljudmi.

Nesprejeti družinski zakonik buri duhove. Pred kratkim je nekaterim članom DKPS prišel v roke test iz devetletke, v katerem je učiteljica istospolno zvezo z otrokom že uvrstila med družine.

Sožalje izrekamo naši Jelki. Umrla ji je mama. Hvaležni smo za vse dobre mame. Materinstvo se uvršča pred poslanstvo učiteljice. Mnogokrat je to težko uskladiti.

DKPS sodeluje tudi v Svetopisemski družbi Slovenije. V decembru smo imeli dve delavnici za veroučence 8. razreda. Ogledali so si priročno razstavo in se poglobili v 96. psalm. Pripeljite tudi vaše učence. Naj knjiga vseh knjig osvaja svet.

DKPS je solidarna s preganjanimi kristjani v Iraku. Sodelovali smo na dobrodelnem koncertu v Antonovem domu na Viču v Ljubljani.

Pedagoške maše so še vedno vsak zadnji ponedeljek v mesecu ob 19.00. Pol ure prej molimo rožni venec. ■

Magdalena Jarc

Posvet

Institut Franca Pedička, Inštitut Antona Trstenjaka, Društvo katoliških pedagogov Slovenije in revija Vzgoja pripravljamo **16. 2. 2011 od 14.00 do 19.00 v Ljubljani posvet Razvijanje etične kulture. V** žarišču 49. številke revije Vzgoja objavljamo nekaj podlag za razpravo na tem posvetu. Nekaj predvidenih gostov: predsednik SAZU dr. Jože Trontelj, minister za šolstvo in šport dr. Igor Lukšič, dr. Lovro Šturm, dr. Janez Krek, dr. Miro Cerar, dr. Zdenko Kodelja, dr. Anton Stres in drugi. Pričakujemo več kot 20 razpravljalcev. Vabljeni tudi poslušalci!

Skupščina DKPS

Skupščina bo v **soboto, 19. 3. 2011**, pri sv. Jožefu v Ljubljani. Ob 10.00 bo predaval predsednik SAZU dr. Jože Trontelj. Naslov: Etične dileme. Po predavanju bodo delavnice. Skupščina se bo zaključila s sv. mašo ob 15.30.

Pedagoške sv. maše

Vsak četrti ponedeljek v mesecu ob 19.00 v Marijini kapeli cerkve sv. Jožefa v Ljubljani na Poljanah sv. maše daruje p. Silvo Šinkovec, duhovni asistent DKPS. Pred sv. mašo je možnost za spoved, po maši pa kontemplacija in pedagoški klepet do 21.00. Datumi: **28. 2., 28. 3., 23. 5., 20. 6. 2011.**

Molitev za domovino

Vsako **prvo sredo v mesecu bomo ob 15.00** na grobu Alojzija Šuštarja v stolnici v Ljubljani molili za domovino.

OS Mozirje

Območna skupnost Mozirje vabi na kuharsko delavnico, ki bo **8. 4. 2011**. **Prijave:** kd.jurij@volja.net, (03) 58 32 431, 041 516 358.

OS Ljubljana

- Redna **letna skupščina OS Ljubljana** bo v **ponedeljek, 28. februarja 2011**. Srečanje bomo začeli s sv. mašo v Marijini kapeli, nadaljevali s pogovorom o apostolatu molitve ter zaključili s skupščino. Pregledali bomo delo skupnosti v preteklem letu in načrtovali delo v letu 2011. Vabljeni vsi člani OS Ljubljana. Večer bo v Cukaletovi dvorani DS sv. Jožefa na Poljanah v Ljubljani.
- **Postni Slomškov večer** bo v **ponedeljek, 4. aprila 2011**, v Cukaletovi dvorani. P. Silvo Šinkovec bo predaval o čustveni pismenosti.

Ekskurzija na Avstrijsko Koroško

Vabimo vas, da se nam pridružite na izletu na Koroško, ki bo v **soboto, 14. maja 2011**.
Odhod bo iz Ljubljane ob 7.00. Obiskali bomo Marijo na Zilji, si ogledali relief Koroške ter stari del mesta Beljak, Vrbsko jezero in grob skladatelja Pavla Kernjaka. V gostilni Ogris v Bilčovsu nad Dravo bo kosilo. Vračali se bomo preko Drave v Bistrico in si na poti proti predoru Karavanke ogledali še kakšno znamenitost (Sveče, Podgorje, Št. Jakob). Izlet bo vodil dr. Peter Vencelj. Prisrčno vabljeni!
Prijave: dkps.seminarji@gmail.com. (01) 43 83 987.

Romanje po Slomškovi poti 2011

OS Ljubljana vabi pešromanje po Slomškovi poti, ki bo **od 8. do 10. julija 2011**. Romali bomo od Celovca do Sv. Andraža na Koroškem.
Po poti si bomo ogledali semenišče v Celovcu, koroški Kamnik z izredno lepim in znanim križevim potom, Grebinjsko jamo, star samostan v St. Paulu, morda še ruševine gradu na Krokarskem Kamnu. Romanje bomo zaključili v cerkvi sv. Andreja, iz katere je Slomšek prenesel sedež škofije v Maribor.
Prijave: dkps.seminarji@gmail.com, (01) 43 83 987.

Seminarji

Osebni dnevnik

Predstavitev: Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebuja ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebnostne rasti.
Obseg: Seminar poteka v dveh delih (dva vikenda); dvakrat po 16 ur.
Udeleženci: Seminar je namenjen vsem pedagoškim delavcem, staršem in drugim posameznikom.
Izvedba: Ljubljana
1. del: 11.–13. 3. 2011
2. del: 8.–10. 4. 2011
Prijave: do 2. 3. 2011
Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Nadaljevalni seminar retorike

Udeleženci večkrat nastopajo, pri čemer je v ospredju brušenje in raziskovanje govornih nastopov. Vadijo jasno, natančno in jedrnato izražanje, učijo se obvladovati daljši in krajši časovni okvir, poudarki so na razporeditvi snovi in drugih elementih prepričljivosti. Izvede se še debata, pri kateri je poudarek na argumentaciji in načinu vodenja razprave.
Obseg: 16 ur
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci različnih ustanov, starši, upokojenci in drugi posamezniki.
Število udelež./skupino: največ 15
Izvedba: Ljubljana, 12. in 19. 3. 2011
Prijave: do 2. 3. 2011
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Nadaljevalni tečaj računalništva

Vsebina tečaja: Vsebina je prirejena po učnem načrtu Syllabus 4.0, ki je osnova tečajev za pridobitev certifikata ECDL (evropsko računalniško spričevalo). Tečajnikom so na voljo učbeniki *ECDL: evropsko računalniško spričevalo – priprava na izpite*.
Izvedba: maj 2011
Vodi: Klemen Jevnikar

Informacije in prijave:

DKPS
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
(01) 43 83 987
dkps.seminarji@gmail.com
http://dkps.rkc.si

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju.

ŠKOM
Šola za komunikacijo
Tečaji in delavnice iz novinarstva, multimedijev in govorništva
www.skom.si

Summary

We set the *Development of Ethical Culture* in education as the *Focus Theme* of 49th issue of the *Vzgoja*. The *Focus Theme* has been devoted more space to in the current issue, because it originated as preparation to a conference on ethics, which is going to take place on 16th February 2011. Jože Trontelj writes in his article about the state of the society, in which ethical values are discriminated. He writes about the fact that imparting ethical values is an urgent global duty, which has to be tackled immediately, although it is extremely demanding, and addresses every single one of us. Lovro Šturm accentuates the importance of ethical contents at school for the development of personality and normal functioning of a free democratic society. He also indicates some guidelines for creating just interpersonal relationships. Ivan Janez Štuhec reflects on the significance and possibilities of creating authonomy at school and on the importance of the shift from the authonomy of space to the authonomy of person. Dejan Hozjan wrote down his retrospective view on the White Book of Education in the Republic of Slovenia from 1995. Roman Globokar claims that ethical thinking and education of children in this direction is of essential importance due to the scientific-technical development, globalization and growing individualism.

In the continuation we publish the *Manifesto for Global Economic Ethic*, ratifed in the UN headquarters on 6th October 2009. It points out particularly the principle of humanity and some basic values for global economic activity: non-violence and respect for life, justice and solidarity, honesty and tolerance, mutual esteem and partnership. Jože Ramovš writes about ethical standards, which represent a safe border in our lives, enabling us to live together in peace. Miro Cerar writes about the fact that children have to be educated about the most important ethical norms (standards, guidelines). Božidar Voljč writes about the ethics of patriotism, explains both terms and reflects upon why it is needed and how the government can contribute to the development of ethical patriotism of all citizens. Lidija Hamler writes about the significance of intergenerational bonds, and how and why to create them. Zdenko Kodelja explains the terms ethics, professional ethics and codex. In the end Gordana Tekavčič reflects on how to strengthen values in primary and secondary schools.

In the rubric *Our Interview* Silvo Šinkovec talked to the Slovene minister of Education and Sport, dr. Igor Lukšič. They touched on the White Book, which is in the stage of preparation, educational plans in schools, ethical questions and other topics.

In the column *Teachers* Boris Kham presents the life and work of the astronomer Kunaver, and adds some of his own experience.

In the rubric *Spiritual Experience* one can find the reflection by Berta Golob on how various prayers and expressions have been passed from generation to generation and how they have helped people in different situations.

The rubric *Class Teachers and the Educational Plan* contains two articles. In the first one Helena Mazi Golob writes about the implementation of the educational plan in the Primary School Trzin. In the second one the problem of alcohol in primary schools is exposed, followed by four opinions about what school should do in connection with this problem.

The rubrics *Parents* brings Andrej Perko's record about a girl's distress because of living in a family with separated parents. Alenka Rebula, however, wrote down a view on her childhood, reflecting on her relationship to parents at her adult age, too.

In the rubrics *Fields of Education* Milček Komelj presents the work of Fortunat Bergant, more precisely, the fifth station of the Way of the Cross in Stična, which he chose for the cover of this issue. Erna Meglič and Katja Konjar write about their experience with the second foreign language in primary schools and ask themselves whether the new White Book will abolish it. Roman Globokar and Gregor Celestina present the miscellany *Religious Education in Slovene Schools: Evaluation and Perspectives*, in which contributions from an international symposium which took place in November 2009.

In the rubrics *Voluntary Work* Marija Cehner and Majda Brumec write about their experience with the dying and present voluntary work in the Hospic association.

Finally in the rubrics *Experience* Polona Urbančič Jerebic presents the fire protection program Firefighters and the Kindergarten carried out in the kindergarten in Vrhnika.

Written by: Erika Ašič
Translated by: Tanja Volk

Avtorji

Majda Brumec, dipl. med. sestra, Slovensko društvo hospic.
Marija Cehner, viš. med. sestra, Slovensko društvo hospic.
Gregor Celestina, mag. teol., poučuje predmet verstva in etika na *ŠKG* v Šentvidu.
Miro Cerar, dr. pravnih znan., je strokovnjak za področji ustavnega prava in teorije prava. Je izredni profesor na *Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani*. Sodeloval je na številnih domačih in tujih strokovnih srečanjih. Je avtor in soavtor več člankov, knjig in raziskav pri nas in v tujini.
Roman Globokar, dr. teologije, je docent na katedri za moralno teologijo na *Teološki fakulteti* v Ljubljani ter direktor *Zavoda sv. Stanislava*. Napisal je vrsto člankov s področja moralne teologije in religijske pedagogike.
Berta Golob, prof. slov. jezika in književnosti, je poučevala na osnovni šoli ter kot zunanja sodelavka na *Pedagoški akademiji*. Sodeluje v župnijskih občestvih. Napisala je veliko knjig s pedagoško, publicistično in z leposlovno vsebino.
Lidija Hamler, prof. zgod. in teol., v. d. ravnateljice *Dijaškega doma Antona Martina Slomška* Maribor.
Dejan Hozjan, dr. ped., univ. prof. zgod. in teol., docent na področju pedagogike, andragogike in menedžmenta v izobraževanju.
Boris Kham, prof. fizike, je predmetni učitelj matematike in fizike na *Gimnaziji Jožeta Plečnika* v Ljubljani. Napisal je vrsto strokovnih člankov, vodi raziskovalne tabore, 10 let je avtor radijskih oddaj *Zanimivosti nočnega neba* na *Radiu Ognjišče*.
Zdenko Kodelja, dr., raziskovalec, je znanstveni svetnik in vodja *Centra za filozofijo vzgoje* na *Pedagoškem inštitutu* v Ljubljani. Predava filozofijo vzgoje na *Fakulteti za humanistične študije* v Kopru in etiko edukacijskega raziskovanja v okviru doktorskega študija na *Pedagoški fakulteti* v Ljubljani.
Milček Komelj, dr. znanosti, od leta 1984 predava na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani, na *Oddelku za umetnostno zgodovino*. Njegova bibliografija obsega več kot tisoč objav, od tega približno 20 knjig in vrsto katalogov. Je redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti v Salzburgu, predsednik Slovenske matice in častni občan Novega mesta.
Katja Konjar, prof. geog. in nem. j., je zaposlena na *OŠ Križe*.
Helena Mazi Golob, mag. znanosti, prof. razr. pouka, je ravnateljica *OŠ Trzin*.
Erna Meglič, prof. biologije in kemije, je ravnateljica *OŠ Križe*.
Andrej Perko, dr. psih. znanosti, specialist klin. psih. svetovanja, je zaposlen na *CSD Kamnik*. Je avtor in soavtor več knjig ter pisec strokovnih člankov v različnih revijah in časopisju.
Jože Ramovš, prof. dr., antropolog in socialni delavec, predstojnik *Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*, je izredni profesor na *Univerzi v Ljubljani*. Napisal je več kot deset samostojnih knjig, nad sto poglavij v knjigah drugih avtorjev ter več sto znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov.
Alenka Rebula, prof. filozofije, pesnica, esejistka in predavateljica, živi in dela v Trstu. Poleg člankov in esejev je izdala nekaj strokovnih del ter dve pesniški zbirki. Predava in vodi delavnice na temo osebnostne rasti, odnosov ter samovzgoje vzgojiteljev.
Silvo Šinkovec, DJ, mag. psih., defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent DKPS.
Ivan Janez Štuhec, dr. teoloških znanosti, je predavatelj na *Teološki fakulteti* v Ljubljani ter direktor *Zavoda Antona Martina Slomška*. Predava doma in v tujini, napisal je vrsto člankov ter nekaj samostojnih del.
Lovro Šturm, univ. dipl. pravnik, dr. pravnih znan., redni univ. prof. za področje upravnega prava, upravnih znanosti ter pravne informatike na *Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani*. Predava na *Fakulteti za državne in evropske študije* v Kranju ter na *Fakulteti za poslovne vede* v Ljubljani, kjer je dekan.
Gordana Tekavčič, mag. ekon. in posl. ved, ima izkušnje s predavanjem in svetovanjem na področju gospodarstva in strateškega načrtovanja kadrovske politike.
Jože Trontelj, dr. med., dr. znan., višji zdravst. svetnik, redni prof. nevrologije. Je predsednik SAZU ter član več uglednih mednarodnih znanstvenih in strokovnih združenj. Za njim je vrsta pomembnih raziskovalnih dosežkov, dejaven je na področju biomedicinske etike. Je avtor in soavtor vrste strokovnih del pri nas in v tujini.
Polona Urbančič Jerebic je vzgojiteljica predšolskih otrok v *Vrtcu Vrhnika*.
Božidar Voljč, vodja zdravstvene gerontologije na *Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*.

Vabimo vas v naši knjigarni: Celje, Prešernova 23, tel.: 03/490-14-20(21) in Ljubljana, Nazorjeva 1, tel.: 01/244-36-50

Otroške in mladinske izdaje
Slovensko leposlovje
tuje leposlovje
PRIROČNIKI, UČBENIKI in MUZIKALIJE
STROKOVNA LITERATURA
ZVON

1851
CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

www.mohorjeva.org

Pridruži se družbi veselih ljudi!

Postani Prijatelj Radia Ognjišče!
Skup' držimo, pa bo šlo!

01/512-11-26 ali proŽognjisce.si

radio ognjišče

Marca začenjamo
IZOBRAŽEVANJE V PEDAGOGIKI MONTESSORI
za starše in vzgojitelje otrok v starosti 0-3 let
Informacije: www.montessori-institut.si
Prijave: melita@montessori-institut.si, tel. 041 622 466

Kolesarski Center Sevnica Krško
Sevnica tel.: 07/81 60 606 Krško tel.: 07/62 09 230

ŠPORT IN ZABAVA ZA VSO DRUŽINO

STIGA
ŠPORT IN ZABAVA ZA VSE ...
WWW.STIGAHOKEJ.SI

Fortunat Bergant: Simon iz Cirene pomaga Jezusu nesti križ, 1766

Peta postaja križevega pota v Stični, olje na platnu, 98 x 82 cm